ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ

ଅନନ୍ତ ମହାପାତ୍ର

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ

ଅନନ୍ତ ମହାପାତ୍ର

ଲେଖିଛନ୍ତି ଓ ପ୍ରକାଶ କରିଛନ୍ତି—
ଶ୍ରୀ ଅନନ୍ତ ମହାପାତ୍ର

ମୁଦ୍ରଣ କରିଛନ୍ତି—
ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ପରିଡ଼ା
ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରେସ
କଟକ—୨

ପ୍ରାପ୍ତିସ୍ଥାନ—
ଅଶୋକ ପୁସ୍ତକ ଭଣ୍ଡାର
ରାଣୀହାଟ, କଟକ

ଉତ୍ସର୍ଗ

ଭାରତୀୟ ମୁକ୍ତି ସଂଗ୍ରାମର ଜଣେ ଅଗ୍ରଗାମୀ ସୈନିକ, ଦେଶୀୟରାଜ୍ୟ ମିଶ୍ରଣ ଆନ୍ଦୋଳନର ଅନ୍ୟତମ ଯୋଦ୍ଧା ଏବଂ ଓଡ଼ିଶା ରାଜ୍ୟ ସରକାରଙ୍କ ଗ୍ରାମମଙ୍ଗଳ ଓ ଆଦିବାସୀ ବିଭାଗ ମନ୍ତ୍ରୀ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ **ପବିତ୍ରମୋହନ ପ୍ରଧାନଙ୍କ** କରକମଳରେ ଭକ୍ତିର ନିଦର୍ଶନ ସ୍ୱରୂପ **'ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ'** ଅର୍ପିତ ହେଲା ।

କଟକ

ସାଧାରଣ ତନ୍ତ୍ର ଦିବସ
୧୯୫୯

ଅନନ୍ତ ମହାପାତ୍ର

କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ

"ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ" ଉପନ୍ୟାସଟି ଯେଉଁମାନଙ୍କ ସାହାଯ୍ୟ ସହାନୁଭୂତି ନେଇ ଆତ୍ମପ୍ରକାଶ କରି ପାରିଲା, ସେହିମାନଙ୍କୁ ଗତାନୁଗତିକ ରୀତିରେ କୃତଜ୍ଞତା ଜଣାଇବାରେ ନିଜଅନ୍ତଃ ଦ୍ୱିଧା ମଣୁଛି । ତଥାପି ମୋର ଆଶା ବନ୍ଧୁମାନେ ତାହା ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ଅତିମଧ୍ୟ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଉପନ୍ୟାସ—ଚଳନ୍ତି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ପରିଡ଼ାଙ୍କ ଠାରୁ ତାର ମୁଦ୍ରଣ ଦିଗରେ ଯେଉଁ ସହାୟତା ଲାଭକରିଛି, ତାହା ବାସ୍ତବିକ୍ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରେସର ବନ୍ଧୁମାନଙ୍କୁ ଏଥିଲାଗି ଆନ୍ତରିକ ଶ୍ରଦ୍ଧା ଜ୍ଞାପନ କରୁଅଛି ।

ଲେଖକ

ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ

ଲୁଣା ହାଟରେ ଯେଉଁଦିନ ବଳରାମବାବୁ ଅରେଷ୍ଟ ହେଲେ ସେଦିନ ସମଗ୍ର ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳଟା ଯେପରି ଦୁଲ୍ ଦୁଲ୍ ହୋଇ କମ୍ପି ଉଠିଲା । କେତେଲୋକ ଯେ କେତେ ଆଡୁ ଆସି ହାଟରେ ଜମା ହୋଇଥିଲେ ତା'ର ଠିକଣା ନାହିଁ । ବଳରାମ୍ ବାବୁଙ୍କୁ ପୋଲିସ ଅରେଷ୍ଟ କରିବା ପରେ ଅବସ୍ଥା ଯେଉଁ ଭଳି ଅସମ୍ଭାଳ ହୋଇଉଠିଲା ସେଥିରେ ନିଜେ ବଳରାମବାବୁ ହାତଯୋଡ଼ି ଜନତା ପ୍ରତି ଦୁଇପଦ ନ କହିଥିଲେ ୧୦।୫୦ ଜଣ ପୋଲିସବାଲାଙ୍କ ରକ୍ତରେ ହାଟର ମାଟି ଯେ ଲାଲ୍ ହୋଇ ଯାଇଥାଆନ୍ତା ଏଥିରେ ଭଲେ ହେଲେ ସନ୍ଦେହ ନ ଥିଲା ।

ଖୋଲା ଜିପ୍ ଗାଡ଼ିଟାର ପଛ ସିଟ ଉପରେ ଛିଡ଼ାହୋଇ ବିନୀତ ଭାବରେ ବଳରାମ ବାବୁ କହିଲେ—ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳବାସୀ ଭାଇ ଓ ଭଉଣୀମାନେ ! ମୋର ଅଳ୍ପଦିନିଆ କାର୍ଯ୍ୟକାଳ ମଧ୍ୟରେ ମୁଁ ଆପଣମାନଙ୍କଠାରୁ ଯେଉଁ ସ୍ନେହ ସହାନୁଭୂତି ପାଇ

ପାରିଛନ୍ତି ତାହା ଏ ଜନ୍ମରେ ଭୁଲିବା ଦୂରେ ଥାଉ, ପର ଜନ୍ମରେ ମଧ୍ୟ ଭୁଲି ପାରିବି ନାହିଁ । ବିଦେଶୀ ଶାସକବର୍ଗଙ୍କ ମୋର ବନ୍ଧନ ଆପଣମାନଙ୍କୁ ବିଚଳିତ କରିଦେଇଛନ୍ତି । ଏହାର ପ୍ରତିଶୋଧ ଲାଗି ଆପଣମାନେ ଯେଉଁ ପନ୍ଥା ଧରିବାକୁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲେଣି ତାହା ଆମ ସେନାପତିଙ୍କର ନୀତି ବିରୁଦ୍ଧ ।

ଅହିଂସାଦ୍ୱାରା ଭାରତରେ ସ୍ୱାଧୀନ ଧ୍ୱଜା ଉଡ଼ାଇ ସମଗ୍ର ବିଶ୍ୱ ଇତିହାସରେ ଭାରତୀୟ ଆଦର୍ଶ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିବା ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା । ତେଣୁ ଆପଣମାନେ ପ୍ରତିହିଂସାତ୍ମକ ପନ୍ଥା ପରିହାର କରନ୍ତୁ । ଏହାହିଁ ମୋର ବିନୀତ ନିବେଦନ ।

ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ଦୁଇପଦ କଥାରେ ଉଚ୍ଛୃଙ୍ଖଳିତ, ଅତି ଉତ୍ତେଜିତ ଜନତା ମନ୍ତ୍ରମୁଗ୍ଧ ସାପ ପରି ନୀରବ ନିଶ୍ଚଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ପୋଲିସବାଲାଙ୍କ ଦେହରେ ଟିକିଏ ଚେତନା ପଶିଲା ।

ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜନତା ତରଫରୁ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଥିବା ଫୁଲମାଳମାନ ଜଣ ଜଣ କରି ତାଙ୍କ ବେକରେ ଲମ୍ବାଇ ଦେଲେ । ସାମ୍ବାଦିକଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ଫୁଲମାଳର ସଂଖ୍ୟା କରିବାତ ସମ୍ଭବ ହେଲାନି ତେବେ ଜିପ୍ ଗାଡ଼ିଟା ଏତେ ଫୁଲମାଳ ବୋହି ନେଇ ପାରିବ କି ନାହିଁ ସନ୍ଦେହ ହେଲା । ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳ ଗ୍ରାମବାସୀ ତଥା ସାଧାରଣ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କୁ ଯେଉଁ ଭଳି ଭାବରେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରାଗଲା, ସେଥିରେ ସେ କାହିଁକି ଯେ କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତି ଗୌରବାନ୍ୱିତ ହେବାର କଥା । ହଜାର ହଜାର ଫୁଲମାଳ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଭିତରେ ଗୋଟିଏ

ଫୁଲ୍‌ମାଳ ଉପରେ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କର ସ୍ନେହ, ମମତା, ଗୌରବ ଓ ସର୍ବୋପରି ଆକର୍ଷଣ ଦୃଢ଼ୀଭୂତ ହୋଇଗଲା । ଏହା ଉପସ୍ଥିତ ଦର୍ଶକମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ ଖୁବ୍ କମ୍ ଦର୍ଶକ ହୁଏତ ଅନୁମାନ କରି ପାରିଥିବେ ।

ଲୁଣା ଉଚ୍ଚ ଇଂରାଜୀ ବିଦ୍ୟାଳୟ ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ଯେଉଁ ଗୋଲାପ ଫୁଲ୍‌ମାଳଟି ସେଇ ସ୍କୁଲ୍ ଏକାଦଶ ଶ୍ରେଣୀର ଛାତ୍ରୀ କୁମାରୀ ସରୋଜିନୀ ଦେବୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ବେକରେ ଲମ୍ବିଗଲା, ସେହି ଗୋଟିକ ହିଁ ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ।

ସରୋଜିନୀ ଦେବୀ ଗୋଲାପମାଳଟି ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ବେକରେ ଲମ୍ବାଇ ଦେଲାବେଳେ ମାଳଗ୍ରହୀତା ଯେପରି ଭାବେ ନିଜର ମୁଣ୍ଡକୁ ଅବନତ କରିଦେଲେ, ସେତକ ବୋଧହୁଏ ଅନ୍ୟ କୌଣସି ମାଳ ଗ୍ରହଣ କଲାବେଳେ ନୁଆଇଁ ନ ଥିବେ । ସରୋଜିନୀଠାରୁ ଅଳ୍ପ ଉଚ୍ଚତା ବିଶିଷ୍ଟ ଲୋକ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କୁ ଯେ—ମାଳ ନ ଦେଇଛନ୍ତି ଏପରି ଭାବିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ସରୋଜିନୀ ଦେବୀ ଫୁଲ୍‌ମାଳଟି ବଳରାମବାବୁଙ୍କୁ ପିନ୍ଧାଇ ଦେଇ ଫେରିବା ପରେ ନିଜ ଆଖିରେ ଧୂଳିକଣା କିମ୍ବା ଝୋଟେ କାଠାଦି ପଡ଼ିବାର ବାହାନା ଦେଖାଇ ନିଜେ ନିଜେ ଧରାପଡ଼ି ଯାଉଥାଆନ୍ତି । ସରୋଜିନୀ ସିନା କେବଳ ଆଖି ଦୁଇଟିକୁ କାହାକୁ ନ ଦେଖାଇବାର ଚେଷ୍ଟା କରୁଥାନ୍ତି, ମାତ୍ର ତାହା ଯେ ଅଙ୍କୁର ଅଗ୍ରଗତି ଲାଭ କରି ସାରିଲାଣି, ଭାବନାଚକ୍ରରେ ପଡ଼ି ସେ ବୋଧହୁଏ ତାହା ଅନୁଭବ କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ।

ଏ ସବୁ ତ ଦେଶର କାମ, ଦେଶମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବ୍ୟସ୍ତ ହେଲେ କ'ଣ ହେବ ? କହି କହି ସ୍କୁଲ୍ ଶିକ୍ଷୟିତ୍ରୀ ସୁଷମା ଦେବୀ

ସରୋଜିନୀର ଗାଲରୁ ଲୁହ ଦୁଇଧାର ନିଜ କାନିରେ ପୋଛି ଦେଲେ । ସେତେବେଳେ ସରୋଜିନୀ ସାଙ୍ଗ ସାଥି ପିଲାମାନଙ୍କ ଆଗରେ ଧରା ପଡ଼ିଗଲେ ସତ, ମାତ୍ର ଏପରି ଗୋଟାଏ ସାଧାରଣ ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ପରିସ୍ଥିତିରେ ଥଟ୍ଟା ଠାପରି କିଏ ବା କପରି କରିବ ?

ଉପସ୍ଥିତ ଜନତା କେହି କାହାକୁ କିଛି ନ କହିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଅଧିକାଂଶ ମନ ମଧ୍ୟରେ ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି ଯେ— ସରୋଜିନୀ ଆଉ ବଳରାମବାବୁଙ୍କର ମିଳନ ନିଶ୍ଚିତ ଭାବେ ମଣି-କାଞ୍ଚନ ଯୋଗ ପରି ।

ଆଜି କାଲି ଯୁଗରେ କାନ୍ଦବାଟା ଗୋଟାଏ ଦୁର୍ବଳତା ବୋଲି ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ ଚେତନାଶୀଳ ଲୋକମାନଙ୍କଠାରୁ ମଧ୍ୟ ଶୁଣାଯାଏ । କିନ୍ତୁ ରୁମାଲର ସୃଷ୍ଟି ନ ହୋଇଥିଲେ କୌଣସି କୌଣସି କ୍ଷେତ୍ରରେ ବଡ଼ ବଡ଼ ନେତାମାନେ ମଧ୍ୟ ଦୁର୍ବଳ ବୋଲି ଧରା ପଡ଼ି ଯାଆନ୍ତେ । ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ପାଖରେ ଠିକ୍ ସେହି ଘଟଣାହିଁ ରୂପ ପାଇଲା, ସରୋଜିନୀ ଦେବୀ ଗୋଲାପ ଫୁଲ ମାଳାଟି ଯତ୍ନ ସହକାରେ ତାଙ୍କ ବେକରେ ଲମ୍ବାଇ ଦେଇ ଫେରିବାଠାରୁ ଠିକ୍ ତିନି ମିନିଟ୍ ଯାଏ ବଳରାମବାବୁ ମୁହଁରୁ ରୁମାଲଟାକୁ ବାହାର କରି ପାରି ନାହାନ୍ତି ।

ସେ ଦିନର ଘଟଣା କାର୍ଯ୍ୟାନ୍ତରେ ପଛକୁ ଗଲାଗଲା । ଗ୍ରାମବାସୀମାନେ ନିଜ ନିଜ ଘରକୁ ଫେରିଗଲେ । ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀମାନେ ହାଟପଡ଼ିଆରୁ ଫେରି କ୍ଲାସରେ ଯୋଗଦେଲେ । ସରୋଜିନୀ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କୁ ଦେଇଥିବା ଫୁଲ ମାଳଟି ତା'ର ସମବୟସ୍କା ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କର ଉକ୍ତି ଅନୁସାରେ "ବରଣମାଳା"

ନାମରେ ଅଖ୍ୟା ଲାଭ କରୁଥାଏ । ସରୋଜନୀ ଏ କଥାରେ କୋପ ପ୍ରକାଶ କରୁଥାଏ ସତ, ମାତ୍ର ତା'ର କୋପ ଅନ୍ତରର ନୁହେଁ, ଏହା ସରଳମତି ଛାତ୍ରୀଗୁଡ଼ିକ ସମସ୍ତେ ନ ବୁଝୁଥିଲେ ବି କେତେଜଣ ବେଶ ବୁଝି ପାରୁଥିଲେ ।

ରେବତୀ ପଚାରିଲା—ଅଚ୍ଛା, ସରୋଜନୀ ସତ କହିଲୁ ଏତେ ଲୋକ ତ ଫୁଲମାଳ ଦେଲେ, କେହି ତ କାନ୍ଦି ନାହାନ୍ତି, ତୁ କାନ୍ଦିଲୁ କାହିଁକି ? ମୁଁ କାନ୍ଦନ୍ତି କାହିଁକି ମ ? ମୋ ଆଖିରେ ଧୂଳି ଗୁଡ଼ାଏ ପଶିଗଲାବୋଲି ଲୁହ ବୋହିଗଲା ନା ? ମୀନୁ କହିଲା ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ପାଇଁ ତୁ ଯେତେ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ଗଡ଼ିଗଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ କଣ ତୋ'ର ହୋଇ ପାରିବେ ? ସେ ତ ବଣ ବୁଲା ଚଢ଼େଇ; ଆଜ ଏ ଗଛରେ ତ କାଲି ସେ ଲଟାରେ ବସିବେ । "ଯୋଗଥିଲେ କିଏ ମନା କରିବ", ରେବତୀ କହିଲା । ଆଜକୁ ବର୍ଷେ ହେଲା ଗୋରା ସରକାର ତାଙ୍କୁ ଖୋଜାଉଥିଲା । ତାଙ୍କୁ ଯିଏ ଧରିଦେବ ତାକୁ ୧୦ ହଜାର ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ମିଳିବ ବୋଲି ଘୋଷଣା ହୋଇଛି । ସେ ମୋଟେ ଚାରିମାସ ହେଲା ଏଠାକୁ ଆସିଥିଲେ ମ ? ଦିନ ତମାମ ହରିଶପୁର ଲଟା ଜଙ୍ଗଲରେ ରହନ୍ତି । ରାତିହେଲେ ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ସଭା କରନ୍ତି । ସେ ଲୁଅଡ଼େ ଭାରି ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ।

ଅଚ୍ଛା ମୀନୁ ! ତୁମେ ସବୁ ସରୋଜନୀକୁ କଣ ବସେଇ ଉଠେଇ ଦେବନି ? ଯଦି ତୁମେ କହ ସରୋଜନୀ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କୁ "ବରଣ ମାଳା" ଦେଲା, ତେବେ ସେ ବରଣ ମାଳା ତୁମ ସମସ୍ତଙ୍କର । ଆମ୍ଭମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱରେ ସରୋଜନୀ ଫୁଲ ମାଳଟି ଦେଲା ସିନା ?

ମୀନୁ କହିଲା ନାହିଁମ ଶଣି । ସବୁବେଳେ ଆମେ କ'ଣ ସରୋଜମାକୁ ଥଟ୍ଟା କରୁଛୁ ? ଏତେ ଅଳ୍ପ ବୟସରେ ମଧ୍ୟ ଲୋକଟିର ପ୍ରାଣ କପରି ଦେଶ ପାଇଁ କାନ୍ଦୁଛି, ନାହିଁ ଖିଆ, ନାହିଁ ପିଆ, ଦେହ ପ୍ରତି ନଜର ନାହିଁ, ଖାଲି ଦେଶ କାମ ।

ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ବିଷୟରେ ମତେ କଣ କହୁଚୁ ମ ମୀନୁ । ମୋ ବୈକୁଣ୍ଠ ଭାଇ ପରା ତାଙ୍କର କ୍ଲାସ ମେଟ୍ । ସେ ଏ ଅଞ୍ଚଳକୁ ଅସିଥିଲେ କେବଳ ବୈକୁଣ୍ଠ ଭାଇଙ୍କ ଭରସାରେ ? ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ବାପ ଜଣେ ଫାଷ୍ଟକ୍ଲାସ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ । ତାଙ୍କୁ ଗୋରା ସରକାର ରାୟ ବାହାଦୁର ଉପାଧି ଦେଇଛନ୍ତି । ଗଲା ବର୍ଷ ବଳରାମବାବୁ ଏମ୍. ଏସ. ସି. ପାଶ କଲା ପରେ ତାଙ୍କୁ ସବ୍ ଡେପୁଟି କମ ପ୍ରଥମେ ଯାଚିଲେ । ମାତ୍ର ସେ ତାଙ୍କୁ ହସି ହସି ଉଡ଼ାଇ ଦେଲେ । ସ୍କୁଲ କଲେଜରେ ପଢ଼ିବା ବେଳୁ ବଳରାମ ବାବୁ କଂଗ୍ରେସ କାମ କରନ୍ତି । ଏଇଥି ଲାଗି କେତେ ବନ୍ଧା ଅଗୁଳା ଯେ ହୋଇଛନ୍ତି ତା'ର ସୀମା ନାହିଁ । ବଉ ଭାଇ କହନ୍ତି ପରା, "ରାତିରେ ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ଆଖିକୁ ନିଦ ଛୁଇଁ ପାରେ ନାହିଁ ।" ଦିନରେ ପାଠ ପଢ଼ିବେ; ରାତିରେ ସଭା, ସମିତି କରିବେ । ଏତେ କାମ କରିବା ସତ୍ତ୍ୱେ, କ୍ଲାସରେ ଫାଷ୍ଟ ବିନା ସେକେଣ୍ଡ ବି ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ସରକାରୀ ବୃତ୍ତିରେ ବିଲାତ ଯିବାପାଇଁ ତାଙ୍କ ବାପା କେତେ ପରି ବୁଝାଇଲେ, ମାତ୍ର ସେ ସବୁ ପାଣି ଫାଟିଗଲା । ବାପାଙ୍କର ଅଉ ଗୁମର କ'ଣ ? ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ଛାତ୍ର ଜୀବନର ଇତିହାସ ବଉଭାଇ ଯାହା କହନ୍ତି ସେ ସବୁ କଥା ଶୁଣିଲେ ତୁମେ ହସି ହସି ଗଡ଼ିଯିବ ଯେତିକି, ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେବ ତହିଁର ଚୌଗୁଣ । ବାପ ତ ସରକାରୀ ଗୋଲାମ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ, ପୁଅ କଂଗ୍ରେସବାଲା

ତେଣୁ ତାଙ୍କ ଘରଟା ରାଜନୀତି ଚର୍ଚ୍ଚାର ଯେପରି ଗୋଟାଏ ଅଡ୍ଡା। ମା ପୁଅ ଗୋଟେ ତରଫ, ବାପ ବିଚରା ଏକୁଟିଆ।

କଂଗ୍ରେସବାଲାଙ୍କର ଗୁପ୍ତ ବୈଠକମାନ ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ଘରଠାରେ ଚାଲେ। ପୋଲିସବାଲା ଜାଣି ଶୁଣି ବି ସେଠାକୁ ଯାଇ ପାରନ୍ତି ନାହିଁ। କାରଣ ତାହା ଯେ ଜଣେ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟଙ୍କ ଘର।

ସମୟେ ସମୟେ ରାଜଭକ୍ତ ବୁଢ଼ା ବଡ଼ ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ କହନ୍ତି ତୋର ଯୋଗୁ ମୋ ଚାକିରି ଖଣ୍ଡି ଚାଲିଯିବ ବଳରାମ! ମୁଁ ସରକାରଙ୍କର ଅବିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇଯିବି। ସରକାର ମୋ ଉପରେ ବିଶ୍ୱାସ ରଖି ମତେ ରାୟବାହାଦୁର ଉପାଧି ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି। ବୁଢ଼ା ବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଏ କଥା କହିଲାବେଳକୁ ପୁଅ ଲୁଆଡ଼େ ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତି, 'ବାପା! ତୁମେ ବିଦେଶୀ ସରକାରଠାରୁ ଉପାଧିଟାଏ ପାଇ ଏତେ ଗୌରବାନ୍ୱିତ ହେଉଛ ସିନା, ମୁଁ ତଥା ଆମ କଂଗ୍ରେସବାଲାଙ୍କ ମତରେ ବିଦେଶୀ ଶାସକର ଉପାଧି ବ୍ୟାଧିଠାରୁ ଅଧିକ ଅପକାରୀ। ବୁଢ଼ା ଆଉ କହିବେ କ'ଣ, ନୀରବ ରହନ୍ତି।

ତେଣେ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧୀଙ୍କର ଅସହଯୋଗ ଆନ୍ଦୋଳନ ପୂର୍ଣ୍ଣମୀ ଜୁଆର ପରି ବେଳକୁ ବେଳ ପ୍ରଖର ହେଉଥାଏ। ସେଥିରେ ଯେଉଁମାନେ ଝାସ ଦେଉଛନ୍ତି ସେମାନେ କ'ଣ ତୁନି ହୋଇ ବସି ପାରିବେ। ଶୁଣୁଚ ପରା ଏଇ କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପଣି ଚଉଦ ବର୍ଷର ମେଞ୍ଚଡ଼ ଟୋକାଏ ଶତ୍ରୁ ସଙ୍ଗୀନ୍ ମୂନରେ ମରିଗଲା ପଛେ ପୋଲିସବାଲାଙ୍କୁ ବାଟ ଛାଡ଼ି ଦେଲାନି? ସମସ୍ତେ ଏକା-ବେଳକେ ପଚାରିଲେ ଶଣି, ଏ କେଉଁଠାର ଘଟଣା? ଶଣି କହିଲା, କ'ଣ ତୁମେ କେହି ହେଲେ ଶୁଣିନାହଁ? ଏଇ କଥା

ନେଇ ଦେଶସାରା ପଡ଼ୁଛି ଉଠୁଛି । ଏପରି ଢେଙ୍କାନାଳର ରାଜା ରାଜତ କଥା ! ଆମେ କିପରି ଜାଣିବୁ ? ତୋ ଭାଇମାନେ ସିନା ପାଠପଢ଼ୁଅ ଯେ—ତୁ ତାଙ୍କଠାରୁ ସବୁ ଶୁଣିପାରୁଚୁ । ଶଶି ସରୋଜିନୀର କଥାରେ ଉତ୍ତର ଦେଇ କହିଲା ,ତୁମ ବାପା କ'ଣ ଦେଶ କଥା କିଛି ହେଲେ ଘରେ କହନ୍ତି ନାହିଁ ? ଘରେ କହିବ ଦୂରେ ଥାଉ ଆମ ସାଇରେ ବାପାଙ୍କ ଡରରେ କେହିହେଲେ କଂଗ୍ରେସ ନାଆଁ ବି ଧରନ୍ତିନି । ବାପା ଆମର ସବଂରକାର, ସରକାରଙ୍କର ଭାରି ବିଶ୍ୱାସୀ । ରହିଥା ଦେଖିବୁ ! ଆମର ସଭା, ଫୁଲମାଳ ଦିଅ, ଅଜର ପରିଣାମ କିପରି କ'ଣ ହୋଇଉଠିବ ? ମୋ ଦଶା ମଧ୍ୟ ସାଙ୍ଘାତିବ ହେବ । ତେବେ ସରୋଜିନୀ ତୁ କିପରି କହୁଚୁ କିଛି କିଛି କଂଗ୍ରେସ କାମ କରିବୁ ହୋଲି ?

ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କର କୁପିତ ମୁଖଭଙ୍ଗି ଅଉ ପ୍ରଶ୍ନର ରୁକ୍ଷତାରେ ହେଡ଼ ମାଷ୍ଟର ବାବୁ ଟିକିଏ ଶଂକିତ ହେଉଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ଶହ ଶହ ଛାତ୍ର ଛାତ୍ରୀଙ୍କ ସମ୍ମୁଖରେ ନିଜର ଦୁର୍ବଳତା ଘୋଡ଼ାଇବାକୁ ଯଥେଷ୍ଟ ଚେଷ୍ଟା କରୁଛନ୍ତି । "ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ନାଆଁ ଶୁଣି ମହାବଳ ବାଘ ବାଟ ଛାଡୁଥିବା ବେଳେ ହେଡ଼ମାଷ୍ଟରଙ୍କ କଥା ପଚୁରେ ବା କିଏ ?"

ତୁମେ ଜାଣ ଏ ବଳରାମ ଜଣେ ଫେରାର ଅସାମୀ । ଭଦ୍ରଖ ଏସ୍.ଡ଼ି.ଓ ସାହେବଙ୍କୁ ମାଡ଼ ଦେଇ ଲୁଚି ରହିଥିଲା । ଅଜ୍ଞକ ବର୍ଷେ ହେଲା ତା ପଛରେ ଶହ ଶହ ଗୋଇନ୍ଦା ପୁଲିସ୍ ଲାଗିଥିଲେ ।

ସରକାର ସେଥିପାଇଁ ଦଶହଜାର ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ଘୋଷଣା କରିଛନ୍ତି । ମୋ ଇଲାକାରେ ସେ ରହି ପାରନ୍ତା ? ଫେରାର ଆସାମୀ ବେକରେ ଶହ ଶହ ଫୁଲମାଳ ତୁମେ ସବୁ ଲମ୍ବାଇ ଦେଲ ! ପୁଣି ମୋର ଝିଅ ହାତରେ । ତୁମର ଠିକଏ ହେଲେ ବୁଦ୍ଧିର ହେଲାନି ? ଅଚ୍ଛା ହେଉ ମଙ୍ଗରାଜ କଲମର ମହିମା ପରେ ବୁଝିବ ଯେ, ଝିଅ ସରୋଜିନୀ ହାତରେ ସେ ରାଜଦ୍ରୋହୀଟାକୁ ଫୁଲମାଳ ଦିଆଇବାର ଫଳ କଣ ହୁଏ ?” ମୋର ବାଉଁଆ ଝିଅକୁ ତୁମ ସ୍କୁଲକୁ ପଠାଇଲି ବୋଲି ମୋ ହାତର କାଳି ମୋର ମୁହଁରେ ବୋଳେଇବାକୁ ଥିଲ ? ତୁମେ ସମସ୍ତେ ଲାଗିଲେ ମଧ୍ୟ ସରକାରରେ ମତେ ଅବିଶ୍ୱାସୀ କରାଇ ପାରିବନି, ଭଲ କରି ମନରେ ବୁଝି ରଖ । ଜାଣିଥାଅ ଦଶ ହଜାର ଟଙ୍କାକୁ ତୁମ ନାଁରେ ମାନହାନୀ କେଶ୍ କରିବି । ସ୍କୁଲର ଦ୍ୱାହି ଦେଇ ତୁମେ ସବୁ ଯେପରି ରାଜଦ୍ରୋହ ଚଳେଇଚ ସେ ସବୁ ମୋ କାନକୁ ଆସୁଚି । ଦେଖିବ ଏଇ ସ୍କୁଲ ଘରେ ମିଲିଟେରୀ ରହି ଦମାକିଆ ଗୁଡ଼ାଙ୍କୁ ଶାସନ କରିଦେବେ” ଏକା ନିଶ୍ୱାସରେ ଗର୍ଜି ଉଠି ମଙ୍ଗରାଜ କହିଗଲେ ।

“ମଙ୍ଗରାଜ ଆଜ୍ଞା ! ଆପଣ ଏଡ଼େ ବିରକ୍ତ ହେଉଛନ୍ତି କାହିଁକି ? ମହାଜନୀ ଖାତକମାନେଇ ଆପଣଙ୍କ ସହିତ ଲକ୍ଷଣା ଅଂଚଳବାସୀଙ୍କର ଶତ୍ରୁତା ଥାଇ ପାରେ, ମାତ୍ର ଏହି ଅନୁଷ୍ଠାନ କେବେହେଲେ କୌଣସି ଦଳଗତ ନୀତି କିମ୍ବା

ରାଜଧାନୀରେ ଧାର ଧାରେ ନାହିଁ । ଆଜି କେବଳ ବାହୁନ୍ତି ଲୋକଙ୍କର ଅହ୍ୱାନରେ ସ୍କୁଲପିଲାମାନେ ସଭାସ୍ଥଳ ଯାଏ ଟିକିଏ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ । ଏଥର ଏଣିକି ଦେଖିବେ ଆମ ପିଲେ ଆଉ ସେ ସବୁର ସୀମା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ମାଡ଼ିବେ ନାହିଁ ।” ହେଡ଼ମାଷ୍ଟର ବିନୀତ ଭାବରେ ଉତ୍ତର ଦେଲେ ।

“ଆଉ ଏଥର ମାଡିବେ ନ ମାଡ଼ିବେ ସେତ ଅଲଗା କଥା । ଏବେ ଯେ ଲେଞ୍ଜଗୁଡ କହୁଣୀକୁ ବୋହିଗଲାଣି, ସେ କଥାକୁ ଆଗେ ସମ୍ଭାଳ, । ସାହେବ ପାଖକୁ ଆଜି ମୁଦ୍ରା ଶଠି ଦେଲି ପତ୍ର, ସବୁକଥା ସେଥିରେ ଦର୍ଶେଇ ଦେଇଛୁ ।

ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଏଭଳି ରୁକ୍ଷ କଥା ଶୁଣିହେଡ଼୍‌ମାଷ୍ଟରବାବୁ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସଟିଏ ଛାଡ଼ି କହିଲେ, “ହେଉ ଆପଣଙ୍କ ଇଚ୍ଛା ଯାହା କରିବେ କରନ୍ତୁ ।”...

ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳଟା ଯାକ କୋଳୁଆ ଭୟ ବ୍ୟାପି ଯାଇଛି ରାସ୍ତାଘାଟ ଚାରିଆଡ଼ ଶୂନଶାନ । ମାଇପି, ମରଦ ପିଲା, ଛୁଆ କେହି ଜଣେହେଲେ ପଦାକୁ ବାହାରୁ ନାହାନ୍ତି । ପୋଲିସବାଲା ଘର ଖାନତଲାସ କରି କେତେଜଣଙ୍କୁ ଜେଲଖାନା ପଠେଇ ଦେଲେଣି । ଆଉରି କେତେକଙ୍କୁ ଖୋଜା ଚାଲିଛି । ସବୁଠୁ ସତ ମିଲଟେରୀମାନେ ସ୍କୁଲଘର ଦଖଲ କରି ବସିଛନ୍ତି । ହେଡ଼୍-ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ସମେତ ଆଠଜଣ ଶିକ୍ଷକ ମିଲେଟେରୀ ଆସିବା ଦିନହିଁ ଜେଲଭ୍ୟାନରେ ରାଜଧାନୀକୁ ଚାଲାନ୍ ହୋଇ ଯାଇଥିଲେ । ମିଲେଟେରୀମାନଙ୍କର ପରେଡ଼ ଆଉ ବନ୍ଧୁକ ଆବାଜରେ ମଫସଲିଆ ଲୋକେ ବରଡ଼ାପତର ପରି ଥରୁଛନ୍ତି । ଗାଈ, ଗୋରୁ ଛେଳି, ମେଣ୍ଢା ଆଦି ଗୃହପାଳିତ ପଶୁଙ୍କ ସଂଖ୍ୟା ଦିନକୁ ଦିନ

କମିବାରେ ଲାଗିଛି । ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ ଯେ—ଏ ନିରୀହ ପ୍ରାଣୀଗୁଡ଼ିକ ବିଧର୍ମୀ ମିଲେଟେରୀମାନଙ୍କର ଭୋଜ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀରେ ପରିଣତ ହେଉଅଛନ୍ତି । କିଏ କେଉଁଠାରେ ଲୁଚି ଛପି ଗୁଳି ଯାଉଥିବାବେଳେ ମିଲିଟେରୀଙ୍କଦ୍ୱାରା ଧରାହେବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଗୁଳିକ୍ ହେଉଛନ୍ତି । ସର୍ବରାକାର, ଦଳେଇ, ଦଳବେହେରା ମକଦ୍ଦମ, ଜମିଦାର ଆଦି ସାମନ୍ତବାଦୀ ସରକାର ଅନୁଗତ ବ୍ୟକ୍ତି-ମାନେ ନିଜର ବାହାଦୁରୀ ଦେଖାଇବା ଲାଗି ଗ୍ରାମମାନଙ୍କରୁ ନାନାବିଧ ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଜବରଦସ୍ତି ନେଇ ଆସି ପୋଲିସ ତଥା ମିଲିଟେରୀମାନଙ୍କୁ ଯୋଗାଇ ଦେଉ ଅଛନ୍ତି । ସେତେବେଳକୁ ମିଲେଟେରୀ ଅତ୍ୟାଚାର ଉପରେ ଆବାଳବୃଦ୍ଧବନିତା ଜର୍ଜରିତ ହୋଇଗଲେଣି । ତଥାପି ପରାଧୀନ ଜାତିର ବଳକ'ଣ ? ନିଷ୍ଠୁର ମିଲିଟେରୀଙ୍କ ବନ୍ଧୁକ ଆଗରେ ଛାତି ଦେଖାଇ ବିଲୁଆ କୁକୁର-ଙ୍କର ଖାଦ୍ୟ ହେବା ଦ୍ୱାରା ପୁରୁଷାର୍ଥ ବା, କ'ଣ ? କୌଶଳ ପୂର୍ଣ୍ଣ ଉପାୟ ଉଦ୍ଭାବନ କରି ନିଜର ଜାତିକୁ ମୁକ୍ତ କରିବା ବିଶିଷ୍ଟ ଦେଶପ୍ରେମୀମାନଙ୍କର କାମ୍ୟ ଓ ପର ପ୍ରତି ଉପଦେଶ ମଧ୍ୟ ହୋଇଥାଏ । ତଦନୁସାରେ ଜନତା ଚଳ ପ୍ରଚଳ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି ।

ସ୍କୁଲ ପାଖରେ ଥିବା ଗାଁ ଗୁଡ଼ିକରୁ ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ନିଜ ନିଜର ପିଲାମାନଙ୍କୁ ଦୂରସ୍ଥ ବନ୍ଧୁବାନ୍ଧବଙ୍କ ଘରମାନଙ୍କରେ ରଖି ଦେଇ ନିଜ ଜୀବନର ଆଶା ଛାଡ଼ି ଘର ଦ୍ୱାର ଜଗି ପଡ଼ି ଥାଆନ୍ତି । ମିଲେଟେରୀ ରାଜୁତି କେବେ କମିବ ଏହି ଗୋଟିଏ ଭାବନା ସମସ୍ତଙ୍କ ଅନ୍ତରରେ ଅହର୍ନିଶି ଘାରି ହେଉଥାଏ ।

ଶଶିର ଭାଇ ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ ବଳରାମବାବୁଙ୍କର ପରିଚିତ ହୋଇଥିବାରୁ ବେଶି ମାଡ଼ ତାଙ୍କର ଉପରେ । ଯେଉଁ ଦିନ ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁଙ୍କ ଘର ତ୍ରେରାଜ ହୋଇ ଖାନ ତଲାସ ହେଲା, ସେ ଦିନର ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା କହିଲେ ନ ସରେ । କଲେଜ ପାଠ ପଢ଼ାବେଳେ ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ବଳରାମବାବୁ ଦେଇଥିବା ଚିଠିପତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ଆପତ୍ତିଜନକ କାଗଜ ପତ୍ର ଫାଇଲ୍‌ରେ ଗୁନ୍ଥା ହୋଇଗଲା । ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ ପୋଲିସର ଲାଠି ମାଡ଼ରେ ରକ୍ତାକ୍ତ ହୋଇ ଜେଲ୍ ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ବୁହାହେଲେ । ଶଶି ପ୍ରତି ମିଲିଟେରୀଙ୍କର ଯେଉଁ ପାଶବିକ ଅତ୍ୟାଚାର ହେଲା, ସେଥିରେ ଶତ୍ରୁର ହୃଦୟ ମଧ୍ୟ ତରଳିଯିବ । ସାରାଦେଶର ଅବସ୍ଥା ଏକାକାରବେଳେ କିଏ କାହା ଆଗରେ ଦୁଃଖ କହିବ, ଦୁଃଖ ଶୁଣିବ ଅବା କିଏ ? ଶୁଣିଲେ ବା ଲାଭ କ'ଣ ?

ସେଦିନ ଗୋଟାଏ କିଛି ଗାଉଁଲି ପର୍ବ ହୋଇଥାଏ । ବୁଢ଼ାପୀରଙ୍କ ନିକଟରେ ବହୁଲୋକ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଥାଆନ୍ତି । ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଭୟ କାଳେବା ମିଲିଟେରୀ ଆସିଯିବେ କି ? ଏଥିଲାଗି ଗାଁର ଦାଗରେ ଜଗୁଆଳ ରହି ଥାଆନ୍ତି, ସଙ୍କେତ ପାଇବା ମାତ୍ରେ ସତର୍କ କରାଇ ଦେବେ ବୋଲି ।

ବହୁଦିନ ପରେ ଶଶି ସହିତ ସରୋଜିନୀର ଦେଖାହେଲା । କେତେ ଦୁଃଖ ସୁଖ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେବା ପରେ, ଶଶି ପଚାରିଲା— ଆଜି ଏଭଳି ଅବସ୍ଥାରେ କେତେ ଦିନ ରହିବା ସରୋଜିନୀ ? ସରୋଜିନୀ କ'ଣ ବା କହିବ, ଆଖି ଛଳଛଳ କରି କହିଲା ପୀର ଗୋସେଇଁ ଯେତେ ଦିନ ଆମ ଉପରେ ଆଉ ଆମ ଦେଶ ଉପରେ କୋପ ଦୃଷ୍ଟି ରଖିଥିବେ ।

—ବାଆର—

ଅଚ୍ଛା ଶଶି, ସେଦନ କେତେଜଣ ମିଲ୍‌ଟେଶ୍ରୀ......ଶଶି ଚମକି ପଡ଼ିଲା, କହିଲା ସେ ଦନ କଥା ଆଉ ମନେ ପକାନା ସବୋଜ୍ଞନୀ । ତୁ କହ, ଆମେତ ଶୁଣିଚେ ଖୁବ୍ କମ୍ ସଂଖ୍ୟକ ଗୋର୍ ଆମ ଦେଶରେ ଅଛନ୍ତି; ସେଇ କେତେ ଜଣ, କଣ ଆମ କୋଟି କୋଟି ଲୋକଙ୍କୁ ମାରିପିଟି ଜବତ୍ କର ଦେଇ ଅଛନ୍ତି ? ଏହା କପର ସମ୍ଭବ ହେଉଚ ? ଏ ଯେଉଁ ମିଲ୍‌ଟେଶ୍ରୀ ଦଳ ଆମ ସ୍କୁଲ୍‌ଘରେ ଅଛନ୍ତି ଏମାନେ କ'ଣ ଗୋର୍ ? ତାହିଁ ଗୋର୍ ପରିତ ଦଶୁ ନାହାନ୍ତି ? ନାହିଁମ ଶଶି ସେମାନେ ଗୋର୍‌-ହେବେ କାହିଁକି ? ଆମ ଓଡ଼ିଆ ଲୋକ ବି ସେଥିରେ ଅଛନ୍ତି । ନିଜ ଭାଇ ନିଜର ଶତ୍ରୁ ନ ହେଲେ ସେ କେତେ ଜଣ କଛି କର ପାରନ୍ତେ ନାହିଁ । କଂଗ୍ରେସବାଲାମାନେ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି ବା କରୁଚନ୍ତି ସେମାନେ ତ କଛିହେଲେ ଅନ୍ୟାୟ କରୁ ନାହାନ୍ତି ସବୋଜ୍ଞନ ? ନାଁ ତାହା ଅନ୍ୟାୟ ନୁହେଁ ଶଶି । କଂଗ୍ରେସବାଲା-ମାନେ ଠିକ୍ ନ୍ୟାୟରେ ଅଛନ୍ତି । ମାବ ଆମ ଦେଶକୁ ଅକ୍ତିଆର କରଥିବା ଗୋର୍‌ମାନଙ୍କୁ ତାହା ଅନ୍ୟାୟ ପର ଜଣାଯାଉଚ । କାରଣ ସେମାନେ ଆମ ଦେଶରୁ ବେଶି ଫାଇଦା ଉଠାଇ ନେଉଛନ୍ତି ନା ? ଆମ ଏ ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳରେ କଂଗ୍ରେସ ଯାହା କରୁଥିଲା ତା'ସବୁ କ'ଣ ଅନ୍ୟାୟ ? ଆମେ ଲୁଣମାର ଖାଇବା, ସୂତାକାଟି ଲୁଗାବୁଣି ପିନ୍ଧିବା, ଏଥିରେ ବରୋଧ କରବାର କଛି ତ ନାହିଁ । ଆଉର ମଧ୍ୟ ଏକଥା କଛି ଗୋର୍‌ମାନେ ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ଦେଖୁଥିଲେ ? ଆମର ଲୋକେ ତ ପୁଣି ସେମାନଙ୍କୁ ଖବର ଦେଇ ଏଡ଼େ ଭଲ ତାଣ୍ଡବ ଲୀଳାସୃଷ୍ଟି କରଦେଲେ । ମୁଁ କାହାକୁ କହବ, ମୋ ବାପା ତ ଏସବୁ କାଣ୍ଡର ମୂଳକାରଣ । ହଁ ସବୋଜ୍ଞନୀ ମୁଁ ଠିକ୍ ସେଇ କଥା କହବ ବୋଲି ମନରେ

ଭାବୁଥିଲି କିନ୍ତୁ ତୋ ମନରେ କାଳେହେଁ କଷ୍ଟ ହେବ, ତେଣୁ ପେଟରେ ଘୋଡ଼ାଇ ରଖିଥିଲି । ଶଶି ! ନିଜ ନିଆଁ ବୋଲି ଅଣ୍ଟିରେ ରଖିଲେ, ଅଣ୍ଟି କ'ଣ ପୋଡ଼ିବ ନାହିଁ ? ମୋର ବାପା ହେଲେ କ'ଣ ହେଲା ! ଜାଣିଲୁ ଶଶି ମୋ ମନ ଯାହା ହେଉଛି, ମୁଁ ମାଇପି ନ ହୋଇ ମରଦ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି କି ? ତୁ ଆମ ମାଇପି ଜନମ ସବୁ କଥାରେ ଅକାରଣ ହୋଇଗଲା । ନ ହେଲେ ସେ ଦିନ ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ନ ଯାଇ ମୁଁ ଛାଡ଼ି ଥାଆନ୍ତି ? ହଁ ସତକଥା ସରୋଜିନୀ ! ସେ ଦିନ ତୋ ମୁହଁକୁ ଯିଏ ଦେଖିଚି ସେ ଜାଣିଥିବ । ବଳରାମବାବୁଙ୍କୁ ଫୁଲମାଳଟି ପିନ୍ଧେଇ ଦେଇ ତୁ କାନ୍ଦିଲୁ- କାହିଁକି ? ତୋ କାନ୍ଦ ଦେଖି ମତେ ମଧ୍ୟ କାନ୍ଦ-ଲାଗିଲା । ଅଚ୍ଛା ସତ କହିଲୁ ଶଶି । ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ପରି ଜଣେ ଯୁବକର ଦୁଃଖରେ ଯେ କୌଣସି ଯୁବତୀ ଅଧୀର ନ ହୋଇ ରହିପାରିବ କି ? ସେ ଦିନ ମୁଁ କ'ଣ ଏକୁଟିଆ କାନ୍ଦିଚି ? ଯେତେ ସ୍ତ୍ରୀଲୋକ ଜମା ହୋଇଥିଲେ ସମସ୍ତେ କାନ୍ଦିଲେ, ମାତ୍ର ମୋ ମୁଣ୍ଡରେ ତିଲ ଲଦା ହୋଇଗଲା ।

"ତୋ ବାପା ହେଡ଼ମାଷ୍ଟରଙ୍କ ଉପରେ ରାଗ ହୋଇ ଗଲା-ପରେ, ତତେ ଆଉ କିଛି କହିଲେ ନି ?"

ଶଶି କହିଲା, "ଯେତେ ଯେତେ ନିଷ୍ଠୁର କଥା ମତେ ଏବେ କହୁଛନ୍ତି, ତା ଭିତରେ ଧରି ହେବନି ।"

ସରୋଜିନୀ କହିଲା, ଲୁଣୀ ବନ୍ଦର ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇ କାମ କରିବା ଦିନଠାରୁ ବାପାଙ୍କର ମୋ ଉପରେ ବେଶି ରାଗ । ସେ ଦିନ ଖୁବ୍ ନିଷ୍ଠୁର କଥା କହିଲେ । ମୁଁ ବହୁତ ସହିବା ପରେ

ଅଜ୍ ଗୌରବ ହୋଇପାରିଲନି । ସେଇ ବନ୍ଧ ବିଷୟ ନେଇ ଖୁବ୍ ଦୁ'ଗୁଡ଼ି ପଦ ଶୁଣେଇ ଦେଲି । ଏକଥା ବି କହି ଦେଇଚି, ଦିନେ ଆସିବ ଏଇ ଜନତାହିଁ ତୁମ କର୍ମର ଶାସ୍ତି ବିଧାନ କରିବେ ବୋଲି ।" ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ବନ୍ଧଟା ବିନା ଦାନା କନା ପା'ନ୍ତି ନ ଥିବାବେଳେ ବନ୍ଧ ଲାଗି ଯୁବାଙ୍କର ବିରୋଧ କରିବାର କ'ଣ ଅଛି କହିଲୁ ?

ବାସ୍ତବିକ୍ ସରୋଜିନୀ ମୁଁ ସିନା ବଡ଼ ଭାଇଙ୍କଠାରୁ ବଳରାମବାବୁଙ୍କ କଥା ଶୁଣୁଥିଲି, ତାଙ୍କୁ କେବେ ଦେଖି ନଥିଲି ମୁଁ ? ତୋ ପାଖରେ ଲୁଚେଇବି କାହିଁକି ? ବଳରାମବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖିବା ଦିନଠାରୁ ମୋ ମନଟା ସତେ ଯେପରି ତାଙ୍କ ଦେହରେ ଲାଗିରହିଚି । ସେ ଦେଖିବାକୁ କେଡ଼େ ସୁନ୍ଦର ? ମୁହଁଟି ଯେପରି ପୂର୍ଣ୍ଣିମୀ ଜହ୍ନଠାରୁ ଆହୁରି ତୋଫା । ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ବେଳେ ମୋର ନିଜତ୍ୱ ଯେପରି କୁଆଡ଼େ ଉଭାନ ହୋଇଗଲା । ଇଚ୍ଛା ହେଲା ସୁଯୋଗ ମିଳନ୍ତାକି ସେଇ ମଠରରେ ସେ ଯୁଆଡ଼େ ଯାଆନ୍ତେ ମୁଁ ଚାଲି ଯାଆନ୍ତି । ତାଙ୍କର ଗୁଣ ଗ୍ରାମ ତ ଶୁଣିଥିଲି, ବାକିଥିଲା ରୂପଟା ଦେଖିବା ପାଇଁ । ଗୁଣଠାରୁ ରୂପ ବଳକା ନୁହେଁ ଲୋ ସରୋଜିନି !

ତୁ ତ ସବୁ ମୋ ମନର କଥା ଗୁଡ଼ାକ କହିଦେଲୁ, ମୁଁ ଆଉ କି ଉତ୍ତର ଦେବି ? ଏବେ ବି ମୋ ମନ ତାଙ୍କର ପାଖରେ । ତାଙ୍କୁ ବରଣମାଳା ଦେଲି ବୋଲି ତୁମେମାନେ ଥଟ୍ଟା କଲାବେଳେ ମୁଁ ବାହ୍ୟ ମନରେ ବିରକ୍ତ ହୁଏ ସିନା କିନ୍ତୁ ପେଟ ଭିତରେ ଲାଗୁଥାଏ ଏଇମାନଙ୍କ କଥା ସତ ହୁଅନ୍ତା କି ? ହଁ ସରୋଜିନୀ

ତା ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ, ମାନ କାହିଁ ଅକାଶର ଚନ୍ଦ୍ର କାହିଁ ବା ମର୍ତ୍ତ୍ୟର ବାମନ ।

× × × ×

ସବଂରକ୍ଷାର ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଦର୍ପ୍ପେ ଭରନାହିଁ । ଅଜ ପୁରୀ, କାଲି କଟକ ଦଉଡ଼ ପଡ଼ୁଛି । ଜିଲ୍ଲା ସାହେବଙ୍କର ସେ ଡାହାଣ ହାତ ହୋଇଛନ୍ତି ।

ସେ ଦିନ ମଙ୍ଗରାଜେ ରାଜଧାନୀରୁ ଫେରି ଥାଆନ୍ତି । ମନଟା ଭାରି ଉଲ୍ଲାସ ଥାଏ । ରାତିରେ ଖାଇ ବସିଲାବେଳେ କହିଲେ, "ହଇଏ—ବୁଝିଲ କି, ସବୋଜମୀର ଚନ୍ତାରେ ମୁଁ ବଡ଼ ହନ୍ତସନ୍ତ ହେଉଥିଲି । ତୁମ ଅଗରେ କିଛି ହେଲେ କହେନି ସିନା ମାତ୍ର ମୋ ଭାବନାର ସୀମା ନଥିଲା । ଯେଉଁଦିନ ସେ ଫେରାର ଅସାମୀଟା ବେକରେ ଫୁଲମାଳ ଦେଲା ସେଇ ଦିନଠୁଁ ମୋ ମନରେ ଗୋଟାଏ ସ୍ଥାନଅାଁ ପଶିଯାଇଛି । ବଢ଼ିଲା ଝିଅ, କେତେ-ବେଳେ କେଉଁ କଥା । ଅଉ କିଛି ନାହିଁ ଯେ ମୋ ନାଁଟା ବଦନାମୀ ହୋଇଯିବ । ଏ ସମଗ୍ର ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳଟାରେ ମୋ ବ୍ୟତୀତ ସରକାର ବାହାଦୂର ଦ୍ୱିତୀୟ ଲୋକକୁ ଜାଣନ୍ତି ନାହିଁ । ଜିଲ୍ଲା ହାକିମ ଗୋରା ସାହେବଙ୍କ ଟେବୁଲରେ ବସି ମୁଁ ଖାନାଖାଏ ଏ ସୁଯୋଗ ମିଳେ କେତେ ଜଣଙ୍କୁ ? ଲୁଣା ବନ୍ଦ ନେଇ ମୁଁ କେବଳ ସରକାର ପାଖରେ ଅବିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇଯିବି । ଯେଉଁ ବନ୍ଦକୁ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ମୋ ଡରରେ ପଶି ପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମୋ ଲୁଲୁରେ ମୋର ଝିଅ ଠିଆହୋଇ ସେ କାମ କରୁଚି ।

ଝିଅଟା କାଲିର ପିଲାଟେ, ତା କଥା ନେଇ ତୁମେ ଏତେ ଗୁଡ଼େ ଭାବୁଚ କ'ଣ ମ ? ସେତ କହୁଛି ଆହୁରି ପଢ଼ିବ ।

—ଷୋହଳ—

ଇସ୍କୁଲର ସବୁ ପିଲେ ସଭାକୁ ଗଲେ ସେ ମଧ୍ୟ ଯାଉଥିଲା । ହେଡଲ ଫୁଲ ମାଳଟା ଅଉ କିଏ ଦେଇଥାଆନ୍ତା, ସେ ଦେଇ ପକେଇଲା । ଏଇଥିଲାଗି ତୁମର ରାଗ କାହିଁକି କ'ଣ ହୋଇଯାଉଛି । ସେଦିନ ମୋ ଝିଅଟାକୁ କେତେ ନିଷ୍ଠୁର କଥା କହିଲ, ଏଗୁଡ଼ାକ ସବୁ ଭଲ ନୁହେଁ । ଲୁଣା ବନ୍ଧ ବିଷୟରେ ଗାଇଁର ଲୋକେ ତୁମ ଡରରେ କିଛି କହିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ସିନା, ପେଟ ଭିତରେ ରକ୍ତଗୁଡ଼ାକ ଫୁଟିଉଠୁଛନ୍ତି । ସେ ଲୁଣାବନ୍ଧ ସେମାନେ କରନ୍ତୁ, ସେଥିରେ ତୁମର କ'ଣ ଅଛି । ଲୁଣମରି କଥା ଲୋକେ ବୁଝନ୍ତୁ, ସରକାର ବୁଝୁ, ଆମର ସେଥିରେ ଯାଏ ଆସେ କେତେ । ପାଞ୍ଚଜଣଙ୍କୁ ଧରି ଆମେ ଚଳିବା ସିନା ।

ଆରେ ଅଚ୍ଛା ବୁଝିଲି । ମାଇପି ବୁଦ୍ଧି ତ, ସରକାର ଆଉ କିଏ ? ମୁଁ ନିଜେ ସରକାର । ଏଣେ ଲୁଣାବନ୍ଧ କରି ବସିଲେ ସରକାରୀ କଚେରୀଗୁଡ଼ାକୁ ଭସାଇ ଦେବ ? ଲକ୍ଷେ ଛେଳି ଏକାଠି ହେଲେ ମହାବଳକୁ କ'ଣ କରିବେ କହିଲ ? ଜିଲ୍ଲା ସାହେବଙ୍କର ଆଦେଶ ଯେତେବେଳେ ଯାହା କହିଲେ ତା କରିଦେବେ । ତୁମେ ଏ ଛେଳିଗୁଡ଼ାକ କଥାରେ ଏତେ କାନ ଡେରୁଛ କାହିଁକି ? ମୋ ଆଗରେ କିଏ ମୁହଁ ଖୋଲୁଛି ଖୋଲୁ, ସେ କଥା ବୁଝିବା ଯେ ?—ହଁ, ସରୋଜିନୀ ପାଇଁ ଭଲ ବର ପାତ୍ରଟିଏ ଠିକ୍ କରିଛି । ନିଜେ କଲେକ୍ଟର ସାହେବ ଥାଇ କଥା ପକ୍କା ହୋଇ ଯାଇଛି । ଏଇ ବୈଶାଖ ତିଥିରେ କାମଟା ବଢ଼େଇ ଦେବା । ପାତ୍ରଟି କାନ୍ଧରେ ଟେକି ଚାପର, ଦେଖିବାକୁ ତଦ୍ରୂପ । ସହଜେ ତ ବଡ଼ ଘରକାରଆ, ସବ୍‌ଡେପୁଟି । ସବ୍‌ଡେପୁଟି ଯେ—ଏମିତି ସେମିତି ନୁହେଁ, ନିଜେ କମିସନର ସାହେବ

ଶହେଜଣ ଡେପୁଟି ଭିତରୁ ତାଙ୍କୁ ବାଛି ବାଲେଶ୍ୱର ପଠାଇଥିଲେ । ପନ୍ଦରଟା ଦିନ ଭିତରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲା ତମାମ୍ କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନ ବନ୍ଦ କରିଦେଲା, ହଜାର ହଜାର ଲୋକଙ୍କୁ ହାତକଡ଼ା ଦେଇ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ କେଶ୍ ବିଚାର କରି ଜେଲ୍‌ଖାନାକୁ ପଠାଇ ଦେଲା । ଆମ ସାହେବ କହୁଛନ୍ତି, ବିରଜା ବାବୁଙ୍କୁ ମୁଁ ଜୋଇଁ କରିବା ମାନେ ତାଙ୍କୁ ସବ୍‌ଡିଭିଜନାଲ ଅଫିସର କରାଇ ଦେବେ । ନୂଆ ହାକିମ ହେଲେ କ'ଣ ହେବ ବୁଦ୍ଧି ଭାରି ପ୍ରଖର । ବାଲେଶ୍ୱରରେ ଦଳେ କଂଗ୍ରେସିଆ ଠେଙ୍ଗା ବାଡ଼ିଧରି ତାଙ୍କୁ ମାଡ଼ ଦେବାକୁ ବାହାରିଲେ । ଗୋଟେ ଲୋକ ସେ, ଖଣ୍ଡେ ବନ୍ଧୁକରେ ଦଶ ଜଣଙ୍କୁ ଖୁନ୍ କରିଦେଲା । ଯାହା ହେଉ ଆମର ସୁଯୋଗକୁ ଭଲ ପ୍ରସଙ୍ଗଟିଏ ମିଳି ଯାଇଛି । ତୁମେ ବାହାଘରର ସବୁ ଯୋଗାଡ଼ କର, ମତେ ଦଣ୍ଡେ ଫୁରୁସତ ନାହିଁ । କମିସନର ସାହେବ ଡକେଇଛନ୍ତି କାଲି ପୁଣି ମୁଁ କଟକ ଯାଉଛି ।

ସରୋଜନୀ ତ ଆଉରି ପଢ଼ିବ ବୋଲି କହୁଥିଲା । ଦେଖ ସେ କ'ଣ କହୁଛି । ତୁମ ବିଚାର ସିନା ଏ, ତା ବିଚାର କପର ହେଉଛି ମୁଁ ବୁଝେ ।

ଶୁଣିଲୁଣି ସରୋଜନୀ ଆମ ଏଠା ଘଟଣାରୁ ବାଲେଶ୍ୱରର ଅବସ୍ଥା ଆହୁରି ସାଙ୍ଘାତିକ ହୋଇଛି । ବିରଜାବାବୁ ସବ୍‌ଡେପୁଟିର ଗୁଳି ଚୋଟରେ ଦଶ ଜଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ପ୍ରାଣ ଦେଲେ ବୋଲି

ସମାଜରେ ବାହାରୁଛି । ଶଶିଠାରୁ ଏ ଖବର ପାଇବାମାତ୍ରେ ସରୋଜନୀ ଚମକି ପଡ଼ିଲା । ବିରଜା ବାବୁଙ୍କ ନାଁ ଶୁଣିବାକ୍ଷଣି ତା'ର ଆଉ କିଛି ଜାଣିବାକୁ ବାକି ରହିଲା ନି । ବୋଉ ପ୍ରଶ୍ନର କ'ଣ ଉତ୍ତର ଦେବ ସେହି ପରାମର୍ଶ ପାଇଁ ସେ କେବଳ ଶଶି ପାଖକୁ ଆସିଥିଲା । ଘରେ ନ ପଶୁଣୁ ମୁଣ୍ଡରେ ଶୂଳ ବାଜିଲା ପରି ସାକ୍ଷାତ ମାତ୍ରେ ଶଶି ଯେଉଁ ସମ୍ବାଦ ଦେଲା, ସେଥିରେ ସେ ଆଉ ପରାମର୍ଶ ମାଗିବ କ'ଣ ? ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ବିଷୟ ନେଇ ଉଭୟେ ମନ ଖୋଲିଖୋଲି କେତେବେଳ ଯାଏ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ ।

ସରୋଜନୀ କହିଲା, "ଶଶି ତୁ'ତ ପ୍ରତିଦିନ ଖବର କାଗଜ ପଢ଼ୁଛୁ । ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ କଥା କିଛିହେଲେ ଖବର କାଗଜରେ ବାହାରୁ ନାହିଁ ? ନାଇଁ ମ ସରୋଜନୀ—ମୁଁ କ'ଣ ସବୁଦିନ ଖବରକାଗଜ ପଢ଼ିବାକୁ ସମୟ ପାଉଛି ? ଆଜି ଦୈବାତ୍ କାଗଜଟା ମୋ ଆଖିରେ ପଡ଼ିଗଲା । ରହ ରହ ସବୁ ଖବର କାଗଜତକ ମୁଁ ଆଣେ, ଦେଖିବା ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ କଥା ବାହାରି ଥିବ ପରା ?

ବଳରାମବାବୁ ସକ୍ରିୟ ରାଜନୀତି ଭିତରେ ପ୍ରବେଶ କରି "ଭାରତଛାଡ଼" ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଝାସ ଦେଇଥିଲେ । ସରୋଜନୀଠାରୁ ଫୁଲମାଳ ପାଇବା ଦିନରୁ ତାଙ୍କର ଉତ୍ସାହ ଶତଗୁଣରେ ବଢ଼ି ଯାଇଛି । କର୍ମତତ୍ପରତା ଏତେ ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ଯେ—ଦିନରାତି ୨୪ ଘଣ୍ଟା ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ କଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ କ୍ଳାନ୍ତି ଅନୁଭବ କରିପାରୁ ନାହାନ୍ତି ମାତ୍ର ସେହି କର୍ମସାଧନ କଲାବେଳେ ସୁଦ୍ଧା ସରୋଜନୀର ହସହସ ମୁହଁ, ହ୍ରଷ୍ଟପୁଷ୍ଟିତ ଅଙ୍ଗ ସୌଷ୍ଠବ, ସନ୍ତୃପ୍ତ ଗୃହାଣୀ ଛଳଛଳ ଆଖି କେବେହେଲେ

ଭୁଲ ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଶହଶହ ସ୍ୱେଚ୍ଛାସେବକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ନେଇ ବଳରାମବାବୁ ବାଲେଶ୍ୱରଠାରେ ଲୁଣମାରିବାବେଳେ ସବ୍‌ଡେପୁଟି ବିରଜାବାବୁଙ୍କ ବନ୍ଧୁକ ମାଡ଼ରେ ଅଚେତ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିଲେ । ତାଙ୍କ ସହିତ ଆଘାତ ପ୍ରାପ୍ତ ହୋଇଥିବା ଦଶ ଜଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କୁ ବାଲେଶ୍ୱର ଡାକ୍ତରଖାନାକୁ ନିଆ ଯାଉଥିଲା କିନ୍ତୁ ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ନଅ ଜଣ ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ବଳରାମ ବାବୁ ଆରୋଗ୍ୟ ହେବା ପରେ ତାଙ୍କୁ କେନ୍ଦ୍ର ଜେଲକୁ ପଠାଇ ଦିଆ ହୋଇଛି ।

ଖବର କାଗଜଗୁଡ଼ିକ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ସରୋଜିନୀ ଯେପରି ମୂର୍ଚ୍ଛା ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଅଧୀର ଭାବରେ ଆଖି ଛଳ ଛଳ କରି କହିଲା ଶଶି ଦେଖିଲୁଣି କ'ଣ ଲେଖା ହୋଇଛି । ଶଶୀ ଦୌଡ଼ି ଆସି ଖବର କାଗଜ ଖଣ୍ଡି ଉପରେ ଆଖି ପକାଇଲା । "ଦେଶ ମୁକ୍ତିକାମୀ ଯୁବକନେତା ବଳରାମ ଦାସ ଗୁଳିମାଡ଼ରେ ଅଚେତା ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଦଳର ନଅ ଜଣଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଶଙ୍କଟାପନ୍ନ ହୋଇଛି । ସବ୍‌ଡେପୁଟି ବିରଜ ବାବୁଙ୍କର ଅମାନୁଷିକ କାଣ୍ଡ ।" ସରୋଜିନୀ ଓ ଶଶି ଏ ସମ୍ବାଦ ପଢ଼ି ନୀରବରେ କେତେ ଯେ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇଲେ ତା'ର ସୀମା ନାହିଁ । ନିଜର ନାରୀଜନ୍ମ ପ୍ରତି କେତେ ଧିକ୍‌କାର ମଧ୍ୟ କରିଛନ୍ତି । ଜାତୀୟ ଆନ୍ଦୋଳନର ସୈନ୍ୟ ହୋଇ ବାହାରିବା ନିମିତ୍ତ ଅନେକ ପାଞ୍ଚିଲେ, ମାତ୍ର ନାରୀ ଶରୀରଟା ହିଁ ସେମାନଙ୍କ ଭାବନାର ପ୍ରତିବନ୍ଧକ ହୋଇ ଉଠେ ।

—କୋଡ଼ିଏ—

ସରୋଜନୀ ତତେ ଯେଉଁକଥା ପଚାରିଥିଲି ତା'ର ଉତ୍ତର ତ କିଛିହେଲେ ଦେଲୁ ନାହିଁ । ବାପା ପରା ମତେ ସେଇ କଥା ବାରମ୍ବାର ପଚାରୁଛନ୍ତି ? ତାଙ୍କର ତ ଇଚ୍ଛାନୁହେଁ ଏ ବିବାହ ବିଷୟରେ ତୋର ମତାମତ ନେବାକୁ । ଖାଲି ମୋ ମନ ମାନୁନାହିଁ, ତୁ ପାଠ ପଢ଼ିବା ଝିଅ, ସେଇଥିପାଇଁ ତୋର ଇଚ୍ଛାଟା ମୁଁ ଜାଣିବାକୁ ଚାହୁଁଛି ।

ବୋଉ ! ମୁଁ ପରା ତତେ କହିଥିଲି କଲେଜରେ ପାଠ ପଢ଼ିବି, ତୁ ପୁଣି ସେଇ ପ୍ରଶ୍ନ ମତେ ପଚାରୁଛୁ, ମୁଁ ଆଉ ଅଧିକା କି ଉତ୍ତର ଦେବି କହିଲୁ ?

ହଁ, ତୋ ପାଠ ପଢ଼ିବା ବିଷୟ ମୁଁ ବାପାଙ୍କୁ କହିଲି । ସେ କହିଲେ ପାଠ ପଢ଼ାପାଇଁ ବିଭାଘର ବାଧା ଦେବନି । ବିଭାଘର ପରେ ତୁ ପୁରୀରେ ରହି ପାଠ ପଢ଼ିବୁ, ଆଉ ଅସୁବିଧା କ'ଣ ?

ବିଭାଘର ପରେ କେତେ ଜଣ କେଉଁଠି ପାଠ ପଢ଼ିଛନ୍ତି ନା ମୋଠାରୁ ନୂଆ ଆରମ୍ଭ ହେବ ? ବାପା ଯେପରି ଅବୁଝା କଥା କହୁଛନ୍ତି, ତୁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କରି କଥାରେ ଅବିକଳ ପାଳିଧରି ଦେଉଛୁ । ମୁଁ ଏବେଠୁ ବାହା ଫାହା ହେବିନି, ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଛୁଟିପରେ କଲେଜରେ ନାଁ ଲେଖାଇବି ବାପାଙ୍କୁ ବୁଝେଇ ସୁଝେଇ କହିଦେ ।

"ହଇ ଏ ! ଝିଅକୁ ପଚାରିଲ, କଣ କହିଲା ?"

ମୁଁ ଆଉ—ସବୁ କଥାରେ ମରି ପାରିବିନି; ବାପାଙ୍କର ଗୋଟେ କଥାତ ଝିଅର ଆଉ ଗୋଟେ କଥା, ମୁଁ ଏବେ କାହାକୁ

କେତେ ବୁଝେଇବ । ସେ ଝିଅ ଅଦ୍ୟରୁ ଶେଷଯାଏଁ ନାହିଁ କରୁଚ, କହୁଛି ଖରାଛୁଟି ପରେ କଲେଜରେ ପାଠ ପଢ଼ିବ ।

ମଙ୍ଗରାଜେ ରାଗରେ ଜର୍ଜରିବ ହୋଇ କହିଲେ, କଲେଜରେ ପାଠ ପଢ଼ିବ ନା କଂଗ୍ରେସିଆ ଟୋକାଙ୍କ ବେକରେ ବରଣମାଳା ଲମ୍ବେଇବ । ସରୋଜନୀକୁ କହିଦିଅ, ମୁଁ ତାର ବହୁତ ସହିଲିଣି । ଗୋଟିଏ ଝିଅ ବୋଲି କିଛି କହି ପାରୁନି, ସେ ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ଯେଉଁ ଲୋକସେବା ଆରମ୍ଭ କରିଚି, ଆଜି ଯେଉଁ ଲୁଣାବନ୍ଧର ଦାୟିତ୍ୱ ନେଇଛି, ତା ସବୁ ମୋ ମୁହଁରେ ଚୂନ କଳା ବୋଲିଲା ଭଳି ହେଉଚି । ନିଜେ ତାକୁ କିଛି ନ କହି ପାରୁଚ ତ ମୋପାଖକୁ ଡାକିଦିଅ, ମୁଁ ପରିଷ୍କାର କହିଦେବି ।

ବାପା ମୋତେ କାହିଁକି ଡାକୁଥିଲ କି ? ହଁ ତତେ ଡାକୁଥିଲି । ତୋ ଯୋଗୁଁ ମୋ ମୁଣ୍ଡ ସବୁ କଥାରେ ନଇଁ ଯାଉଚି । ଏବେ ମାସେହେବ ଗାଁ ଗାଁ ବୁଲି ତୁ କଣ କରୁଚୁ କହିଲୁ ? ଚାଳିଶ ବର୍ଷ ହେଲା ମୁଁ ପରା ଏ ଲୁଣାବନ୍ଧ କରେଇ ଦେଉ ନ ଥିଲି ? ମୋ ଛାତି ଉପରେ ଠିଆହୋଇ ସେ କାମର ଭାର ତୁ ନେଇଚୁ, ବାର ଟୋଳଠଲୋକ ଘର ବୁଲୁଚୁ, ଏସବୁ କଣ ଆମ ଘରର ଚଳଣି ? ଛତର୍ ଟୋକା କେତେଟା କଂଗ୍ରେସରେ ମାତିଛନ୍ତି ଯେ—ତୁ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର କଥା ଶୁଣୁଚୁ । ସତେ ଯେପରି ଏମାନେ ଗୋରା ସରକାରକୁ ତଡ଼େଇ ଦେବେ ? ହଁ ବାପାଘର କଥା କ'ଣ ବୋଉକୁ ମନା କରିଦେଲୁ ?

—ବାଇଶି—

ମୁଁ କଲେଜରେ ପଢ଼ିବି, ତେଣୁ ମନା କଲି । ନା, ସେକଥା ହୋଇ ପାରିବନି । ମୋ ହୁକୁମ ଉପରେ ତୁ ବାଧା ଦେବୁ ? ମୁଁ ସାହେବ ଆଗେ ଜବାବ ଦେଇ ସାରିଛି, ସେ ମତେ ଆଉ ମଣିଷ ବୋଲି ଗଣିବ ? ବିବାହ ପରେ ପାଠ ପଢ଼ାରେ ତୋର ଅସୁବିଧା ହେବନି ଯେ ।

ନିତାନ୍ତ ଅସମ୍ଭବ କଥା, ଗ୍ରୀଷ୍ମ ଛୁଟିପରେ ମୁଁ କଲେଜରେ ପଢ଼ିବି । ତେଣୁ ସେ ପ୍ରଶ୍ନ ଏଇଲେ ଉଠିବ କାହିଁକି ?

ତେବେ ତୋ ଇଚ୍ଛା ଅନୁସାରେ ମୁଁ ଚଳିବି ? ବୈଶାଖ ମାସ ଶୁକ୍ଳ ଦଶମୀ ତିଥିରୁ ଦିନେହେଲେ ଘୁଞ୍ଚିବ ନାହିଁ । ସାହେବ ଆଗେ କଥା ଦେଇ ସାରିଛି । ତୁ ମୋର ହୁକୁମ ପାଳିବାକୁ ବାଧ୍ୟ ।

କୌଣସି ଲୋକ କାହାର ଅନ୍ୟାୟ କଥାରେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ କିଛି କରିବା ଠିକ୍ ନୁହେଁ । ଯଦି ବାଧ୍ୟହୋଇ କରେ, ତାହେଲେ ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ମଙ୍ଗଳମୟ ହୁଏନି ?

ବରଂ ଅମଙ୍ଗଳ ହେବା ହିଁ ଶ୍ରେୟସ୍କର । ମାତ୍ର ମୋର ହୁକୁମ ତୋତେ ପାଳିବାକୁ ହିଁ ହେବ ।

ବାପା ! ମୁଁ ସତକଥା କହୁଛି, ମୋର ଜୀବନ ଥିବାଯାଏ ତୁମେ ସହସ୍ର ଚେଷ୍ଟାକଲେ ମୁଦ୍ଧା ଦେଶଦ୍ରୋହୀ, ନରହତ୍ୟାକାରୀ ବିରଜାବାବୁ ସହିତ ମୋର ବିବାହ କୌଣସିମତେ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ ।

—ତେଇଶି—

ସବୁ ତେଜପୁରି ବିରଜା ବାବୁ ରାଜଭକ୍ତ, ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ନୁହେଁ ତ ? ମଙ୍ଗରାଜେ କହିଲେ ।

"କେବଳ ସେ ନୁହେଁ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁମାନେ ସମର୍ଥନ କରନ୍ତି ସେମାନେ ବି ଦେଶଦ୍ରୋହୀ," ସରୋଜିନୀ କହିଲା ।

ଅଚ୍ଛା ଏହା ଭିତରେ ଅନେକ ଗୁଡ଼ାଏ ବକ୍ତୃତା ମଧ୍ୟ ତୁ ଶିଖି ଗଲୁଣି । ଦେଖ ସରୋଜିନି ! ମୁଁ ଭଲରେ କହୁଛି ବିରଜା ବାବୁଙ୍କ ସହିତ ତୋର ବିବାହ ଆସନ୍ତା ରବିବାର ଦିନ ସ୍ଥିର ହୋଇ ଯାଇଛି । ଏଥିରେ ବାଧାଦେବା ଅର୍ଥ ଅନର୍ଥର କାରଣ । ତୁ ତ ଅଉ ପିଲାଝିଅ ନୁହଁ, ସବୁକଥା ଭଲକରି ଭାବେ ?

ବୁଝିଲୁ ଶଶି ! ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବା ବ୍ୟତୀତ ମୋର ଆଉ ଅନ୍ୟବାଟ ନାହିଁ । ଶଶୀ ଚମକି ପଡ଼ିଲା । ସରୋଜିନୀକୁ କୁଣ୍ଢେଇ ପକେଇ ପଚାରିଲା, ତୁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବୁ ? କାହିଁକି ! ତୋର କ'ଣ ହେଲା କି ?

ବାପା ଜିଦ୍‌ଧରି ବସିଚନ୍ତି ସେହି ନରହତ୍ୟାକାରୀ ସବୁ ତେଜପୁରି ବିରଜାବାବୁ ସହିତ ଆସନ୍ତା ରବିବାରଦିନ ମୋର ବିଭାଘର ହେବ । ଶଶୀ ସ୍ଥାନୁଅହୋଇ କହିଲା ଏହା ଭିତରେ ଏତେକଥା ହୋଇ ଗଲାଣି, ମୋ କାନ ଜାଣିନାହିଁ । ହଁ ତମ ଘରକଥା ତୋଠାରୁ ଶୁଣିବା ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ କିଏ କପରି ଅବା ଜାଣିବ ? ତୁ ଯାହା ଭାବେ ସରୋଜିନି ! ତୋ ବାପା ବଡ଼

ଏକଜନ୍ଦଅ ଲୋକ । ତାଙ୍କର ମୋଟେ ବିଶ୍ୱାସ ନାହିଁ । ଏଇ ଲୁଣାବନ୍ଧ ଘଟଣାରେ ଦେଖୁନୁ ?

ହଁ, ସେ ସବୁ ମୋର ମନ୍ଦ ଭାଗ୍ୟର ଦୋଷ । ଏବେ କହିଲୁ ମୋର ଉପାୟ କ'ଣ ? ମୁଁ ତ ମଝି ନଈରେ ଭାସୁଚି । ବାପା ବାହାଘରର ସବୁ ଆୟୋଜନ କରି ସାରିଲେଣି । ଲୁଚି ଛପି କୁଆଡ଼େ ଗୁଲି ଯାଆନ୍ତି, କୁଆଡେ ବା ଯିବି, ପୋଲିସ ଦ୍ୱାରା ଧରେଇ ଆଣିବେ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ । ବଳରାମବାବୁ, ସେ ପୁରୁଷ ଲୋକ, ବଣ ବୁଦାରେ ଲୁଚି ଛପି ବରଷେ କାଳ ରହି ପାରିଲେ । ଆମ ମାଇପି ଜାତି ପକ୍ଷରେ ତା କଣ ସମ୍ଭବହୋଇ ପାରିବ ? ତେଣୁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା ଛଡ଼ା ମତେ ଆଉ ଅନ୍ୟବାଟ ଦେଖା ଯାଉନି । ତୁ ଯଦି କିଛି ବୁଦ୍ଧି ଦେଇ ପାରିବୁ ତେବେ ସେଇକଥା କହ ।

ଇଏ ତ ବଡ଼ ସାଂଘାତିକ କଥା । ତୁ ବାପା ବୋଉଙ୍କୁ କହି ପ୍ରସ୍ତାବଟା ବନ୍ଦ କରେଇ ପାରିବୁ ନି ସରୋଜିନୀ ।

ନା । ଏ ପ୍ରସ୍ତାବ କୌଣସି ମତେ ବାପା ଭାଙ୍ଗିବେନି । ବୋଉ ବିଷୟ ଯାହା କହିଲୁ, ତାର ନିଜତ୍ୱ ହୋଇ କିଛିନାହିଁ । ବାପାଙ୍କର ଗୋଟାଏ ରଗଡ଼ରେ ସେ ଏକବାରେ ମାଟିରେ ମିଶିଯିବ । ତତେ କ'ଣ ମୋ ବାପାଙ୍କ ପ୍ରକୃତି ଅଜଣା ଅଛି ? ସମଗ୍ର ରାଜ୍ୟଲୋକଙ୍କର ଗୋଟାଏ ମତହେଲେ ତାଙ୍କର ମତ ଠିକ୍ ଓଲଟା । ଲୁଣାବନ୍ଧ ନେଇ ସେ ମୋଉପରେ ଖୁବ୍ ବିରକ୍ତ । ତେଣୁ ମତେ ଏଠାରୁ ବିଦାୟ ଦେବା ଛଡ଼ା ତାଙ୍କର ଆଉ ଉପାୟ ନାହିଁ ? ଏହା କେବଳ ବାପାଙ୍କ ବୁଦ୍ଧି ନୁହେଁ, ଏଥିରେ ହାକିମ-ହୁକୁମାଙ୍କର ପରାମର୍ଶ ରହିଛି, ଏ ସବୁ ବିଷୟରେ ଯେତେ

ଲଢ଼ିବା କଥା ମୁଁ ସେତେ ଲଢ଼ି ସାରିଛି । ଆଉ କିଛି କହିବାର ନାହିଁ । ହୁଏତ ବାପାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ମାନି ନେବା ନହେଲେ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବା, ଏଇ ଦୁଇଟି ପନ୍ଥା ମୁଁ ଆଖି ଆଗରେ ଦେଖିପାରୁଛି । ତେବେ ପ୍ରଥମଟି ତ କେବେହେଲେ ଗ୍ରହଣ କରିପାରିବିନି, ଦ୍ୱିତୀୟଟି ହିଁ ମୋର ସମ୍ବଳ ।

ଏଇ ଦୁଇଟି ବ୍ୟତୀତ ତୃତୀୟ ବାଟ ଆଉ କିଛି ନାହିଁ ବୋଲି ତୁ କ'ଣ ସ୍ଥିର କରି ନେଇଛୁ ?

ଥାଇ ପାରେ, ମାତ୍ର ମୁଁ ଦେଖିବା ଭଳି ନାହିଁ । ସେଇଥିଲାଗି ତୋଠାରୁ ବିଚାର ମାଗୁଛି ।

ଅନ୍ୟ ବାଟ ନିଶ୍ଚୟ ରହିଛି ସରୋଜିନି । ମନରେ ଦମ୍ଭ ଧରି ଅନୁସନ୍ଧାନ କଲେ ବହୁତ ଭଲ ବାଟ ଈଶ୍ୱର ଦେଖାଇ ଦେବେ । ତୋପରି ଗୋଟିଏ ଶିକ୍ଷିତା ଯୁବତୀ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବ ? ଛି ଛି ଏସବୁ କେବେ ହେଲେ ମନରେ ଧର ନା' । ଅନ୍ୟାୟର ବିରୋଧ କରି ମୃତ୍ୟୁବରଣ କରିଯାଇ ପାରେ । ଆଜି ଯେପରି ସ୍ୱାଧୀନତାକାମୀ କଂଗ୍ରେସବାଲାମାନେ ଅନ୍ୟାୟ ଅତ୍ୟାଗ୍ରର ବିରୁଦ୍ଧରେ ଲଢ଼ି ମୃତ୍ୟୁ ମୁଖରେ ପଡ଼ୁଛନ୍ତି, ତାହା ତୋ ଭାଗ୍ୟରେ ଘଟିଯାଉ, ତଦ୍ଦ୍ୱାରା ଆତ୍ମଘାତୀ ଆଖ୍ୟା କେହିହେଲେ ଦେଇ ପାରିବେ ନାହିଁ ତ ?

ହଁ ଶଶି । ତୋ କଥାର ତାତ୍ପର୍ଯ୍ୟ ମୁଁ ବୁଝୁଛି । ଦେଶ ମୁକ୍ତି ପାଇଁ କଂଗ୍ରେସବାଲାଙ୍କର ଲଢ଼େଇ ବିଦେଶୀ ସରକାର ସହିତ । ମୁଁ କିନ୍ତୁ କାହା ସାଙ୍ଗରେ ଲଢ଼ିବି ?

—ଛବିଶ—

ତୁ ଲଢ଼ିବୁ, ନାରୀ ଉପରେ ପୁରୁଷର ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା, ରକ୍ଷଣଶୀଳତା, ହୃଦୟହୀନତା, ଅଦ୍ଧ ଗୁରୁତର ସାମାଜିକ ଅପରାଧମାନଙ୍କ ବିରୁଦ୍ଧରେ ?

ଶଶି ତୁ ସତ କହୁଚୁ ଯେ—ନିଜର ସ୍ୱାର୍ଥ ବଜାଏ ରଖି ବାପାଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ବିବାଦୀ ହେବାଦ୍ୱାରା ମୁଁ ଗୋଟାଏ ସ୍ୱାର୍ଥବାଦୀନୀ ବୋଲି ପ୍ରଥମେ ଲୋକମାନଙ୍କର ଧାରଣା ଜନ୍ମିବ । କାରଣ ଏଥି ପୂର୍ବରୁ ଏଇଭଳି ସାମାଜିକ କୁସଂସ୍କାରବାଦ ଉପରେ ମୋର ଛିଟେ ହେଲେ ଅବଦାନ ନାହିଁ । ଏଇ ଆଖି ଦେଖୁଚି ଶହ ଶହ ଯୁବତୀ ଝିଅମାନଙ୍କୁ ତାଙ୍କର ମୁରବିମାନେ ଗୋରୁଗାଇ ବିକି କଲା ପରି ବିକି ଦେଉଛନ୍ତି ।

ହଁ ସରୋଜିନୀ ! ସେ ବି ଗୋଟାଏ ବିଚାରିବାର ବିଷୟ । ଆମେ ତ ପେଟରେ ହାତେ ମାପି ଗୃହିଣୀ ଗୁଲିଲେ ହେବ । ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବା ଅପେକ୍ଷା ଆତ୍ମଗୋପନ କରିବା ତ ମନ୍ଦ ନୁହେଁ । ସାରା ପୃଥିବୀ ପଡ଼ିଛି । ବେଶ୍ ମୁକ୍ତଆକାଶର ଉଡ଼ନ୍ତା ଚଢ଼େଇ ପରି ଏଣେ ତେଣେ ବୁଲିଲେ ବା କ୍ଷତି କ'ଣ ?

କ୍ଷତି ନାହିଁ ଯେ, ବୁଲିବା ପାଇଁ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ତ ହୁଏ । ବାଘ ମୁହଁରୁ ରକ୍ଷା ପାଇବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ହରିଣ ବଣି ଘୁଞ୍ଚି ଗାଁ ଗହଳରେ ପଶିଗଲେ, ତା'ର ଅବସ୍ଥା କିପରି କ'ଣ ହେବ ବିଚାର କରୁନୁ ? ଚୋରମୁହଁରୁ ଉଦ୍ଧାର ପାଇବା ବାଟ ଯଦି ଡକାୟତର ସମ୍ମୁଖ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ଉପାୟ କ'ଣ ? ଆମ ନାରୀ ଜାତିଟା ପରା ପୁରୁଷମାନଙ୍କର ଗୋଟାଏ ଉପଭୋଗ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ହୋଇ ରହି ଆସିଛି ?

—ସତେଇଶ—

ତା ମଧ କମ୍ ଭାବିବାର ନୁହେଁ । ଅଚ୍ଛା ସରୋଜିନୀ ତୁ ବାପାଙ୍କ ପ୍ରସ୍ତାବରେ ରାଜିହୋଇ ପଡ଼େ । ବିଭାଘର ହୋଇଯାଉ, ବାରିକାବାବୁଙ୍କ ସହିତ ତୋର କୌଣସି ସମ୍ପର୍କ ନ ରହିଲେ ତ ହେଲା, ପରେ ସେ ବାଧ୍ୟହୋଇ ଅନ୍ୟ ଅନୁସନ୍ଧାନ କରିବ । ଏଇ ଅବସରରେ ତୁ ତା ଉପରେ ଦୋଷ ଲଦିଦେଇ ଘରକୁ ଫେରି ଆସିବୁ ।

ଶଶି ମୋର ଜୀବନ ମରଣ ସମସ୍ୟାବେଳେ ମଧ୍ୟ ତୋର ପିଲାଳିଆ କଥାରେ ନ ହସି ରହିପାରୁ ନାହିଁ । ତୁ ଯାହା କହୁଚୁ, ତା କିପର ସମ୍ଭବ ହେବ କହିଲୁ ? ଗୋଟିଏ କଣ୍ଟା ଗଛରେ ସୁଢା ଲଟାଟିଏ ମାଡ଼ିଯିବା ପରେ ସେ ଆଉ ଭଲଗଛ ଆଡ଼କୁ ଆଗେଇ ପାରେନା । ଚିରଦିନ ତା ଦେହରେ କଣ୍ଟା ଗଳୁଥାଏ ସତ, ମାତ୍ର ସେହି କଣ୍ଟା ଗଛ ହିଁ ତାର ଆଶ୍ରୟସ୍ଥଳ ହୁଏ ।

× × × ×

ସରୋଜିନୀ ଆଉ ଶଶି ଦୁହେଁ ନାନାଅଡ଼ୁ ନାନାପ୍ରକାର କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିବାବେଳେ, ଡାକବାଲା ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ଦେଇଗଲା । ନିଜ ନାଁରେ ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ଦେଖି ଶଶି ତରତର ହୋଇ ଲଫାଫାଟି ଖୋଲି ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ପଢ଼ିଲା । ଆଗ ଲେଖା-ଗୁଡ଼ିକ ତା'ର ବଇଭାଇ ପୂର୍ବଂଶିତରେ ଲେଖିଛନ୍ତି । ନୂଆକଥା ଏହି ଯେ—ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ବିଷୟ ସେ ଚିଠିରେ ଲେଖା ହୋଇଛି । ବଳରାମବାବୁ କେନ୍ଦ୍ର ଜେଲକୁ ଯିବାପରେ ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁଙ୍କ ସହିତ ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ହୋଇଛି ।

ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳରେ ବଳରାମବାବୁ ତ ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଭାବରେ କାହାର ହେଲେ ଠିକଣା ଜାଣି ନାହାନ୍ତି ଯେ— ଚିଠିପତ୍ର ଦେବେ ।

—ଅଠେଇଶ—

ମୋଟ ଉପରେ ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳବାସୀଙ୍କ ପ୍ରତି ବୈକୁଣ୍ଠ ବାବୁଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଉପଦ ଲେଖାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । ତା'ର ଭିତରେ ସରୋଜିନୀ, ଶଶୀ, ମିନୁ ପ୍ରଭୃତି ସ୍କୁଲ୍‌ଛାତ୍ରୀ କେତେଜଣଙ୍କର ନାଁ ଲେଖା ହୋଇଛି ଏବଂ ସେମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ସ୍ନେହ ସର୍ଦ୍ଦିଚ୍ଛା ଜ୍ଞାପନ କରାଇବା ବ୍ୟତୀତ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବାପାଇଁ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଭାରତୀୟ କିଛି ନା କିଛି କାମ କରିବା ଉଚିତ, ଏହାର ସୂଚନା ଦେଇଛନ୍ତି । ନାରୀଜାତି ସାମାଜିକ "କୁସଂସ୍କାର ଦୁର୍ଗ" ପରଦା ପ୍ରଥାକୁ ଫିଙ୍ଗି ପୁରୁଷର ସହଯୋଗରେ ଦେଶକାମ ନ କଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ସଂଗ୍ରାମ ସୁଦୃଢ଼ ହୋଇ ପାରିବନାହିଁ ବୋଲି ସେ ମତ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଅଛନ୍ତି । ପରିଶେଷରେ ହାଇସ୍କୁଲର ଛାତ୍ରୀମାନଙ୍କୁ ଧନ୍ୟବାଦ ଦେଇ ତାଙ୍କ ସହିତ ପତ୍ରାଲାପ କରିବା ଆଶାପୋଷଣ ମଧ୍ୟ କରିଛନ୍ତି ।

ବଳରାମବାବୁଙ୍କର ଏଇ କେତେପଦ ସରୋଜିନୀ ଓ ଶଶୀ ଦୁହିଙ୍କ ମନରେ ଆନନ୍ଦର ଢେଉ ଖେଳାଇ ଦେଲା । ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ଦୁହେଁ ମିଶି ଥରେ ଦୁଇଥର ନୁହେଁ ଦଶ କି ବାରଥର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପଢ଼ିଥିବେ । ଦୁହିଙ୍କ ମନରେ ଦମ୍ଭ ଏତେ ବଢ଼ିଗଲା ଯେ—ଯେଉଁ ବିଷୟ ଗୁଡ଼ିକର ସମାଧାନ ପରମୁହୂର୍ତ୍ତରେ ତାଙ୍କୁ ହିମାଳୟ ଅତିକ୍ରମ ପରି ଜଟିଳ ବୋଧହେଉଥିଲା । ସେହି ସମସ୍ୟା ଗୁଡ଼ିକର ସିଦ୍ଧାନ୍ତରେ ପହଞ୍ଚିବା ପାଇଁ ତାଙ୍କୁ ଦଣ୍ଡେ ବି ଲାଗିଲାନି ।

ଶଶି ! ମୋ ବାପାଙ୍କର ଅଶାନ୍ତିଆ ଜୀବନରୁ ସିନା ମୁଁ କଷ୍ଟ ସହୁଛି, ତୁ ତୋର ଶାନ୍ତ ସରସ ଜୀବନକୁ ମୋଲାଗି ବିପନ୍ନ କରିବୁ କାହିଁକି ?

—ଅଣଚାରିଶି—

ଶଶୀ ହସି ହସି ଉତ୍ତରଦେଲା, ତୁ କିପରି ତମା ଅପେକ୍ଷା ଶତଗୁଣ ଅଧିକ ସରସ ଜୀବନକୁ ଜଣେ ଅପରିଚିତ ବ୍ୟକ୍ତିର କ୍ଷଣିକ ସାକ୍ଷାତରେ ତୁଚ୍ଛକରି ଦେବାକୁ ବାହାରିଛୁ ଯେ— ? ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ଦଣ୍ଡକପାଇଁ ନ ପାଇଥିଲେ, ତୁ ଏତେବଡ଼ ହାକିମଙ୍କୁ କ'ଣ ଗୋଡ଼ରେ ଆଡ଼େଇ ଦେଇ ପାରି ଥାଆନ୍ତୁ । ତୁ ଯଦି ଜଣେ ଲୋକର ସାମାନ୍ୟ ସାକ୍ଷାତରେ ତାପାଇଁ ଏତେ ସ୍ୱାର୍ଥ ତ୍ୟାଗ କରିପାରୁ, ମୁଁ ଯେ—ତୋର ସବୁ ଦିନର ସାଙ୍ଗ, ତେଣୁ ମୋ ପକ୍ଷରେ ତୋ ଲାଗି ଟିକିଏ କଷ୍ଟ ସ୍ୱୀକାର କରିବା ବଡ଼ କଥାହେବ କିପରି ?

ଶଶି ! ତୁ ବିରଜା ବାବୁଙ୍କ ଫଟୋ ଦେଖିଛୁ ? ଲୋକଟି ଭାରି ଚେହେରାବାନ୍ । ଅନୁମାନ ହେଉଛି ୨୨ । ୨୩ ବର୍ଷ ହେବ । ଖାଲି ସେ ମଣିଷ ମାରି ନ ଥିଲେ ଆଉ କିଛି ନ ଥିଲା ମ ? ତା ଫଟୋ ଦେଖିଲେ ତୋର ବି ଲୋଭ ହେବ । ଶଶୀ ଏ କଥା ଶୁଣି ଟିକିଏ ହସିଦେଲା ।

ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ଚିଠିର ପ୍ରେରଣାରେ ସରୋଜିନୀ ଓ ଶଶୀ କୌଣସି ଅନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପଥର ଯାତ୍ରୀହେବା ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଗ୍ରହଣ କଲେ ସିନା ତାହା କିପରି କାର୍ଯ୍ୟକାରୀ ହୋଇ ପାରିବ ସେ ବିଷୟରେ ଭାବନା ପଡ଼ିଲା । ଶଶି କହିଲା, "ମଟର ଯୋଗେ କଟକ ଚାଲିଯିବା । ତାପରେ ଗାଡ଼ିଧରି ଯୁଆଡ଼େ ଇଚ୍ଛା ସେଆଡ଼େ ଗଲାପରେ ଆମ ପ୍ରଭୁ ଭଗବାନଙ୍କର ଯାହା ବିଚାର ଥିବ । "ମଟରରେ କଟକ ଯିବାପାଇଁ ସରୋଜିନୀ ମନାକଲା । କାରଣ ତା'ର ବାପା ସବୁବେଳେ ମଟରରେ ଯିବା ଆସିବା କରନ୍ତି । କାଳେହେଁ

ହାକୁଡ଼େ ପଡ଼ିଯିବ । ତା ବ୍ୟତୀତ ଅନେକ ହାକିମ ହୁକୁମା ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଘରକୁ ଆସିବାଦ୍ୱାରା ଅଧିକାଂଶ ସରୋଜିନୀକୁ ଚିହ୍ନିଛନ୍ତି । ଦୈବାତ୍ କୌଣସି ଚିହ୍ନାଲୋକ ସହିତ ମଟର ଭିତରେ ଦେଖା ହୋଇଗଲେ ସମସ୍ତ କଳ୍ପନା ତ ପଣ୍ଡ ହୋଇଯିବ, ଏ କାର୍ଯ୍ୟର ପରିଣତି ଯେ ଭୟାବହ ହୋଇ ଉଠିବ, ଏଥିରେ ତିଳେହେଲେ ସନ୍ଦେହ ନାହିଁ ।

ଶେଷରେ ଉଭୟେ ସ୍ଥିର କଲେ, ସମୁଦ୍ର କୂଳର ଜଙ୍ଗଲ ପଥ ଦେଇ ଗୃନ୍ଦବାଲି ଯାଏଁ ଯିବେ । ସେଠାରୁ ମଟରଯୋଗେ ଯାଇ ଟ୍ରେନ୍ ଧରିବେ । ରାସ୍ତା ଖର୍ଚ୍ଚପାଇଁ ଦୁହିଙ୍କ ପାଖରେ ବେଶି କିଛି କ୍ୟାସ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା, ଗହଣାଗୁଡ଼ିକର ମୂଲ୍ୟ ତ ହଜାରକରୁ କମ୍ ହେବନି ।

ସରୋଜିନୀ ବିବାହ ହୋଇ ଶାଶୁଘରକୁ ଚାଲିଯିବ, ଏ ଖବରରେ ସମଗ୍ର ଲୁଣୀଅଞ୍ଚଳଟା ସ୍ତବ୍ଧ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । କିଏ କହେ ମଙ୍ଗରାଜ ଜାଣି ଶୁଣି ଏପରି କରୁଚନ୍ତି । ସରୋଜିନୀ ଗରିବମାନଙ୍କ ଲାଗି କାମ କରିବାରୁ ମଙ୍ଗରାଜେ ତାକୁ ବିଦାୟ ଦେବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେଲେ । ଆଉ କିଏ କହେ, ଏଇ ଲୁଣୀବନ୍ଧ କାମ ଦିନରୁ ପରା ମଙ୍ଗରାଜ ଝିଅ ଉପରେ ରକ୍ତଗୁଳିଲା ଚାହିଁଉଚ୍ଛି । ସରୋଜିନୀ ପାଇଁ ଘରଜୋଇଁ ଆଣିବା କଥା ପରା ପାଞ୍ଚ ବର୍ଷ ହେଲା ସବୁଠି ଗପେ, ଆଜି ଯା' କାହିଁକି କରୁଚି । ଖାଲି ଆମର ପାଇଁ ତାର ଏତେ କାଣ୍ଡ ଚାଲିଚି । ହଉ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଇଚ୍ଛା, "ଯେ ଥାଏ ପର ନଟକୂଟେ, ତାକୁ ଗୋବିନ୍ଦ ମାରନ୍ତି କପଟେ ।"

ଶଶି ପାହାନ୍ତିଅରୁ ଉଠି ଗାଁର ପୂର୍ବପାଖ ଦେଉଳ ଅଡ଼ୁଆଳରେ ଛିଡ଼ା ହୋଇଥାଏ । ସରୋଜିନୀ ସେଠାରେ ଯାଇ

ପହଞ୍ଚିଲା । ଦୁଇଜଣଯାକ ଏକମୁହାଁ ଅମଡ଼ା ବାଟରେ ଖଣ୍ଡେଦୂର ଚାଲିବାପରେ ସମୁଦ୍ରକୂଳ ରାସ୍ତାରେ ଉତ୍ତରମୁହାଁହୋଇ ଆଗେଇଲେ । ରାସ୍ତାରେ ଗଲାବେଳେ କେତେ କେଉଁଠି ବାଟୋଇ ଭେଟ ହୁଅନ୍ତି । ଏ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଦେଖି ଯେ, ଯାହା ଭାବୁଥିବେ ତାହା ତାଙ୍କୁହିଁ ଜଣା । ଅଧିକାଂଶ ଲୋକ ବୋଧହୁଏ ଧାରଣା କରି ନିଅନ୍ତି ଏମାନଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଥିବା ଲୋକେ ହୁଏତ ପଛରେ ଆସୁଛନ୍ତି । କୌଣସି ସ୍ଥାନରେ ଠିକ୍‌ଏ ଗହଳିଆ ଲୋକ ଦେଖିଲେ ଉଭୟେ ମଧ୍ୟ ଉପରୋକ୍ତ ଅନୁମାନର ଆଭାଷ ବାଟୋଇମାନଙ୍କ ମନରେ ଉପୁଜାଇ ଦେଉଥାଆନ୍ତି ।

ସରୋଜିନୀ ଓ ଶଶିଙ୍କୁ ରାସ୍ତାରେ ଭେଟୁଥିବା କେବଳ ଯୁବକ କାହିଁକି ପ୍ରୌଢ଼ବୟସ୍କ ଲୋକମାନେ ସୁଦ୍ଧା ଆଖି ପିଛୁଳା ନ ପକାଇ ଦୀର୍ଘଦୂର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଚାହିଁ ରହନ୍ତି । ତିନି ଦିନ କାଳ ନ ଖାଇ ନ ପିଇ ଝିଅ ଦୁଇଟି ବାଟ ଚାଲୁଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମନର ଦୃଢ଼ତା ଯୋଗୁଁ, ମୁଖଶିରୀ ଠିକ୍‌ଏ ହେଲେ ମଳିନ ଦେଖାଯାଉ ନଥାଏ । ସମୁଦ୍ର କୂଳର ଛୋଟ ବଡ଼ ଗ୍ରାମ ଅତିକ୍ରମ କରି ଯିବାବେଳେ ଏ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଦେଖି ପରୋକ୍ଷଭାବରେ କିଏ କେତେ ପ୍ରକାର କୁହାବୋଲା ହେଉ ଥାଆନ୍ତି । ମାତ୍ର କାହାରି କଥା ଉପରେ ସେମାନଙ୍କର ଲକ୍ଷ୍ୟ ନ ଥାଏ । କୌଣସି ବିଦ୍ରୂପ ଭଙ୍ଗି କିମ୍ବା ଅଶ୍ଳୀଳ କଥା ସେମାନଙ୍କ ଆଖି କାନ ଆଗରେ ପଡ଼ିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ଦୁହେଁ ଭ୍ରୂକ୍ଷେପ କରନ୍ତି ନାହିଁ ।

ଗୃହବାଲି ମଠର ସ୍ଥାଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ମୁହଁ ଅନ୍ଧାର ହୋଇ ଆସିଥିଲା । ରେଲ୍‌ଷ୍ଟେସନକୁ ଯିବା ମଠରାସ୍ତା ସ୍ଥାଠ ହେବା ଉପରେ । ସରୋଜିନୀ ହଠାତ୍ ମଠର ଆଗକୁ ହାତ ଦେଖାଇ

ଧୋଇଲା । ଡ୍ରାଇଭର ଷ୍ଟାର୍ଟ ବନ୍ଦକରି ଦେବାରୁ ଦୁହେଁ ମଟରର ଭିତରକୁ ଉଠିଗଲେ ।

ସେଦିନ ମଟରଷ୍ଟେସନ ଲୋକାରଣ୍ୟ । ନାରୀନେତ୍ରୀ ବିମଳା ଦେବୀଙ୍କୁ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା କରିବା ପାଇଁ ଭଦ୍ରଖ ଅଞ୍ଚଳର ଶହ ଶହ ନରନାରୀ ମୁସାଫେରଖାନା ସମେତ ଷ୍ଟେସନର ଗୃହପ୍ରାଙ୍ଗଣ ଘେରି ରହିଥାଆନ୍ତି । ଯାତ୍ରୀବାହୀ ମଟରଟି ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଯାତ୍ରୀମାନେ ମଟରରୁ ଓହ୍ଲାଇ ଟିକେଟ୍ କିଣିବା ଲାଗି ବୁକିଂ ଅଫିସଆଡ଼େ ଦୌଡ଼ିଗଲେ ।

କାହାକୁ କିଛି ନ ପଚାରି ସୁଦ୍ଧା ସରୋଜିନୀ ଓ ଶଶୀ ଦୁହେଁ ଜାଣିପାରିଲେ ଯେ—ନାରୀନେତ୍ରୀ ବିମଳାଦେବୀ ବାଲେଶ୍ୱର ଜିଲ୍ଲାର ନାରୀସଂଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଆସିଥିଲେ । ସେ ବର୍ତ୍ତମାନ ରାଇରଙ୍ଗପୁରସ୍ଥିତ ତାଙ୍କର ବଦରିକା ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରିଯାଉଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା କରିବା ହିଁ ଏତେ ଜନସମାଗମର କାରଣ ।

ବିମଳାଦେବୀଙ୍କ ସହିତ ସରୋଜିନୀ କିମ୍ବା ଶଶୀ କେହି ଜଣେ ଆଗରୁ ପରିଚିତ ହୋଇଥିଲେ, ଦୌଡ଼ିଯାଇ ଆଗେ ତାଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରି ଥାଆନ୍ତେ । କିନ୍ତୁ ଦୁହେଁ କେହି ହେଲେ ଆଗରୁ ତାଙ୍କର ପରିଚିତା ନୁହନ୍ତି । ତେଣୁ ହଠାତ୍ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ କିଛି ଜଣାଇବା ସଙ୍ଗତ ବୋଧ କଲେନାହିଁ । ଅଧୁରୁ ମଧ୍ୟ ଲୋକ ଭିଡ଼ହେତୁ ବିମଳାଦେବୀଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ କରିବା ସେ ସମୟରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରନ୍ତାନାହିଁ ।

ବାରବାଟି ଷ୍ଟେସନରୁ ଓହ୍ଲାଇ ବଦରିକା ଆଶ୍ରମକୁ ଯିବାପାଇଁ ହୁଏ । ତେଣୁ ବିମଳାଦେବୀଙ୍କ ରେଲ୍ ଟିକେଟ

ବାରବାଟି ଷ୍ଟେସନକୁ ନେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ହୋଇଥିବ । ସରୋଜନୀ ମଧ୍ୟ ବାରବାଟି ଷ୍ଟେସନ ଯାଏଁ ଦୁଇଖଣ୍ଡ ଟିକେଟ କାଟିଲା ।

ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ସମୟରେ ଜନତା ଟ୍ରେନ ଭଦ୍ରଖ ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ଯାତ୍ରୀମାନେ ଗଣ୍ଠିଲା ପତ୍ର ଧରି ତରତର ହୋଇ ଓହ୍ଲାଇଲେ ଯେତିକ, ଠିକ୍ ସେହି ସ୍ଥିତରେ ଗାଡ଼ି ଚଢ଼ିଲେ ତାର ଦୁଇଗୁଣ ବା ତିନିଗୁଣ ଲୋକ ।

ବିମଳାଦେବୀ ଯେଉଁ ବଖରାରେ ବସିଲେ, ସେହି ବଖରାରେ ସରୋଜନୀ ଆଉ ଶଶୀ ଦୁହେଁ ଜାଣି ଶୁଣି ବସିଲେ ମୁଦ୍ଧା ଗାଡ଼ି ଭିତରେ ବିମଳାଦେବୀଙ୍କ ପଦେ ହେଲେ ପାଟି ଫିଟାଇ ଦେଇ ନାହାଁନ୍ତି, ଏହିମାନ ଅନାବଶ୍ୟକ ଭାବରେ ବିମଳା-ଦେବୀଙ୍କ ଆଖି ଏମାନଙ୍କ ଉପରେ ପଡ଼ି ଯାଇଥିବ ।

ରାତି ତିନିଟାରୁ ବେଶି ହେବ 'ବାରବାଟି' ଷ୍ଟେସନରେ ଗାଡ଼ି ପହଞ୍ଚିଲା । ଛୋଟ ଷ୍ଟେସନଟିଏ, ଯାତ୍ରୀ ସମାଗମ ଖୁବ୍ କମ ହୁଏ । ସେଦିନ ବିମଳାଦେବୀଙ୍କ ସମେତ ସାତ ଅଠଜଣ ଯାତ୍ରୀ ବାରବାଟି ମୁସାଫେରଖାନାରେ ଆଶ୍ରୟ ନେଇ ରହିଲେ । ମୁସାଫେର ଖାନାର ସିମେଣ୍ଟ ବେଞ୍ଚଟି ଉପରେ ବିମଳାଦେବୀ ନିଜର ଖଦଡ଼ ବିଛଣା ଗୁଡ଼ିଦରଟି ବିଛେଇ ଟିକିଏ ବିଶ୍ରାମ ନେବା ଉପକ୍ରମ ଆରମ୍ଭ କଲାବେଳକୁ ସରୋଜନୀ ଆଉ ଶଶୀ ଦୁହେଁ ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ ଲମ୍ବହୋଇ ପଡ଼ିଗଲେ । ବିମଳାଦେବୀ ଏ ଘଟଣାରେ ବିସ୍ମିତ ହେବା ସ୍ୱାଭାବିକ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । କାରଣ ଟ୍ରେନ ଭିତରେ ଏ ଦୁହିଁଙ୍କୁ ଦେଖି ବିମଳାଦେବୀ ତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଅନେକ କୁତ୍ସାଏ ବିଷୟ ଚିନ୍ତାକରି ମନେ ମନେ ଦୁଃଖ ଅନୁଭବ କରିଛନ୍ତି । ସରୋଜନୀ ଆଉ ଶଶୀର ସୁନ୍ଦରପଣିଆହିଁ ବିମଳା-

ଦେବୀଙ୍କର ତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଦୁର୍ଭାବନାକୁ ବିଶେଷ ସହାୟତା କରିଛି । ସାଙ୍ଗରେ କେହି ଜଣେ ପୁରୁଷ ବ୍ୟକ୍ତି ନ ଥାଇ ଟ୍ରେନ ଯାତ୍ରାକରିବେଲେ ଯୁବତୀମାନଙ୍କ ପ୍ରତି ଯେ ଯାହା ଭାବିପାରନ୍ତି ? ପରାଧୀନ ଦେଶର ଯୁବତୀ, ସେମାନେ ପୁଣି ପୁରୁଷ ଲୋକ ସାଥିରେ ନ ନେଇ ଗାଡ଼ିରେ ଯିବା ଆସିବା କରିବେ । ଏହି ଅତୀତ ପରମ୍ପରା ଓ ପ୍ରଚଳିତ ରୀତିକୁ ଆଖି ଆଗରେ ଥୋଇ ବିମଳାଦେବୀ ଏଇ ଯୁବତୀ ଦୁଇଜଣଙ୍କ ଟ୍ରେନ ଯାତ୍ରାକୁ କଦର୍ଯ୍ୟ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରି ପକାଇଥିଲେ । ଅର୍ଥାତ୍ ବିମଳାଦେବୀ ଭାବିଥିଲେ ଝିଅ ଦୁଇଟି ବଡ଼ ଟାଉନ୍‌ରେ ରହି ବେଶି ରୋଜଗାର ଆଶାରେ ବୋଧହୁଏ କଲିକତା ଯାଉଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କୁ ଦିପଦ ଶୁଣାଇବେ ବୋଲି ତାଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ବି ହେଉଥିଲା । ପୁଣି ଭାବିଲେ, ସାମାନ୍ୟ ଦୁଇପଦ କଥାରେ ତ ସେମାନଙ୍କୁ ଭଲବାଟକୁ ଆଣି ହେବନି, ବରଂ ସେମାନେ ଯଦି ମୋ କଥାରେ ଅସନ୍ତୁଷ୍ଟ ହୋଇ ନିଷ୍ଠୁର ଉତ୍ତର ଦିଅନ୍ତି, ତେବେ ଅଯଥା ମନ କଷ୍ଟ ହେବ । ଏବେ ଦେଶର ପରିସ୍ଥିତି ଭଲ ନୁହେଁ ।

ଝିଅ ଦୁଇଟି ବିମଳାଦେବୀଙ୍କ ପାଦତଳେ ପଡ଼ୁ ପଡ଼ୁ ବିମଳାଦେବୀ ଦୁଇଜଣ ଯାକଙ୍କ ହାତ ଧରି ଉଠାଇନେଇ ନିଜ ଛାତିରେ ଯାକି ଧଇଲେ । ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବାକୁ ସେଠାରେ ଯେଉଁ କେତେଜଣ ମଫସଲିଆ ଯାତ୍ରୀ ଜୁଳୁ ଜୁଳୁ କରି ଚାହିଁଥିଲେ କେବଳ ଅଭିନୟଟା ଦେଖିବା ବ୍ୟତୀତ ରହସ୍ୟ ଭେଦକରିବା ଶକ୍ତି ସେମାନଙ୍କର ନ ଥିଲା । ବିମଳାଦେବୀ ଦୁହିଁଙ୍କ ମନରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେବା ପରେ ଦୁହେଁ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ପ୍ରାଞ୍ଜଳଭାବେ ବ୍ୟକ୍ତ କରିଦେଲେ । ସବୁକଥା ଶୁଣି ସାରିବାରେ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସଟିଏ

—ପରିଣତି ରଣ—

ମାଉ ବିମଳା ଦେବୀ କହିଲେ, ଏହି ସାମାନ୍ୟ କଥା ସିନା, ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବା ଯାଏଁ ମୁଁ ତୁମ ଦୁଇଜଣଙ୍କୁ ଏପରି ଭାବରେ ରଖି ପାରିବି ଯେ ଚନ୍ଦ୍ର ସୂର୍ଯ୍ୟଙ୍କର ଦୃଷ୍ଟି ସୁଦ୍ଧା ତୁମ ଉପରେ ପଡ଼ି ପାରିବ ନାହିଁ, ଅଥଚ ତୁମେ ତୁମର ପ୍ରଧାନ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଦେଶର କାମ ଖୁବ୍ ଭଲ ଭାବେ କରିବାପାଇଁ ସୁଯୋଗ ପାଇପାରିବ । ମୁଁ ଯାହା ସବୁ ଦେଖିବାକୁ ପାଇଲିଣି ଖୁବ୍ ନିକଟରେ ଦେଶ ସ୍ୱାଧୀନ ହେବ ବୋଲି ଜାଣିପାରୁଛି । ଭାରତର ଅଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ସମସ୍ୟା ପର୍ଯ୍ୟବେକ୍ଷଣ କରିବାଲାଗି ଗୋରା ପ୍ରତିନିଧି-ମାନେ ଆସି ଭାରତ ସୀମାରେ ପହଞ୍ଚିଗଲେଣି । ତୁମେ ଟିକିଏ ହେଲେ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନି । ସରୋଜିନୀ ରୁମାଲରେ ବାନ୍ଧିଥିବା ସୁନା ଗହଣାତକ ବିମଳାଦେବୀଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ବିମଳାଦେବୀ ତା'ସବୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ଛି-ଛି ଏସବୁ କ'ଣ କହି ଫିଙ୍ଗାଇ ଦେବାପାଇଁ ଯେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲେ ସୁଦ୍ଧା ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସରୋଜିନୀ ଆଉ ଶଶୀ ଦୁହେଁ ବିମଳାଦେବୀଙ୍କ ଯତ୍ନରେ ବଦରିକା ଆଶ୍ରମରେ ନିରାପଦ ରହି ଆଶ୍ରମର କାର୍ଯ୍ୟ ପରିଚାଳନା କଲେ ।

ଏଣେ ଶଶୀ ଘରର ବ୍ୟବସ୍ଥା ଯାହା ତାହା । ମାତ୍ର ସରୋଜିନୀ ଘରୁ ଧନଗତ ଅଗ୍ନି ଜାତ ହେଉଥାଏ । କୋରଡ଼ା ମାଡ଼ରେ ଗୃହର ଗୃହରାଣୀଗୁଡ଼ିଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ସାଂଘାତିକ ହୋଇ ସାରିଲଣି । ଝିଅର ଚିନ୍ତା ଆଉ ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କର ଭର୍ତ୍ସନାରେ ସରୋଜିନୀର ବୋଉ କଡ଼ରାଲଗା ହୋଇଗଲେଣି । ମଙ୍ଗରାଜେ ଦେଶ ତମାମ ହୁଲିଆ କରିଛନ୍ତି, ଖବରକାଗଜମାନଙ୍କରେ ସରୋଜିନୀର ଫଟୋ ପ୍ରଭୃତି ବାହାରୁଛି, "ଯେ ସରୋଜିନୀର ସନ୍ଧାନ କରିଦେବ ସେ ଦଶହଜାର ଟଙ୍କା ପୁରସ୍କାର ପାଇବ ।

ସରୋଜିନୀ ଆଉ ଶଶୀର ଆତ୍ମଗୋପନ ଫଳରେ ଦେଶସାରା ହୁଲହୁଲ କରୁଛି ।

ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକେ ସରୋଜିନୀର ସୁଗୁଣମାନ ସୁମରଣା କରି ମର୍ମାହତ ହେଉଛନ୍ତି । କିଏ କହୁଛି ଏ ରାକ୍ଷସ ମଙ୍ଗରାଜଠାରୁ ଋଷିକନ୍ୟାଟିଏ ଜନ୍ମ ହେଲା କିପରି ? ଆଉ କିଏ ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଉଛି: ଗୋବର ଗାଡ଼ିଆରୁ ବ୍ରହ୍ମକାନ୍ତ ହୀରା ଆସିଲା କୁଆଡ଼ୁ ? ସରୋଜିନୀର ଭଲପଣିଆ ନେଇ କିଏ କେତେ ପ୍ରଶ୍ନ ଉତ୍ତର ଆପେ ଆପେ କରୁ ଥାଆନ୍ତି ତାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ନାହିଁ । ମାଇପି ମହଲରୁ ଶୁଣାଯାଏ, ମା ଭଗବତୀ ! ଯେଉଁଠି ଥାଉ ପଛକେ ସରୋଜିନୀର ମଙ୍ଗଳ କର । ତା'ପରି ପର ଉପକାରୀ ଝିଅଟିଏ ସାରା ପୃଥିବୀରେ ମିଳିପାରିବ ନାହିଁ । ସରୋଜିନୀର ଖୋଜଖବର ନେବାପାଇଁ ହଜାର ହଜାର ପୋଲିସ, ଗୋରାପୋଲିସ୍ ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳ ତମାମ ଘେରିଗଲେ । ଏହି ତଦନ୍ତ ବାହାନାରେ କେତେ ନିରୀହ ପ୍ରାଣୀ ଯେ ଜୀଅନ୍ତା ଜଳିବଳି ହୋଇଛନ୍ତି, ତାର ହିସାବ ରଖୁଛି କିଏ ? କେବଳ ସମସ୍ତେ ଠାକୁରଙ୍କୁ ଡାକୁଥାଆନ୍ତି । ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କୁ ଅପଘାତ ହେଉ ।

ଜେଲଖାନା ଭିତରେ ବଳରାମବାବୁ ଓ ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ ସରୋଜିନୀ ଆଉ ଶଶୀର ଖବର, ସମ୍ବାଦପତ୍ରମାନଙ୍କରୁ ପଢ଼ି ବିଶେଷ ବ୍ୟଥିତ ହେଉଥାଆନ୍ତି । ମାତ୍ର ସେମାନଙ୍କର ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣାଥାଏ ଯେ ଦୁହେଁ ନିଜ ଇଚ୍ଛାରେ କେଉଁଠି ହେଲେ ଅଣ୍ଡରଗ୍ରାଉଣ୍ଡ କରିଛନ୍ତି ।

ବିରଜାବାବୁଙ୍କ ବିବାହ ତ ବନ୍ଦ ହେଲା । ବନ୍ଦ ହେବାର କାରଣ ସ୍ୱରୂପ ସେ ଯେତେବେଳେ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲେ,

ସରୋଜନୀ ସଙ୍ଗୀ ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ମୁହେଁ ମୁହେଁ କହି ଦେଇଛି, "ଦେଶ ଦ୍ରୋହୀ ଓ ନରହତ୍ୟାକାରୀ ବିରଜା ବାବୁଙ୍କ ସେ କେବେହେଲେ ବିବାହ ହୋଇ ପାରିବ ନାହିଁ", ଏହା ହିଁ ତାଙ୍କ ମନରେ ଦାରୁଣ ଆଘାତ ଦେଉଥାଏ । ମନକୁ ମନ ସେ ପ୍ରଶ୍ନ କରୁ ଥାଆନ୍ତି, ସତରେ ମୁଁ କ'ଣ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ? ହୃଦୟ ଭିତରୁ ଉତ୍ତର ଆସେ ହିଁ । ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ନୁହିଁ କିପରି ? ଭାରତମାତାର ମୁକ୍ତି ଲାଗି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ଭାରତ ଜନତା ଜୀବନ ପଣ କରୁଥିଲା ବେଳେ ସେହି ବିଦେଶୀ ସରକାରର ଦରମାଖିଆ ହୋଇ ନିଜ ଭାଇ ଭଉଣୀଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରୁଥିବା ଭାରତସନ୍ତାନଙ୍କୁ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ଆଖ୍ୟା ଦେବାରେ ଭୁଲ୍ କେଉଁଠି ରହିଲା ? ଆଉ ନରହତ୍ୟାକାରୀ ? ନରକୁ ଯେ ହତ୍ୟାକରେ ସେ ନରହତ୍ୟାକାରୀ । ତୁମେ ତ ଜଣେ ନୁହେଁ ଦୁଇଜଣ ନୁହେଁ ନଅ ଜଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କୁ ହତ୍ୟା କରିଛ । ଏ ସବୁ ଭାବିଲାବେଳେ ବିରଜା ବାବୁଙ୍କ ମୁଣ୍ଡଟା ଚହଲିଯାଏ । ଖବର କାଗଜଟାରେ ସରୋଜନୀର ଛବିଟିକୁ ଅପଲକ ନୟନରେ ବହୁ ସମୟ ଚାହିଁ ରହି ପାଗଳ ପରି ମନକୁ ମନ ଗପି ଯାଆନ୍ତି । ବାସ୍ତବିକ ମୁଁ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ, ଆଉ ନର ହତ୍ୟାକାରୀ ନ ହୋଇଥିଲେ ଏହି ସରୋଜନୀ ପରି, ଅନିନ୍ଦ୍ୟ ରୂପବତୀ ଓ ସରଳମତି କିଶୋରୀ ମତେ କ'ଣ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ଆଉ ନରହତ୍ୟାକାରୀ ଆଖ୍ୟାଦେଇ ପ୍ରାଣ ବିନିମୟରେ ମୋ ସହିତ ପ୍ରେମମିଳନକୁ ପଦାଘାତ କରିଥାନ୍ତା ? ନା । ପ୍ରକୃତରେ ମୁଁ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ, ନରହନ୍ତା, ବିଦେଶୀର ଗୋଲାମ, କୁକୁର । ତେବେ ଏହାର ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ କଣ ? ସାମାନ୍ୟ ଚାକିରୀ ଛାଡିଦେବାଟା ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ମହାପାପର କଣ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହୋଇପାରେ ? ମନ ଭିତରୁ ଉତ୍ତର

ଅସେ, ଚାକିରୀ ଛାଡ଼ିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଭାରତ ଛାଡ଼ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଯୋଗ ଦେଇ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ସାଜି ଦେଶମାତୃକାର କିଛି ସେବା କରି ପାରିଲେ କରାଯାଇ ଥିବା ପାପର ସାମାନ୍ୟ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ୍ତ ହେଲା ବୋଲି ଧରି ନେବାକୁ ହୁଅନ୍ତା ।

ବିରଜାବାବୁ ଇଂରେଜୀରେ ଟାଇପ୍ କରିଥିବା ଇସ୍ତଫା ପତ୍ର ଖଣ୍ଡି ପଢ଼ିବା ମାତ୍ରେ, ବେରନ ସାହେବ ଛାନିଆ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ବିରଜା ବାବୁଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଏକ ଲୟରେ ମିନିଟିଏ କାଳ ଚାହିଁବା ପରେ ପ୍ରଶ୍ନ କଲେ ।

Birja Babu, How are you ?
I am Quite Well sir.
Then what do you want ?
I want quit India.
You have already been changed your activities.
Every Indian must do like me .

କଲେକ୍ଟର ସାହେବଙ୍କର ଖାସ କାମେରାରେ ଥିବା ବିପଦ ଘଣ୍ଟି ଟା ତତ୍‌କ୍ଷଣାତ ଗର୍ଜି ଉଠିଲା । ଲାଠି ଓ ସଙ୍ଗୀନଧାରୀ ପୋଲିସ-ମାନେ ଘର ଚାରିପଟ ଘେରାଉ କରିନେଲେ । ତାପରେ ବିରଜା ବାବୁଙ୍କ ଅବସ୍ଥା ଯାହା ହୋଇଥିବ ସହଜରେ ଅନୁମେୟ ।

ଖବରକାଗଜବାଲାମାନେ ତ ଚାତକ ପରି ଚାହିଁ ବସିଛନ୍ତି ଖବରଟିଏ ଶୁଣାଯିବା ସଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ତାକୁ ଦେଶ ତମାମ ପରିବେଷଣ କରି ଦେବାପାଇଁ । ଏତେବଡ଼ ଗୁରୁତ୍ୱପୂର୍ଣ୍ଣ ସମ୍ବାଦଟା

ଖବର କାଗଜରୁ ବାଦ ପଡ଼ିବ କିପରି ? ଠିକ୍ ରାତି ନଅଟା ବେଳକୁ ଶାଳଗ୍ରାମ ଶିଳା ପରି ବଡ଼ ବଡ଼ ଅକ୍ଷରରେ ବାହାରି ପଡ଼ିଲା, "ଫାଷ୍ଟକ୍ଲାସ ମାଜିଷ୍ଟ୍ରେଟ୍ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବିରଜାକାନ୍ତ ମହାନ୍ତି ରାଜଦ୍ରୋହ ଅପରାଧରେ ୧୦ ବର୍ଷ ସଶ୍ରମ କାରାବାସ ଆଦେଶ ପାଇଲେ ।" ତାଙ୍କର ଅତି ପ୍ରିୟ ବେରନ୍ ସାହେବ ଏହି ଦଣ୍ଡାଦେଶ ଦେଇ ଅଛନ୍ତି । ବିଶେଷ ବିବରଣୀ ଜଣାଯାଇ ନାହିଁ ।

ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ରାଜନୈତିକ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କ ପରି ବିରଜା ବାବୁଙ୍କୁ ମଧ୍ୟ କେନ୍ଦ୍ର ଜେଲକୁ ପଠାଇ ଦିଆଗଲା ।

ଜେଲରେ ଥିବା କଂଗ୍ରେସବାଲାମାନେ ବିରଜା ବାବୁଙ୍କ ଜେଲ ଖବର ସଂବାଦପତ୍ରମାନଙ୍କରୁ ବହୁବାର ପଢ଼ିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା, ବିଶଦଭାବରେ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷବାଦୀଙ୍କଠାରୁ ଶୁଣିବା କୌତୂହଳ ପ୍ରାୟ ସମସ୍ତଙ୍କ ମନରେ ଥାଏ । ବିରଜାବାବୁ ଜେଲ ଫାଟକ ଡେଇଁ ଭିତରକୁ ଗୋଡ଼ ଦେଇଛନ୍ତି କି ନାହିଁ, ତାଙ୍କର ପରିଚିତ ଅପରିଚିତ ସମସ୍ତେ ଏକା ବେଳକେ ପଚାରିଲେ, ଆଜ୍ଞା ଆପଣଙ୍କ ଦଶା ଏପରି କ'ଣ ହେଲା ? ସମସ୍ତଙ୍କ ପ୍ରଶ୍ନର ବେଶି କିଛି ଉତ୍ତର ନ ଦେଇ ବିରଜାବାବୁ ଗୋଟିଏ ସଂକ୍ଷିପ୍ତ ଉତ୍ତରରେ କହିଲେ, ମୁଁ ଜଣେ ଭାରତ ସନ୍ତାନ ତ, ମୋ ମନରେ ଦେଶାତ୍ମବୋଧ ଉଦୟ ହୋଇ ନ ଥିଲା । ଯେତେବେଳେ ଦେଖିଲି ମାଆର ମୁକ୍ତି ପାଇଁ ପୁଅ ହିସାବରେ ମୋର ମଧ୍ୟ ଯଥେଷ୍ଟ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ରହିଛି···ତା ପରେ ଏହି ଦଶା······

ବଳରାମ ବାବୁ ଓ ବଇବାବୁ ରହିଥିବା କୋଠରୀଟିରେ ଆଜି ଗୋଟିଏ ସିଟ୍ ଖାଲିଥାଏ । ତାହା ବିରଜା ବାବୁ ହିଁ ପୂରଣ କଲେ ।

—ସମାପ୍ତ—

ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ, ବିରଜା ବାବୁ ଯେ ନ ଚିହ୍ନିଛନ୍ତି ଏପରି ନୁହେଁ । ବଳରାମ ବାବୁ ମଧ୍ୟ ବିରଜା ବାବୁଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରୁଛନ୍ତି । ମାତ୍ର ଉଭୟେ ଗୋଟିଏ କୋଠରିରେ ରହି ସୁଦ୍ଧା ତିନି ଚାରି ଦିନ ଯାଏଁ ପରସ୍ପର କଥାବାର୍ତ୍ତା ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଦିନେ ବିରଜା ବାବୁ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିଲେ, ପିଛିଲା ଖବର କାଗଜ କେତେଖଣ୍ଡ ମିଳି ପାରିବ କି ? ବଳରାମ ବାବୁ ନିଜ ବିଛଣା ତଳୁ ଖବର କାଗଜଗୁଡ଼ିକ ବାହାର କରି ବିରଜାବାବୁଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ଖବର କାଗଜ-ଗୁଡ଼ିକ ଏ ପାଖ ସେ ପାଖ ଓଲଟ ପାଲଟ କରି ଯେଉଁ କେତେ ଖଣ୍ଡିରେ ସରୋଜିନୀର ଫଟୋ ବାହାରି ଥିଲା ତାହା ନିଜ ଖଟ ଉପରେ ରଖି ଅନ୍ୟ କାଗଜଗୁଡ଼ିକ ବିରଜା ବାବୁ ବଳରାମବାବୁଙ୍କୁ ଫେରାଇଦେଲେ । ଅନାବଶ୍ୟକ ଭାବରେ ବଳରାମବାବୁ କହିଲେ, ଏଗୁଡ଼ିକ ଦରକାର ନାହିଁ ? ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା । "ଏହି କେତେଖଣ୍ଡି ମୋର ଦରକାର ଥିଲା"— କହି ବିରଜା ବାବୁ ସରୋଜିନୀର ଫଟୋଗୁଡ଼ିକୁ ବାରମ୍ବାର ଚାହିଁ ଥାଆନ୍ତି । ବଳରାମ ବାବୁ ବହୁତ ସମୟ ଧରି ବିରଜା ବାବୁଙ୍କ କାର୍ଯ୍ୟକ୍ରମ ଲକ୍ଷ୍ୟକଲାପରେ ପଚାରିଲେ, "କିଛି ଭାବିବେ ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା । ଏ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକଟି ଆପଣଙ୍କର ଜଣାଶୁଣା କି ?" ନା ଜଣାଶୁଣା ନୁହେଁ ଯେ·········ସେ ଅନେକ କଥା ।

କଥାଗୁଡ଼ିକ ଅନ୍ୟ କେହି ଜାଣିବାରେ ଯିତ ହେବ ?

ଯିତ କ'ଣ । ତେବେ ସମସ୍ତେ ଜାଣନ୍ତୁ ଏ ଇଚ୍ଛା ମୋର ନୁହେଁ । କ୍ଷମା କରିବେ ଆଜ୍ଞା । ଆପଣ ବଳରାମବାବୁ ନାଁ ? ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ନିକଟରେ ଅପରାଧୀ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ପାଖରେ ବାର

ଭର ଅପରାଧୀ । ଅପଣ ଅପରାଧୀ ନୁହନ୍ତି ବିରଜାବାବୁ । କହନ୍ତୁ କ'ଣ ସବୁ କଥା । ଏହି ଯୁବତୀଟିର ବାପା ଜଣେ ଖ୍ୟାତନାମା ସର୍କାରୀ । ସମଗ୍ର ଲକ୍ଷ୍ମୀ ଅଞ୍ଚଳଟା ମଙ୍ଗରାଜ ନା ଶୁଣିଲେ ଡରନ୍ତି । ସରକାରୀ ଚାକିରିଆ ହିସାବରେ ମୋ ସହିତ ତାଙ୍କର ସମ୍ପର୍କ ଥାଏ । ସେ ନିଜେ ପ୍ରସ୍ତାବ କଲେ ତାଙ୍କ ଝିଅଙ୍କୁ ମତେ ବିବାହ ଦେବା ପାଇଁ । ସବୁ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୋର ଆପତ୍ତି କରିବାର କିଛି ନଥିଲା । ଫଳରେ କଥାଟା ସ୍ଥିର ହୋଇ ଦିନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଧାର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଗଲା । ଝିଅଟି କୁଆଡ଼େ ଶିକ୍ଷିତା । ବାଲେଶ୍ୱର ଆନ୍ଦୋଳନବେଳେ ଆତ୍ମରକ୍ଷା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ମୁଁ ଗୁଳି ଚଳାଇବା ଦ୍ୱାରା ନଅଜଣ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କର ମୃତ୍ୟୁ ଘଟିଲା । ଆପଣ ତ ଭୁକ୍ତ-ଭୋଗୀ । ଗୁଳିଚାଳନା କଥା ଅଧିକ କ'ଣ କହିବି ? ହଁ କହନ୍ତୁ ଏ ଘଟଣା ତା ପରେ କ'ଣ ହେଲା ? ସରୋଜିନୀ ପରସ୍ପର ତାଙ୍କ ବାପାଙ୍କୁ ମନା କରିଦେଲେ ଯେ ତାଙ୍କର ଜୀବନ ଥିବା ଯାଏଁ ଦେଶଦ୍ରୋହୀ ଓ ନରହତ୍ୟାକାରୀ ବିରଜାବାବୁଙ୍କୁ ବିବାହ କରିବେ ନାହିଁ । କହୁ କହୁ ବିରଜାବାବୁଙ୍କ ଆଖିରୁ ଦୁଇଧାର ଲୁହ ଗଡ଼ି ଆସିଲା । ମାତ୍ର ସେ ତାକୁ ସମ୍ଭାଳି ନେଲେ । ମଙ୍ଗରାଜ ତ ବଡ଼ ଏକଜିଦିଆ ଲୋକ, ସେ କୁଆଡ଼େ, ସରୋଜିନୀଙ୍କୁ କହିଲେ ଅଲବତ୍ ବିରଜାବାବୁଙ୍କୁ ବାହାହେବୁ । ମୋ ପ୍ରସ୍ତାବ କେହି ହେଲେ ଖଣ୍ଡନ କରି ପାରିବେନି । ତେଣୁ ସରୋଜିନୀ ବୋଧହୁଏ ବିଚାରିକଲେ ନିଜର ମତ ବଜାଏ ରଖିବାକୁ ହେଲେ, ଆତ୍ମହତ୍ୟା କିମ୍ବା ଆତ୍ମଗୋପନ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷେ ଉପଯୋଗୀ । ବର୍ତ୍ତମାନ ତାହା ହିଁ ହୋଇଛି । ସରୋଜିନୀ ଯଦି ଆତ୍ମଗୋପନ କରିଥାଆନ୍ତି, ତେବେ ତ ରକ୍ଷା, ନାହିଁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିଥିଲେ······ବିରଜାବାବୁ ଏଥର ଆଉ ଲୁହ

ଧାରଙ୍କୁ ରୋକି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ସହାୟତାରେ ପ୍ରକୃତିସ୍ଥ ହେଲେ । ସରୋଜିନୀ ମତେ ନ ଦେଖିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ମୋର ଫଟୋଗୁଡ଼ିକ ନିଶ୍ଚୟ ଦେଖିଥିବେ । ମୋଟ ଉପରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଆନ୍ଦୋଳନ ବନ୍ଦ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ନ ଯାଇଥିଲେ, ସରୋଜିନୀ ମୋତେ କଦାପି ଘୃଣା ଚକ୍ଷୁରେ ଦେଖି ନ ଥାନ୍ତେ ଏବଂ ଜୀବନ ପଣ କରି ମୋ ବିବାହ ପ୍ରସ୍ତାବକୁ ଉପେକ୍ଷା କରି ନ ଥାନ୍ତେ । ବହୁତ ଭାବି ଚିନ୍ତି ସାରିବା ପରେ ମୁଁ ସ୍ଥିର ସିଦ୍ଧାନ୍ତ ଗ୍ରହଣ କରିନେଇଛି ଯେ—ସରୋଜିନୀ ମତେ ଯେଉଁ ଆଖ୍ୟା ପ୍ରଦାନ କରିଛନ୍ତି ମୁଁ ବାସ୍ତବିକ୍ ସେଇଆ । ମତେ ବିବାହ ନ କରିବାଦ୍ୱାରା ଭାରତୀୟ ନାରୀଜଗତର ତଥା ଭାରତମାତାର ସମ୍ମାନ ସେ ରକ୍ଷି ପାରିଛନ୍ତି । ସରୋଜିନୀଙ୍କ ସହିତ ଇହ-ଜଗତରେ ସାକ୍ଷାତ ସୁଯୋଗ ପାଇଲେ ତାଙ୍କୁ ମୋର ଗୁରୁ ଭାବରେ ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନା ଜଣାଇବି ଏହା ହିଁ ମୋର ଆନ୍ତରିକ କାମନା । ମୁଁ ଯେଉଁ ନରହତ୍ୟା ଅପରାଧ କରିଛି ସେଥିରୁ ମୁକ୍ତି ପାଇବା ବାଟ ନ ଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା, ଭାବୁଛି ଦେଶ ସେବକ-ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ସେବାରେ ନିଯୁକ୍ତ ହେଲେ ଟିକିଏ ମୁକ୍ତି ମିଳିବ ପରା ?

ସରୋଜିନୀ ସମ୍ପର୍କୀୟ ସମସ୍ତ କଥା ଗୁଡ଼ିକ ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ଶିରା ପ୍ରଶିରା ଭେଦକରି ଯାଉଥାଏ । ତାଙ୍କ ମନରୁ ସ୍ୱତଃ ଯେଉଁ ସରସତା ଜାତ ହେଉଥାଏ ତଦ୍ୱାରା ସେ ସରୋଜିନୀର ସ୍ଥିତି ଖୁବ୍ ନିରାପଦ ହୋଇଛି ବୋଲି ବିଚାରୁ ଥାଆନ୍ତି ।

ବଳରାମବାବୁ ବିରଜାବାବୁଙ୍କ ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟକରି କହିଲେ, “ସରୋଜିନୀଙ୍କର ଆତ୍ମହତ୍ୟା କିମ୍ବା ଆତ୍ମଗୋପନ ଦୁଇଟି ବିଷୟ ଆପଣ ଭାବୁଛନ୍ତି, ମୁଁ କିନ୍ତୁ ତହିଁରୁ ଦ୍ୱିତୀୟଟି ଠିକ୍ ବୋଲି

ସ୍ଥିର କରିଛୁ । ଅବଶ୍ୟ ସରୋଜିନୀ ମୋର ପରିଚିତା ନୁହଁନ୍ତି, କିମ୍ବା ତାଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ମୁଁ କେବେହେଲେ ଅସିନାହିଁ । ଏଇ ଦୁଇ ନମ୍ବର ସିଟ୍‌ରେ ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ ନାମରେ ସେଇ ଲକ୍ଷଣା ଅଞ୍ଚଳର ଉଚ୍ଚ ଶିକ୍ଷିତ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣେ ରାଜବନ୍ଦୀ ଭାବରେ ଅଛନ୍ତି । ଶୁଣିଥିଲି ତାଙ୍କର ଗୋଟିଏ ଭଉଣୀ ଶଶୀ, ସରୋଜିନୀଙ୍କ ସହିତ କୁଆଡ଼େ ପଳାଇ ଯାଇଛନ୍ତି । ତେଣୁ ମୋର ଅନୁମାନ ସାଙ୍ଗ ସାଥିହୋଇ ତ ଆଉ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରି ହୁଏନି, ବରଂ ଆତ୍ମଗୋପନ କରାଯାଇ ପାରେ ?"

ତେବେ ବଳରାମବାବୁ ! ଆପଣ ଯାହା କହୁଛନ୍ତି ଏହା କ'ଣ ବାସ୍ତବ ସତ କଥା ?

ରହନ୍ତୁ, ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ ଆସିଲେ ମୋ କଥାର ସତ୍ୟତା ଅନ୍ତୁର ପ୍ରମାଣିତ ହୋଇଯିବ ।

ସରୋଜିନୀର ସନ୍ଧାନରେ ଥାନା ପୁଲିସଠାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଗୁପ୍ତ ପୋଲିସ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କେତେଥର ଯେ ବଦରିକା ଆଶ୍ରମ ଉପରେ ଆଖି ପକେଇଛନ୍ତି ତାର ସୀମାନାହିଁ, କିନ୍ତୁ ବିମଳା ଦେବୀଙ୍କ ଚତୁରତା ନିକଟରେ ସମସ୍ତେ ପରାସ୍ତ ସ୍ୱୀକାର କରି ଫେରିବା ସାର ହୋଇଛି ।

ହସ ହସ ହୋଇ ଶଶୀ କହିଲା ଦେଖ ସରୋଜିନୀ, ତୋର ଲାଗି ବିଚରା ବିରଜା ବାବୁଙ୍କର ଅବସ୍ଥା କ'ଣ ହୋଇଗଲା । ଶଶୀ ତୋର ସେଇ ଅଝଟିଆ କଥା କେବେ ହେଲେ ଗଲାନି । ଯେଉଁ ବିରଜାବାବୁଙ୍କର ହୃଦୟ ପଥରଠାରୁ ଅତ୍ୟନ୍ତ କଠିନ, ସେ କିବାହତେ ହୋଇ ପାରିଲା ନି ବୋଲି ଏଡ଼େ ବେଗି ଉଚ୍ଲେ

ଯିବ । କେତେ ଯୁବତୀ ଝିଅ ବୋହୂଙ୍କୁ ଘରଭିତରୁ ଟାଣିନେଇ ଇଜ୍ଜତ ସାରୁଥିବ ତାର ଠିକଣା ନାହିଁ, ଶୁଣିନୁ ସେ ଦିନ ମା କ'ଣ କହୁଥିଲେ ? ମା, କ'ଣ ବିରଜାବାବୁଙ୍କ କଥା କହୁଥିଲେ ? ବିରଜା କଥା କହୁ ନ ଥିଲେ ଯେ—ବିରଜା କଥା କହୁଥିଲେ । ସେମାନେ ସବୁ ଏକା ଲଙ୍କର ମଞ୍ଜି । ତୁ ଏବେ ଯେଉଁ ଧୋକା ଧରିରୁ ମଣିଷମରା ବିରଜାବାବୁ ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀ ହୋଇ ଜେଲଗଲେ ବୋଲି, ସେ କଥା ଖାଲି ମିଛ । କେତେ ବିରଜା ତ ଅଛନ୍ତି, ଆଜି ଗୋଟାଏ କିଏ ହୋଇଥିବ ।

ନାଇଁ ନାଇଁ ସରୋଜନୀ ତୋର ବିରହରେ ବିରଜା ବାବୁଟିକୁ ସଂସାର ପିତା ହୋଇଗଲା । କ'ଣ ସବୁ ଭୁଲଭାଲ କରି ଦେଇ ଜେଲ୍ ଯାଇଛି ।

ମୋ ବିରହରେ ସେ କାହିଁକି ଜେଲ୍ ଯିବ ? ସେ ମୋ ସୀମା ମାଡ଼ିଛି, ନା, ମୁଁ ତା ସ୍ୱରୂପ ଦେଖିଛି ।

ତୋ ଫଟୋ ଦେଖୁ ଦେଖୁ ତ ତାର ଅବସ୍ଥା ଏପରି ଆଜି ଖୋଦ ଦେଖିଥିଲେ, ସେ ମୋଟେ ଦେହ ଧରି ପାରି ନ ଥାନ୍ତା ।

ଝିଅ ଚାଲିଯିବା ଦିନରୁ ମହାରାଜଙ୍କ ଅବସ୍ଥା କହିଲେ ନ ସରେ । ଲୋକଙ୍କ ମୁହଁରେ ହାତ ଦେବ କିଏ ? ଯାହା ମୁଣ୍ଡକୁ ଯାହା ଆସୁଛି ସେ ତା' ଗାଇ ଯାଉଛନ୍ତି । ତେବେ ଏତିକି ବାପର ନିନ୍ଦା ଅପେକ୍ଷା ଶହେ ଗୁଣରେ ସରୋଜିନୀର ପ୍ରଶଂସା ସବୁରି

—ପଛିଁରୁ ଲିଟ—

ଛୁଣ୍ଡ୍ରରୁ ଶୁଣା ଯାଉଛି । ସରୋଜିନୀ ସବ୍ ଶୁଭରେ ଟେଙ୍କର ଅଶ୍ରୁ ଏଇଶିନ୍ତା ରାଇଜଟା ଯାଙ୍କର ପେଟରେ ଘାଣ୍ଟି ହେଉଛି । କେବଳ ଏଇଥି ଲାଗି ସରୋଜିନୀର ବୋଝ ଦେହଧରି ରହି ପାରିଛନ୍ତି ।

ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ସରକାରଙ୍କର ବିଶ୍ୱାସ ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଉପରୁ ତୁଟି ଆସିଲା । କ୍ଷମତା ତେଜଟା କମି ଆସିବା ପରେ, କ୍ଷମତାନ୍ଧ-ମାନଙ୍କୁ ପଚ୍ଛରେ ବା କିଏ ? ବିଶେଷ ଭାବରେ ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କୁ ଏ ଘଟଣାରେ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଦୂରେ ଥାଉ ବିରଜାବାବୁଙ୍କ ଇସ୍ତଫା ଦେବାର ମୂଳରେ ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କର ହାତଅଛି ବୋଲି ସରକାରଙ୍କର ବିଶେଷ ଗୋଇନ୍ଦା ବିଭାଗ ମନ୍ତବ୍ୟ ପ୍ରକାଶ କଲେ । ମଙ୍ଗରାଜେ ଏକୂଳ ସେକୂଳ ଦୁଇ କୂଳ ଖଣ୍ଡ ମର୍ଦ୍ଦିନଇରେ ଉବୁଟୁବୁ ହୋଇ କେବଳ ଘର ଭିତରେ ହିଁ ଲୁଚି ରହିଲେ । ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳର ପରି, ଲୋକେ ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କଦ୍ୱାରା ଯେଉଁ ପରି ଭାବରେ ଉତ୍ପୀଡ଼ିତ ହୋଇ ଆସିଛନ୍ତି ଏ ସୁଯୋଗରେ ସେମାନେ ଦାଉ ସାଧିଲାବେଳେ, ସେମାନଙ୍କୁ କିଏ କପଟ ବା କ୍ଷାନ୍ତ କରାଇବ ? ଏପରିକି ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କର ଶହ ଶହ ରଯ୍ୟତ, ଖାତକ, ଚାକରବାକରମାନେ ସୁଦ୍ଧା ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କୁ ଯେ କେବଳ ସ୍ୱୀକାର କଲେନି, ତା ନୁହେଁ ସେହିମାନେ ହିଁ ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ପ୍ରତିହିଂସା ସବାଦୌ ଆରମ୍ଭ କଲେ । ରଯ୍ୟତ, ଖାତକମାନେ ନିଜ ନିଜର ଦେୟ ପରିଶୋଧ କଲେ ନାହିଁ । ଚାକରବାକରମାନେ ଘର ଲୁଟତରାଜ କରିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥାରେ ରହିଲେ । ପରିଶେଷରେ ନିଜର ବାସନ କୁସନ ବିକି କରି ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କୁ ଅନ୍ନ ସଂସ୍ଥାନ କରିବାକୁ ପଡ଼ିଲା । ତଥାପି ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କର କୋପ ତାଙ୍କ ଉପରୁ କମି ନ ଥାଏ । କଥାରେ ଅଛି "ଗତା ଲଜ୍ଜା ଦ୍ୱୟୋର୍ମଧ୍ୟେ ଗନ୍ତା ଏବ ଗଣ୍ଡୂସୀ"

—ଛୟାଳିଶ—

ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଶରୀରରେ କେବଳ ଚର୍ମାସ୍ଥି ରହିଥିଲା । ତେଣୁ ସେ ନାନାବିଧ ବ୍ୟାଧିଗ୍ରସ୍ତ ହୋଇ ନିଜର ଚଳନଶକ୍ତି ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହରାଇ ବସିଲେ । ଏହି ଅବସରରେ ଅପରାଧୀର ପୂର୍ବକୃତ ଦୁଷ୍କର୍ମ-ଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କୁ ଉପହାସ କରୁଥାଏ

ଭାରତକୁ ଆସିଥିବା ଗୋରାପ୍ରତିନିଧିଦଳ ଭାରତୀୟ-ମାନଙ୍କର ରାଜନୈତିକ ଚେତନା ହୃଦୟଙ୍ଗମ କରି ଯେଉଁ ମତ ଦେଲେ, ସେଥିରେ ଗୋରାସରକାରଙ୍କର ଭାରତ ଛାଡ଼ିବା ବ୍ୟତୀତ ଉପାୟାନ୍ତର ନ ଥିଲା । ଫଳରେ ବିଶିଷ୍ଟ ଜାତୀୟ ଅନୁଷ୍ଠାନ କଂଗ୍ରେସ ହାତରେ ଶାସନକ୍ଷମତା ଛାଡ଼ି ଗୋରା ସରକାର ନିଜ ଦେଶକୁ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କଲା ।

ଦୀର୍ଘ ଦେଢ଼ ଶହ ବର୍ଷରୁ ଅଧିକ କାଳ ପରେ ଭାରତ ପରାଧୀନତା ଶୃଙ୍ଖଳରୁ ମୁକ୍ତ ହୋଇଛି । ସେହିହେତୁ ଭାରତୀୟ-ମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦ ଉତ୍ସବର ଚିତ୍ର ଅବଧାରଣା କ'ଣ ଅବା କରାଇ ଯାଇ ପାରେ ? ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିର ଚିର ସ୍ମରଣୀୟ ଶୁଭ ଦିବସରେ ହିଁ ବନ୍ଦୀମାନଙ୍କୁ ମୁକ୍ତ କରି ଦିଆଗଲା ।

ନଜରବନ୍ଦୀ ହୋଇ ବିଭିନ୍ନ ଜେଲରେ ଥିବା ନେତାମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ରାଜନୀତି ତଥା ଭାରତର ଭବିଷ୍ୟତ କର୍ମଯୋଜନା ଚର୍ଚ୍ଚା ହୁଏ ବୋଲିବା ବାହୁଲ୍ୟ । ଏହିଭଳି ଚର୍ଚ୍ଚାରୁ କେତେକ ନେତା ତଥା କର୍ମୀମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ମତାନ୍ତର ଉପୁଜି କେତେକ ନେତା ତଥା କର୍ମୀ "ପ୍ରଗତି" ଦଳ ନାମରେ ଅଲଗା ଗୋଟିଏ

ଦଳ ଗଠନ କରି ଥାଆନ୍ତି । ପ୍ରଗତି ଦଳର ମତ ଥିଲା ଦେଶରୁ ବିଦେଶୀ ଶାସନ ଲୋପ ହେବା ପରେ ରାଜା, ଜମିଦାର, ମହାଜନ ପୁଞ୍ଜିପତି, ଦଲେଇ, ଦଳବେହେରା, ସର୍ବରାକାର ଆଦି ଯେତେ ଯେତେ ସାମନ୍ତବାଦୀ ସଂସ୍ଥା ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ବିଦେଶୀ ସରକାରକୁ ସାହାଯ୍ୟ କରିଛନ୍ତି 'ଇନ୍‌ତଯକାଯୁ' ନୀତିରେ ସେମାନଙ୍କର ଧ୍ୱଂସ ସାଧନ କରିବାକୁ ହେବ । କିନ୍ତୁ ଚିନ୍ତାଶୀଳ ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ କଂଗ୍ରେସବାଲା ଏଭଳି ନୀତିରେ ଏକ ମତ ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସେମାନେ ମତ ଦେଲେ ବିଦେଶୀ ସରକାର ସିନା ଏ ଦେଶରୁ ଚାଲିଯିବ, ଏମାନେ ଯିବେ କୁଆଡ଼େ ? ଅବଶ୍ୟ ସେମାନଙ୍କର ମନ୍ଦ ସ୍ୱଭାବ ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ଲୋପ କରିବାକୁ ପଡ଼ିବ । ବହୁ ସଂଖ୍ୟକ କଂଗ୍ରେସବାଲାଙ୍କର ଏଭଳି ସମଦର୍ଶୀ ମନ୍ତବ୍ୟରେ 'ପ୍ରଗତି' ଦଳ ଏକମତ ହୋଇ ପାରିଲେ ନାହିଁ । ଫଳରେ ସେମାନଙ୍କର ମତର ପକ୍ଷପାତୀମାନେ କଂଗ୍ରେସରୁ ଅଲଗା ହୋଇଗଲେ, ଆଉ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ କାରଣ ନେଇ କୌଣସି କୌଣସି ଦଳ ଯେ ନ ବାହାରିଛନ୍ତି ଏପରି ନୁହେଁ । ତେବେ ଆମର ଆଲୋଚ୍ୟ ବିଷୟରେ ସେମାନଙ୍କ ସମ୍ପର୍କୀୟ ଚର୍ଚ୍ଚାର ଆବଶ୍ୟକତା ନ ହେଉଥିବାବେଳେ ଅକାରଣେ ସେମାନଙ୍କୁ ଏଠା ଭିତରକୁ ଟାଣି ଆଣିବା କାହିଁକି ?

ଏଇ ଜେଲଖାନା ଭିତରେ ବଳରାମବାବୁ ଓ ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁଙ୍କ ସହିତ ବିରଜାବାବୁଙ୍କର ସଂପର୍କ ଯଥେଷ୍ଟ ବଢ଼ି ଯାଇଛି ।

ସ୍ୱାଧୀନତା ଉତ୍ସବ ଦିନ ବଳରାମବାବୁ ପ୍ରଭୃତି ଜେଲଖାନା ଭିତରୁ ପଦାକୁ ବାହାରୁଥିବାବେଳେ ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ପାଇଲେ । ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ଉପରେ ଆଖି ପଡ଼ିବାମାତ୍ରେ ସେ ଆନନ୍ଦରେ

ବିଭୋର ହୋଇପଡ଼ିଥିଲେ । କାରଣ ଚିଠିଖଣ୍ଡି ଶଶୀ ଲେଖିଛି ।
ଜେଲ୍ ଜୀବନର ବିଭିନ୍ନ ଭାବନା ମଧ୍ୟରେ ଶଶୀର ଚିନ୍ତା
ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁଙ୍କୁ ଅଧୀର କରି ପକାଉଥିଲା ।

ଶଶୀ ଲେଖିଛି ଭାଇ । ଶ୍ୟାମଳାଦେବୀଙ୍କ ତତ୍ତ୍ୱାବଧାନରେ ସରୋଜିନୀ ଆଉ ମୁଁ ଦୁହେଁ ବଦରିକା ଆଶ୍ରମରେ ଖୁବ୍ ଭଲରେ ଅଛୁ । ଏପରିକି ଦୁହେଁ ଚିରଦିନ ଏଠାରେ ରହି ନିଃସ୍ୱ ଜନସାଧାରଣଙ୍କର ସେବା କରିବୁ ବୋଲି ଏକ ପ୍ରକାର ସ୍ଥିର କରି ନେଇଛୁ ।

ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁଙ୍କ ମନ ଅଥୟ ହୋଇ ଉଠିଲା । ସ୍ନେହର କନିଷ୍ଠ ଭଉଣୀ ଶଶୀର ଖବର ଏତେଦିନ ପରେ ପାଇଛନ୍ତି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଶାଇରଙ୍ଗପୁର ଯିବାପାଇଁ ସେ ବାହାରିଲେ ।

ବଳରାମବାବୁ ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁଙ୍କର ଚଞ୍ଚଳତା ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟକରି କହିଲେ ବୈକୁଣ୍ଠ । ତୁ ଖୁବ୍ ବ୍ୟଗ୍ର ଥିବା ପରି ଜଣା ପଡ଼ୁଛୁ ? ଶଶୀ ଚିଠି ଦେଇଛି ପରା । ବଳରାମବାବୁ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇ ପଚାରିଲେ ଶଶୀ ଚିଠି ଦେଇଛି । ଆଉ ସରୋଜିନୀ ? ସେ ମଧ୍ୟ ତାରି ସାଙ୍ଗରେ ବୋଲି କହି ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ ଚିଠିଖଣ୍ଡି ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଇ କହିଲେ ମୁଁ ମେଲରେ ଶାଇରଙ୍ଗପୁର ଯାଉଛି, ତୁମେ ସବୁ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗଦିଅ । ମୋର ମନ ଚଞ୍ଚଳ ହେଉଛି । ମୁଁ ଆଉ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉତ୍ସବରେ ଯୋଗଦେଇ ପାରିବି ନା ।

କିରେ ବୈକୁଣ୍ଠ ! ଜେଲ୍ ଭିତର କଥା, କଣ ସବାକୁ ଆସୁ ଆସୁ ଭୁଲିଯାଉଛୁ କି ? ସ୍ୱାଧୀନତା ଉତ୍ସବରେ ଆମର କଣ

ଅଛୁ । କଂଗ୍ରେସବାଲା ତ ଶାସନ କ୍ଷମତା ନେଲେଣି, ସେହିମାନେ ହିଁ ଉତ୍ସବ ପାଳିବେ । ଆଉ ତାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ହାତ ମିଳାଇବାକୁ ସେହି ସାମନ୍ତବାଦୀ ଦଳ ବରାବର ରେଡି ହୋଇ-ଯିବେଣି । ହଉ ରାଇରଙ୍ଗପୁର ତ ନଷ୍ଟେ ଯିବାର କଥା, ଆଗେ ଗ’ଲେ ରାଜଧାନୀରେ ଟିକିଏ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉତ୍ସବଟା ଦେଖିବା । ଦେଖିବୁ କେତେ ରଜା, ଜମିଦାର, ମହାଜନ, ପୁଞ୍ଜିପତି, ମିଲ-ମାଲିକ ପ୍ରଭୃତି ରାତି ଦ’ଘଡ଼ି ଥାଉ ଥାଉ କଂଗ୍ରେସବାଲା ସାଜି ସ୍ୱାଧୀନତା ଉତ୍ସବରେ ଅଗ୍ରଣୀ ହୋଇଥିବେ । ଆମେ ସମସ୍ତେ ସାଥି ହୋଇ ସେଠାକୁ ଗଲେ ତୋର କିଛି ଆପତ୍ତି ଅଛିକି ? ବୈକୁଣ୍ଠ-ବାବୁ କହିଲେ ମୋର ଆପତ୍ତି କ’ଣ ମ ? ସାଥି ହୋଇ ଗଲେ ଖୁବ୍ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା, ମୁଁ ତାହାହିଁ ଭାବୁଥିଲି ।

ସେଦିନ ବଦରିକା ଆଶ୍ରମରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉତ୍ସବ ପାଳିତ ହେଉଥାଏ, ଲୋକ ସମାଗମର କଳନା ନାହିଁ । ବିମଳା ଦେବୀ, ସରୋଜନୀ ଆଉ ଶଶି ଉପରେ ତ ଆଶ୍ରମର ସମସ୍ତ ଦାୟିତ୍ୱ ଛାଡ଼ିଦେଇ ଥାଆନ୍ତି ଆଜିର ଉତ୍ସବରେ ବି ସେଇଆ କେବଳ ଆଗନ୍ତୁକ ଭଦ୍ରବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ଚର୍ଚ୍ଚା ବିମଳା ଦେବୀଙ୍କ ଉପରେ ଥାଏ । ବିମଳାଦେବୀଙ୍କର ଅପରିଚିତ ଭାବରେ ମଧ୍ୟ ଯେତେବେଳେ, ବଳରାମବାବୁ, ବିରଜାବାବୁ ଓ ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ ବଦରିକା ଆଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚିଲେ, ସେମାନେ ଟିକିଏ ହେଲେ ଅତିଥି ସମ୍ବର୍ଦ୍ଧନାରେ ତ୍ରୁଟି ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିପାରି ନାହାଁନ୍ତି । ଏମାନଙ୍କର ଚର୍ଚ୍ଚା ବୁଝିବା ପରେ ଅନ୍ୟ ଆଗନ୍ତୁକମାନଙ୍କର ବିଷୟ ବୁଝିବା ପାଇଁ ବିମଳାଦେବୀ ଇତସ୍ତତଃ ହେଉ ଥାଆନ୍ତି । ସରୋଜନୀ ଆଉ ଶଶି ଦୁହେଁ ଆଶ୍ରମ ଭିତରେ କାର୍ଯ୍ୟ ବ୍ୟସ୍ତ । କେତେ

ସମସ୍ତ ବସିବା ପରେ ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ ଖଣ୍ଡିଏ କାଗଜରେ କ'ଣ ଲେଖି ଶଶୀପାଖକୁ ପଠାଇ ଦେବାରେ, ଆଶ୍ରମର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ନାରୀକର୍ମୀଙ୍କ ସହିତ ବିମଳାଦେବୀ, ଶଶୀ, ସରୋଜିନୀ ସମସ୍ତେ ଆସି ଏମାନଙ୍କ ନିକଟରେ ହାଜର । ବିମଳଦେବୀ ବଳରାମବାବୁ ପ୍ରଭୃତିଙ୍କୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିଲେ, ଆପଣମାନେ ଶଶିରେଖାର ଭାଇ ଏକଥା ମତେ ଲୁଚେଇ ରଖିଚନ୍ତି କାହିଁକି ?

ଏଇଥିପାଇଁ ଲୁଚେଇ ରଖିଥିଲୁ, ଆପଣମାନଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟରେ ବାଧା ପଡ଼ିବ ବୋଲି । ଆପଣମାନେ ବହୁଲୋକଙ୍କର ଚର୍ଚ୍ଚାରେ ନିଯୁକ୍ତ ଅଛନ୍ତି, ଆମେ ଆଗରୁ ଜାଣିଥିଲେ ହୁଏ ତ ଆଜି ଏଠାକୁ ଆସି ନ ଥାନ୍ତୁ । ଆମଯୋଗୁଁ ହୁଏତ ଆପଣମାନଙ୍କର ସ୍ୱାଧୀନତା ଉତ୍ସବ ପାଳନରେ ବାଧା ପଡ଼ିଲା । ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ଠାରୁ ଏଭଳି କଥା ଶୁଣି ବିମଳାଦେବୀ କହିଲେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉତ୍ସବରେ ଆପଣମାନେ ଯୋଗଦାନ କରିବା ଦ୍ୱାରା ଏ ଉତ୍ସବର ମହତ୍ତ୍ୱ ଯେତେ ଦୂର ବୃଦ୍ଧି ପାଇଛି ତା କ'ଣ କହିବି ? ଆପଣମାନେ ହିଁ ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିର ହେତୁ । ଏ ଉତ୍ସବ ହିଁ ପ୍ରକୃତରେ ଆପଣମାନଙ୍କର । ନାହିଁ ଅଜ୍ଞା ଏ ଉତ୍ସବ ଆମର ନୁହେଁ, ଏ ଉତ୍ସବ କଂଗ୍ରେସବାଲା, ଆଉ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନବେଳେ ଯେଉଁ ସାମନ୍ତବାଦୀ ରାଜା, ଜମିଦାର, ମହାଜନ ଆଦି ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀମାନଙ୍କର ପଛରୁ ଛୁରୀ ମାରିଥିଲେ ସେହିମାନଙ୍କର । ବିମଳାଦେବୀ ଟିକିଏ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ ପଚାରିଲେ ଦୟାକରି ଆପଣଙ୍କର ପରିଚୟ ଭଲଭାବରେ ପାଇପାରିବି କି ? ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ ପରିଚୟ ଦେବାକୁ ଯାଇ ଯେତେବେଳେ ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ପିଠିରେ ହାତମାରି କହିଲେ ଏ ହେଉଛନ୍ତି,

"ପ୍ରଗତି"ଦଳର ନେତା 'ବଳରାମ ଦାସ' ବିମଳାଦେବୀ ଅଜାଣ-ଭାବେ ଜିଭ କାମୁଡ଼ି ପକାଇଲେ । ତା'ପରେ ବିରଜାବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖାଇଦେଇ, ଏବାବୁ ବିରଜାକାନ୍ତ ମହାନ୍ତି ବୋଲି କହିବାରେ ଅନ୍ୟ କିଏ କ'ଣ ଭାବିଥିବେ କେଜାଣି ମାତ୍ର ସରୋଜିନୀ ଆଉ ଶଶୀ ଦୁହେଁ ଦୁହିଁଙ୍କର ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ମୁରୁକି ହସା ମାଇଲେ । ଶେଷରେ ବଳରାମବାବୁ ବୈକୁଣ୍ଠ ବାବୁଙ୍କ ପିଠିଟାକୁ ଥାପଡ଼େଇଦେଇ କହିଲେ ଏ ବାବୁ ଶ୍ରୀଯୁକ୍ତ ବୈକୁଣ୍ଠନାଥ ମହାପାତ୍ର, ଆପଣଙ୍କ ଆଶ୍ରମରେ ଥିବା ଶ୍ରୀମତୀ ଶଶିରେଖା ଦେବୀଙ୍କର ଭାଇ ।

ବୈକୁଣ୍ଠ ବାବୁ ସରୋଜିନୀ ଆଉ ଶଶୀକୁ ଲକ୍ଷ୍ୟ କରି କହିଲେ ତୁମେ ଦୁହେଁ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରୁଚ ? ଚିହ୍ନିବ ବା କିପରି ? ତାଙ୍କର ଅଣ୍ଡରଗ୍ରାଉଣ୍ଡବେଳେ ଦେଖିଥିଲ କିନା ? ସେତେବେଳେ ସେ ଯେ ଭିନ୍ନ ଅବତାର ହୋଇଥିଲେ । ଆଚ୍ଛା ସରୋଜନୀ ତୁ ବିରଜା ବାବୁଙ୍କୁ ଆଗରୁ ଦେଖିଥିଲୁ ? ସରୋଜିନୀ ନୀରବରେ ତଳକୁ ମୁଣ୍ଡ ନୁଆଁଇ ଦେଲା ! ଆପଣ ବିରଜା ବାବୁ, ସରୋଜିନୀକୁ ଦେଖିଥିଲେ କି ନାହିଁ ? ବିରଜା ବାବୁ ହସି ହସି କହିଲେ ଏକଲବ୍ୟ ଦ୍ରୋଣଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ସ୍ଥାପନ କରି ଗୁରୁ ଭାବରେ ପୂଜା କଲାଭଳି ମୁଁ ସରୋଜିନୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ଗୁରୁ ଭାବରେ ଗ୍ରହଣ କରି ନେଇଛି ସତ ମାତ୍ର ତାଙ୍କର ସାକ୍ଷାତ ସୁଯୋଗ କେବେହେଲେ ପାଇପାରି ନ ଥିଲି । ଆଜି ମୋର ସୁଦିନ ଗୁରୁଙ୍କର ଦର୍ଶନ ପାଇଛି । ବିରଜା ବାବୁଙ୍କର ଏଭଳି ଉକ୍ତିରେ ଉପସ୍ଥିତ ଭନଗୃର ଜଣଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ଅନ୍ୟ ସମସ୍ତେ ସ୍ତମ୍ଭୀଭୂତ ହୋଇଗଲେ । ଏତେଲେକ

ସମାଗମ ଓ ବହୁ ବିଷୟର ଆଲୋଚନା ଭିତରେ ସୁଦ୍ଧା ସରୋଜିନୀ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କୁ ସୁବିଧା କ୍ରମେ ବରାବର ନିରୀକ୍ଷଣ କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ ଥାଆନ୍ତି । ବଳରାମ ବାବୁ ବି ଠିକ୍ ସେଇଆ । ମଝିରେ ମଝିରେ ଆଖି ଗୁହଗୋଟି ଏକାଠି ହୋଇଗଲାବେଳେ ଲାଜରେ ମୁଣ୍ଡ ପୋତି ଦିଅନ୍ତି ।

ରାଇରଙ୍ଗପୁର ନାଲି ରାସ୍ତାରେ ପ୍ରଚଣ୍ଡ ଧୂଳି ଉଠାଇ ଖଣ୍ଡେ ପ୍ରାଇଭେଟ ମଟରକାର ଆସୁଥିବା ଦୂରରୁ ଦେଖାଗଲା । କାର ଖଣ୍ଡି ନିଜର ଗତିକୁ କ୍ରମଶଃ ଶିଥିଳ କରି ଆଶ୍ରମ ଗେଟ୍ ନିକଟରେ ଠିଆ ହେଉ ହେଉ ବିମଳା ଦେବୀ ତା ପାଖକୁ ଦଉଡ଼ି ଗଲେ ସତ ମାତ୍ର କିଛିହେଲେ ଭେଦ ପାଇ ପାରିଲେନି । କାର ଖଣ୍ଡି ନିଶ୍ଚଳ ଭାବେ ରହିବା ପରେ ଦୁଇଜଣ ଲୋକ ଜଣେ ରୁଗ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତିର କାଖ ତଳେରେ ହାତରଖି ତଳକୁ ଓଟାଇ ଆଣିଲେ । ରୁଗ୍ଣ ବ୍ୟକ୍ତି ଜଣକ ମୁହଁ ଟେକି ବିମଳା ଦେବୀଙ୍କୁ ଚାହିଁ ପଚାରିଲେ ମା' ମୋ ସରୋଜିନୀ ଏଠାରେ ଅଛି ? ବିମଳା ଦେବୀ କୌଣସି ଉତ୍ତର ଦେବା ପୂର୍ବରୁ, ସରୋଜିନୀ ଦୌଡ଼ି ଆସି ତା'ର ବାପାଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ ପଡ଼ିଗଲା । ଶଶୀ ଆଉ ବୈକୁଣ୍ଠ ବାବୁ ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କୁ ସାଷ୍ଟାଙ୍ଗ ଦଣ୍ଡବତ ହେଲେ । ଏ ଘଟଣାରେ ବଳରାମ ବାବୁ ବେଶି କିଛି ବିସ୍ମିତ କିମ୍ବା ଦୁଃଖିତ ନ ହୋଇଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ବିରଜା ବାବୁ ତାଟକା ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ଅନ୍ୟ ଦେଖଣାହାରୀମାନେ କେବଳ ମୂକସାକ୍ଷୀ ପରି ଛିଡ଼ା ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି । ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କର ଘୁଙ୍ଗଫଟା କାନ୍ଦରେ ଉପସ୍ଥିତ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରୁ କେହି ଜଣେହେଲେ ଧୈର୍ଯ୍ୟ ଧରି ରହି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ସ୍ୱାଧୀନତା ପ୍ରାପ୍ତିର ଆନନ୍ଦ

ଉତ୍ସବ ପାଳନ ହେଉଥିବା ସମୟରେ କିଛିକ୍ଷଣ ଧରି ଗୋଟାଏ ଶୋକର ଢେଉ ଖେଳିଗଲା । ମଙ୍ଗରାଜ ସରୋଜିନୀ ଓ ଶଶୀଙ୍କୁ ଦୁଇ ହାତରେ ଯାକି ଧରି କହିଲେ ମା' ମୋର ଚାଲ ଆମ ରାଇଜକୁ ଫେରିଯିବା । ଦେଖେ ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ତୁମମାନଙ୍କ ଚାତକ ପରି ଚାହିଁ ବସିଛନ୍ତି । ବୁଢ଼ୀଟାର ଜୀବନ କେଉଁ ଦିନରୁ ଚାଲି ଯାଇଥାନ୍ତାଣି, ମାତ୍ର ତୋର ଅପେକ୍ଷାରେ ବଞ୍ଚିଛି । ମୋରତ ନିଷ୍ଠୁର ପ୍ରାଣ ସେ କ'ଣ ସହଜେ ଛାଡ଼ୁଛି । ହଁ ମା ଆଗେ କହିବୁଟି, ମୋର ସେହି ସଜୀବ ଠାକୁରାଣୀ ବିମଳା ଦେବୀ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି ? ମୁଁ ଆଗେ ତାଙ୍କୁ ଗହେଥର ମୁଣ୍ଡିଆ ମାରିଦିଏ । ସରୋଜିନୀ ବିମଳା ଦେବୀଙ୍କୁ ଧରି କହିଲା, "ଏଇପରା ଆମ ମା' ବିମଳା ଦେବୀ", ମଙ୍ଗରାଜେ ଭୁଇଁ ଉପରୁ ଦେଇ ବିମଳା ଦେବୀଙ୍କ ଆଡ଼କୁ ଚାଲି ଆସିଲେ ଏବଂ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଯାଇ ମୁଣ୍ଡଟାକୁ ତଳେ ଲଗାଇଲାବେଳକୁ ବିମଳାଦେବୀ ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କୁ ଧରି ପକାଇ କହିଲେ, ଆପଣ ଏ କ'ଣ କରୁଛନ୍ତି । ଏପରି କଲେ ଦେଶର ଅମଙ୍ଗଳ ହେବ ? ସରୋଜିନୀ ଆପଣଙ୍କର ଝିଅ, ମୁଁ କ'ଣ ଝିଅ ନୁହେଁ ? ତୁ ମୋ ଝିଅ, ତୋ ବାପ ଯାହା କହିବ ତୁ ତା କରିବୁ ? ହଁ ନ କରିବା କାହିଁକି ? ତେବେ ଚାଲେ, ତୋର ସାନ ଭଉଣୀ ସରୋଜିନୀ ଓ ଶଶୀଙ୍କୁ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ଘରକୁ ଚାଲେ ।

ବୈକୁଣ୍ଠ ବାବୁ କହିଲେ, ମଉସା ବଳରାମ ବାବୁ ଏଇଠି ଅଛନ୍ତି ତାଙ୍କୁ ଚିହ୍ନି ପାରୁଛ ତ ? ଏଁ...ବଳରାମ ବାବୁ ଏଇଠାରେ ଅଛନ୍ତି । ସାକ୍ଷାତ ଦେବତା ସେ । ମୋର ପାପ ଆଖି ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ପାରିବ କି; କାହାନ୍ତି ସେ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି ?

—ଚଉବନ—

ବଳରାମ ବାବୁ ଉଠିଆସି ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ପାଖକୁ ଲାଗି ବସିଲେ । ମଙ୍ଗରାଜ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ପିଠିରେ ହାତ ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ କହିଲେ, କାଳ ଅଶୁଦ୍ଧ ନ ହୋଇ ଥାଆନ୍ତା କି, ଆଜି ଏଇଠାରେ ମୋର ଏ ଜନ୍ମର କାମଡଙ୍କ ଛୁଟେଇ ଦେଇ ଥାଆନ୍ତି । ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କର ଏଇକଥା ଶୁଣି ବଳରାମ ବାବୁ ତଳକୁ ମୁଣ୍ଡ ପୋତିଦେଲେ । ସବ୍ରୋଜଣୀ ଆଶ୍ରମର ଭିତର ଘର ଆଡ଼କୁ ଚାଲିଗଲା । ବୈକୁଣ୍ଠ ବାବୁ ପୁଣି କହିଲେ, "ମଉସା ବରଜା ବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖିଚ ? ନାଁ ମୁଁ ଆଉ ବରଜା ବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖିବି କାହିଁକି ? ଶୁଣୁଥିଲି ସେ କୁଆଡ଼େ ଚାକରୀ ଛାଡ଼ି ଜେଲରେ ଅଛନ୍ତି । ଛାଡ଼ ତାଙ୍କ କଥା ଆଉ ପକେଇଲେ କ'ଣ ହେବ । ନିଧିପଧାନେ ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଭୁଣ୍ଡରୁ କଥାଟା ଛଡ଼େଇ ନେଇ ବୈକୁଣ୍ଠ ବାବୁଙ୍କୁ କହିଲେ, ବୁଝିଲ ପୁଅ, ଆଉ ସେ ବରଜା ବାବୁଙ୍କ ନାଁ ଧରନା, ସେଇଥିଯୋଗୁଁ ଆମ ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳର ଅବସ୍ଥା ଗାଆଣି ଗାଇ ପା'ରୁନ । ସବ୍ରେଜଣୀ ଏତେକାଳ ଏଆଡ଼େ ନ ରହିଥିଲେ, ଯେପରି କାମ ସବୁ ଆଗେଇ ଯାଇଥିଲା, ଲୁଣା ରାଇଜରେ ସୁନା ଫଳି ଥାଆନ୍ତା । କଣ କହୁଚ ପରିଡ଼ା, ମୁଁ ଯାହା କହିଲି ମିଛ ? ମିଛ ସତରୁ ଆଉ କ'ଣ ମିଳିବ ଯେ— ବଳି ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କ ଭାଗ୍ୟକୁ ଏ ସବୁ ଘଟଣା ହେଲା ବୋଲି ମୁଁ ତ ବିଚାରୁ ନାହିଁ, ମୁଁ ଖାଲି ବିଚାରୁଛି ଆମର ଲୁଣାବାଲାଙ୍କର ମନ୍ଦଗ୍ରହ ଯୋଗୁଁ ଏପରି ଘଟିଲା । ନିଧିଭାଇ ଆଉ କେତର କେତର କଲେ କ'ଣ ହେବ ? ଆସିଲାବେଳେ ତନିଶହ ମୌଜାର ଲୋକ ଏକାଠି ହୋଇ କ'ଣ କହିଛନ୍ତି ମନେ ଅଛିଟି ? ଆମେ ନ ପଢ଼ିଥିବା ଯାଏଁ ସେମାନେ ଠାକୁରଙ୍କ ପାଖରେ ଭୋଗ ମଧ୍ୟ କରିବେ ନାହିଁ ।

ନାଇଁ, ଅଳ୍ପ ଡେରି ହେଲେ ଚଳିବନି, ହଁ, ମୋର ବଡ଼ଝିଅ କୁଆଡ଼େ ଗଲା ? ସମସ୍ତେ ତ ମଣ୍ଡପରେ ବସି ରହିଯିବା । ମୁଁ କ'ଣ ବିମଳାକୁ ଛାଡ଼ି ଯାଇପାରିବି ? ବିମଳା ଦେବୀ ଥରଥର ହୋଇ ଅସି କହିଲେ ବାପା, ଏ କ'ଣ କହୁଛ ? ଏମିତି ବେଳରେ ଲୋକ ଯାଆନ୍ତି । ତୁମେ ଏଠାରେ କିଛିଦିନ ନ ରହିଲେ ମୁଁ ଛାଡ଼ିବି ନାହିଁ ।

ମୁଁ ତ ତତେ ବର୍ତ୍ତମାନ ସାଥିରେ ନ ନେଇ ଯାଇ ଯାଇବି ନି । ସେ ଅଡ଼େ·ପରି ତିନି ଶହ ମୌଜାର ଲୋକ ବୁଢ଼ା ପୀରଙ୍କଠାରେ ମଉଛି କରୁଛନ୍ତି, କଥା ଦେଇଛନ୍ତି, ସର୍ବେଶ୍ୱରୀଙ୍କୁ ସାଥିରେ ଧରି ତୁମେମାନେ ଏଠାରେ ନ ପହଞ୍ଚିବା ଯାଏଁ ଠାକୁରଙ୍କ ଭୋଗ ଲାଗି ପାରିବ ନାହିଁ । ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ରହି ପାରିବା କପରି ? ମା, ତୁ ଚଞ୍ଚଳ ବାହାରିଲୁ । ବିମଳା ଦେବୀ ନିଜର ଯେତେ ଅସୁବିଧା ଜଣାଇଲେ ବୁଢ଼ା ମଙ୍ଗରାଜେ ଶୁଣିଲେ ନାହିଁ । ସମସ୍ତଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ଅସିଲେ ।

ସର୍ବେଶ୍ୱରୀଙ୍କର ସମ୍ବାଦ ପାଇବା ପରେ ବୁଢ଼ାପୀରଙ୍କ ଠାରେ ଭୋଗ ଲଗାଇବା ପାଇଁ ଲୁଣାଞ୍ଚଳବାସୀମାନେ ବହୁ ଅଗରୁ ମନାସିଥିଲେ । ସର୍ବେଶ୍ୱରୀର ଶୁଭଖବର ଗତି ପବନ ବେଗରେ ପାଇବାରେ ମହଛ ଆୟୋଜନରେ ସମସ୍ତେ ଲାଗି-ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଠାକୁରଙ୍କ ଭୋଗ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ କେତେ ଯେ —ଖାଦ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ସଂଗୃହୀତ ହୋଇଛି ତା'ର କଳନା ନାହିଁ । ହଜାର ହଜାର ଲୋକ ଭୋଗ ସମଗ୍ରୀ ପ୍ରସ୍ତୁତ କରିବା ଭିତରେ ମଣ୍ଡପ ଅବାଇକୁ କାନ ଡେରି ରହିଥାଆନ୍ତି । ଠିକ୍ ରାତି ନଅଟା

ହେବ ମଠର ଅଲ୍ଲଅ ଦେଖାଗଲା । ଗୃହୁଁ ଗୃହୁଁ ମଠରତି ଅପିପୀର ଗୋସେଇଁଙ୍କ ମେଳନ ପଣ୍ଡଅରେ ପହଞ୍ଚିଗଲା । ହଜାର ହଜାର ସଂଖ୍ୟାରେ ଅବାଳବୃଦ୍ଧବନୀତା ସରୋଜିନୀକୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ ମଠର ପାଖକୁ ଦୌଡ଼ି ଗଲେ । ସରୋଜିନୀ ମଠରରୁ ଓହ୍ଲାଇବା କ୍ଷଣି, ଉପସ୍ଥିତ ଅସଂଖ୍ୟ ଜନତା ତା ପ୍ରତି ଯେଉଁଭଳି ମଧୁର ବ୍ୟବହାର ଦେଖାଇଲେ, ସେଥିରେ ବିମଳାଦେବୀ ବଳରାମ-ବାବୁ ଓ ବିରଜାବାବୁ ପ୍ରଭୃତି ଜଡ଼ପ୍ରାୟ ଅବାକ୍ ହୋଇ ରହି ଥାଆନ୍ତି । ସରୋଜିନୀ ନିଜର ମାନ୍ୟବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଗୋଡ଼ତଳେ ମୁଣ୍ଡ ଲଗାଇଲାବେଳେ ସେମାନଙ୍କର ଆନନ୍ଦାଶ୍ରୁ ନିର୍ଗତ ହେଉଥାଏ । ଛୋଟପିଲାମାନଙ୍କୁ ଦେଖିଲେ ସରୋଜିନୀ କୋଳରେ ଯାକିଧରି ଗେଲ କରୁଥାଏ ଏବଂ କୋମଳ ଭାବରେ ତାହାକୁ କେଉଁ ପ୍ରଶ୍ନ ପଚାରି ଖବର ବୁଝେ । ଲୁଣାଅଂଚଳ ବାସୀମାନଙ୍କଠାରୁ ସରୋଜିନୀ, ଶଶୀ; ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ ଏହି ତିନିଜଣ ଆପଣାର ଲୋକ ହିସାବରେ ସ୍ନେହ ଆଦର ପାଇବା ବ୍ୟତୀତ ବିମଳାଦେବୀ ବଳରାମବାବୁ ଓ ବିରଜାବାବୁ କମ୍ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ପାଇନାହାଁନ୍ତି ।

ନୂତନ ସଂବିଧାନ ଅନୁଯାୟୀ ଭାରତରେ ସାବାଳକ ଭୋଟ ପ୍ରଥା ପ୍ରଚଳନ କରାଯାଇ ଅଛି । କୌଣସି ବ୍ୟକ୍ତିଙ୍କ ବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କ ଶାସନଭାର ଅର୍ପଣ କରିବା କ୍ଷମତା ଜନତା ଉପରେ ହିଁ ନ୍ୟସ୍ତ । ଜନତାର ପ୍ରତିନିଧିତ୍ୱ ଗ୍ରହଣ କରିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବିଭିନ୍ନ ବ୍ୟକ୍ତି ତଥା ବିଭିନ୍ନ ରାଜନୈତିକ ଅନୁଷ୍ଠାନମାନଙ୍କ ତରଫରୁ ବହୁବ୍ୟକ୍ତି ନିର୍ବାଚନରେ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରିବା ପାଇଁ ସଜବାଜ ହେଉଛନ୍ତି । କ୍ଷମତା

ଲୋକରେ କଏ କେତେ ପ୍ରକାର କୂଟ କପଟ ନୀତିରେ ଶ୍ରେଷ୍ଠ ସଂଗ୍ରହ କରିବାରେ ସୂତ୍ରପାତ କରୁଛନ୍ତି ।

ବୃତାପୀରଙ୍କ ବେଢ଼ରେ ହୋଇଥିବା ନିଷ୍ପତ୍ତି ଅନୁସାରେ ନିର୍ବାଚନ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହେବା ପାଇଁ ଲୁଣାଅଂଚଳର ମୁଖ୍ୟ-ବ୍ୟକ୍ତିମାନେ ସରୋଜିନୀଙ୍କୁ ଅନୁରୋଧ କଲେ । ମାତ୍ର ସରୋଜିନୀ କହିଲେ, ବଳରାମବାବୁ ହିଁ ଆମମାନଙ୍କର ଆଖି ଖୋଲି ଦେଇଛନ୍ତି । ଆମ ଅଂଚଳ ଘୋର ଅଂଧାରରେ ଥିଲାବେଳେ ପ୍ରଥମ ଆଲୁଅ ତାଙ୍କରଦ୍ୱାରା ଜଳା ହୋଇଛି । ତେଣୁ ମୋର ଇଚ୍ଛା, ସତ୍ୟାଗ୍ରହୀଙ୍କ ସମ୍ମାନ ଦେଖାଇବା ଲାଗି ଏବଂ ତାଙ୍କ ନିକଟରେ କୃତଜ୍ଞତା ଜ୍ଞାପନ କରିବାର ଶ୍ରଦ୍ଧା ସ୍ୱରୂପ ପ୍ରଥମ ଗଣ ନିର୍ବାଚନରେ ପ୍ରତିନିଧି ଭାବେ ତାଙ୍କୁ ହିଁ ଗ୍ରହଣ କରିବା । ସରୋଜିନୀର ଏଭଳି ପ୍ରସ୍ତାବରେ କେହିହେଲେ ବିରୋଧ କରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । କେହି କେହି କହିଲେ ଆମେମାନେ ତୁମ ଉପରେ ଭାର ଦେଲୁ, ତେଣିକି ତୁମ ଇଚ୍ଛା ଯାହା କରିବ ।

ବଳରାମବାବୁ ପ୍ରଗତିଦଳର ସଭାପତି ହିସାବରେ ନିଜଦଳର ନୀତିବାଦ ପ୍ରଚାର କରିବାରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଛନ୍ତି ଯୁଗ୍ମ ସଂପାଦକ ଦାୟିତ୍ୱରେ ଥାଇ ବିରଞ୍ଚିବାବୁ ଓ ବୈକୁଣ୍ଠ-ବାବୁ ନିଜ ଦଳର କଳେବର ବୃଦ୍ଧି ନିମିତ୍ତ ମନ ପ୍ରାଣ ଢାଳି ଦେଇଛନ୍ତି । ଖୁବ୍ ଅଳ୍ପ ଦିନ ମଧ୍ୟରେ ଶହ ଶହ ଲୋକ ପ୍ରଗତିଦଳର ସଭ୍ୟହୋଇ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଲେଣି ।

ଲୁଣାଅଂଚଳର ରୟତ, ଖାତକ ଆଦିଙ୍କ ପାଖରେ ମହାଜନଙ୍କର ଯାହା ଯାହା ସବୁ ପ୍ରାପ୍ୟ ଥିଲା ସରୋଜିନୀ

ନିଜ ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ଦେଇ ସେମାନେ ପରିଶୋଧ କରିବା ପାଇଁ ଯୋଗାଡ଼ କରିଦେଲେ; ମାତ୍ର ସରୋଜିନୀ ନିଃସ୍ୱ ଗରିବମାନଙ୍କ ନିକଟରୁ ନିଜର ପ୍ରାପ୍ୟ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ଆଦୌ ରାଜି ହେଲନାହିଁ । ତେବେ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା ଭଲ ସେମାନଙ୍କଠାରୁ ନିଜର ଚଳାଚଳ ପାଇଁ କିଛି କିଛି ଗ୍ରହଣ କଲା । ମଙ୍ଗରାଜ ବି ଆଉ ସେ କାଳର ମଙ୍ଗରାଜ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି । ଏଥିରେ ସେ ମଧ୍ୟ ଖୁବ୍ ସନ୍ତୋଷ । କାରଣ ସେ ଯଥେଷ୍ଟ ଭାବେ ବୁଝି ସାରି-ଲେଣି ସର୍ବଶକ୍ତି ଅପେକ୍ଷା ଲୋକଶକ୍ତି ହିଁ ବାସ୍ତବରେ ବଡ଼ ।

ଦିନେ ନିଧିପଧାନେ ପଚାରିଲେ, "ମଙ୍ଗରାଜେ ଆଉ ଆଉ ଅପେକ୍ଷା କରିବାରେ କ'ଣ ଅଛି ? ବରପାତ୍ର ତ ଆଗରୁ ଅପେ ଅପେ ଠିକ୍ ହୋଇ ରହିଛି, ଏହାର ମଝିରେ କାମଟା ତୁଟେଇ ଦେଲେ ଖୁବ୍ ଭଲ ହୁଅନ୍ତା । ହିଁ ପଧାନେ ଏକଥା ପଚାରୁଛ, କାଳ ଅଶୁଦ୍ଧ ହୋଇଥିଲା ପରା ? ଏଇ ବଇଶାଖ ଆରମ୍ଭରେ ସେ କାମ ବଢେଇଦେବା । ଏସବୁ ଛୋଟ ମୋଟ କାମ ସେତେବେଳକୁ ତୁଟି ଯାଇଥିବ, ପିଲମାନେ ନିରୋଳା ହୋଇ ଯାଇଥିବେ, କାମଟା କରି ନେବା । ମୋର ସେଥିରେ ଅଛି କ'ଣ ? ତୁମେ ସବୁ ତ ଯାହା କରିବ । ମୁଁ ଖାଲି କନ୍ୟା ଦେଇଛି ବୋଲି ବସିଥାଇ ଦେଖିବି । ହିଁ ତା ନୁହେଁ କ'ଣ ? ସରୋଜିନୀ ଅତ କେବଳ ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କର ଝିଅ ନୁହେଁ, ସେ ସମସ୍ତଙ୍କର । ସାରା ରାଇଜଟା ଯାକ ସରୋଜିନୀ କଥା ଭାବୁଛନ୍ତି । ହଁ ପରିଚ୍ଛେ । ତୁମେ ରାଜଧାନୀକୁ ଯିବ ପରା ? ସରୋଜିନୀ

ଅଜ ତା ବୋଉକୁ କହୁଥିଲି, ତୁମେ ବଳରାମବାବୁ ପାଖକୁ ଯିବ ବୋଲି । ହଁ ସର୍ବେଜ୍ଜନୀ ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ଲଗେଇଛ କହୁଛ ମଉସା ତୁମେ ନଗଲେ ହେବନାହିଁ । ତା କଥା କ'ଣ ରାଙ୍ଗି ହେବ, ଯେତେ କାମ ଥାଉ ପଛେ ଯିବୁ ।

ରାତ ନଅଟାରେ ନିଧି ପରିଡ଼ା ରାଜଧାନୀ ଛକରେ ମଟରରୁ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲେ ସିନା, ମାତ୍ର ପ୍ରଗତିଦଳ ଅଫିସ୍‌ଟି ସେ ଦେଖି ନାହାନ୍ତି । ଯାକୁ ତାକୁ ପଚାରି ପଚାରି ରାତି ଏଗାରଟା ବେଳେ ପ୍ରଗତି ଅଫିସରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ପ୍ରଗତିଦଳ ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର ଗୁପ୍ତ ବୈଠକ ଚାଲିଛି । ନିଧି ପରିଡ଼ା ଅଫିସ ପିଅନ ହାତରେ ଖବର ଦେବାରେ ବଳରାମବାବୁ ଓ ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ ତର ତର ହୋଇ ଉଠିଆସିଲେ । ପରିଡ଼ାଙ୍କୁ ଅତି ଆଦର କରି ଗୋଟିଏ କୋଠରୀରେ ରହିବା ଓ ଖାଇବା ପିଇବାର ସୁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରାଇ ଦେଇ ପୁଣି ଦଳର ଗୁପ୍ତ ବୈଠକରେ ଯୋଗଦେଲେ । ତହିଁ ଆରଦିନ ସକାଳେ ନିଧି ପରିଡ଼ା ବଳରାମବାବୁଙ୍କୁ କହିଲେ ବାବୁ ! ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳ କମିଟି ମତେ ତୁମ ପାଖକୁ ପଠେଇଛନ୍ତି । ତୁମେ ଆମନ୍ତ୍ରା ଭୋଟରେ ଆମ ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରତିନିଧି ହେବାପାଇଁ ସମସ୍ତେ ଚାହିଁ ବସିଛନ୍ତି ।

ପରିଡ଼ାଙ୍କର "ସମସ୍ତେ" ଏହି ଶବ୍ଦର ଅର୍ଥ ବଳରାମବାବୁ ଯଥେଷ୍ଟ ବୁଝିପାରିଲେ । ତାଙ୍କର ଜାଣିବାକୁ ବାକି ରହିଲା ନାହିଁ ଯେ—ସମସ୍ତେ ଅର୍ଥାତ ସର୍ବେଜ୍ଜନୀ । ସର୍ବେଜ୍ଜନୀ ଶିଖାଇ ଦେଇଥିବା ଅନୁସାରେ ନିଧି ପରିଡ଼ା କଥାବାର୍ତ୍ତା କରୁଥାଅନ୍ତି । ବଳରାମବାବୁ କହିଲେ ମଉସା, ତୁମ ଅଞ୍ଚଳରେ ମୋ ଅପେକ୍ଷା

ଅଧିକ ଶକ୍ତିଶାଳୀ ଲୋକ ଥାଇ ଥାଇ ଆପଣମାନେ ମତେ ଏ ଗୁରୁ ଦାୟିତ୍ୱ ଦେବାପାଇଁ ଚାହିଁକି ଇଚ୍ଛା କଲେ ? ସରୋଜିନୀ ନାରୀ ହେଲେ କ'ଣ ହେଲା ପୁରୁଷଙ୍କ ଅପେକ୍ଷା ତାଙ୍କର କାର୍ଯ୍ୟକାରିତା ଶକ୍ତି, ଜନସେବା, ବଦାନ୍ୟତା ଆଦି ଗୁଣଗୁଡ଼ିକ ଯଥେଷ୍ଟ ଅଧିକ । ତେଣୁ ସେ ଆପଣମାନଙ୍କର ପ୍ରତିନିଧି ହେବା ସବୁ ଦିଗରୁ ଠିକ୍ । ନିଧି ପରିଡ଼ା କଥା ପ୍ରସଙ୍ଗରେ ସରୋଜିନୀ ବିରୋଧ ଦେଇଥିବା ବିପତ୍ତି ଭୁଲି ଯାଇ କହିଲେ ଏସବୁ ଯାହା ବ୍ୟବସ୍ଥା ହେଉଛି, ତା ସବୁ ସେହି ସରୋଜିନୀର କାମ । ଅଉ କାହାର ନୁହେଁତ ? ପରିଡ଼ାଙ୍କ କଥାରେ ବଳରାମବାବୁ ଟିକିଏ ହସି ଦେଇ କହିଲେ, ନାଇଁ ମଉସା ! "ମୋ ପରି ଜଣେ ବାରବୁଲା ଫକୀର ଉପରେ ଏଡ଼େ ବଡ଼ ଦାୟିତ୍ୱ ଦିଅନ୍ତୁ ନାହିଁ । ମୋ ଜୀବନର ଗତି ଭିନ୍ନ ପ୍ରକାର । ମୁଁ କୌଣସି ବନ୍ଧନରେ ପଡ଼ିବିନି ବୋଲି ସ୍ଥିର କରି ନେଇଛି । ଏଁ...ବାବୁ କ'ଣ କହିଲ, ବନ୍ଧନରେ ପଡ଼ିବନି ? ମଙ୍ଗରାଜ ପରି ବଇଶାଖି ମାସଟାକୁ ଗୃହକ ପରି ଗୃହି ବସିଛ । ଖାଲି ମଙ୍ଗରାଜ କ'ଣ ମ, ସମଗ୍ର ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳଟା ଗୃହି ବସିଚ । ସରୋଜିନୀକୁ ତୁମ ହାତରେ ଛନ୍ଦ ଦେଇ, ମଣି କାଞ୍ଚନ ସଂଯୋଗ କରିବେ ବୋଲି । ଏ ଭାବନାତ ଅଜବ ନୁହେଁ ବାବୁ ! ଏ କଥା ଲୁଣାହାଟ ସଭାରେ ଯେଉଁ ଦିନ ତୁମେ ଧରା ହେଲ, ସେଇ ଦିନଠୁଁ ସଭିଙ୍କର ମନରେ ଏକ ବଡ଼ ସ୍ଥାନ ପାଇ ଯାଇଚି ।

ବଳରାମବାବୁ ପରିଡ଼ାଙ୍କ କଥାରେ ମନେ ମନେ କେତେ ଯେ—ଆନନ୍ଦ ଅନୁଭବ କଲେ ତାହା ତାଙ୍କୁ ହିଁ ଜଣା; ମାତ୍ର କହିଲେ, ବୁଝିଲ ମଉସା, ଏ ଦିଗରେ ତୁମ ସରୋଜିନୀ ଆମ ମାନଙ୍କର ଗୁରୁବଳ । ଭଲୋଦେବୀ ସେଦିନ ଯାହା ସବୁ

କହିଲେ, ସେ କାର୍ଯ୍ୟ ତ ମୋ ହାତରେ ଆଦୌ ହୋଇ ପାରନ୍ତା ନାହିଁ । ତେଣୁ ଆପଣମାନେ ଉପଯୁକ୍ତ ପ୍ରତିନିଧି ହିସାବରେ ସରୋଜିନୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ମନୋନୀତ କରନ୍ତୁ ।

ପରିଡ଼ା ବିଚରା ଆଉ କ'ଣ କହିବେ, କିଛିକ୍ଷଣ ନୀରବ ହେବା ପରେ କହିଲେ, "ହଉ ବାବୁ, ସରୋଜିନୀ କଥା ତୁମକୁ କହିଲି, ତୁମ କଥା ତାଙ୍କୁ କହିବି । ମୋର ଉପାୟ କ'ଣ ! ମୁଁ ଯାଉଛି ମଠର ବେଳ ହୋଇ ଗଲାଣି ।

ସେଦିନ ଅକ୍ଳାନ୍ତ ପରିଶ୍ରମ ସହକାରେ ତିନିଟା ବଡ଼ ବଡ଼ ସଭାରେ ଭାଷଣ ଦେଇ ବଳରାମବାବୁ ଅଫିସକୁ ଫେରି ଥାଆନ୍ତି । ଅଫିସରେ ଅନ୍ୟ କେହି ନ ଥିବା ହେତୁ ନିରୋଳାରେ ଟିକିଏ କ୍ଳାନ୍ତି ଦୂରକରିବା ଲାଗି, ଆରାମ ଚେୟାରଟା ଉପରେ ପଡ଼ିଯାଇ-ଥିଲେ । ପିଅନ ଖଣ୍ଡିଏ କାଗଜ ନେଇ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେବା ମାତ୍ରେ ବଳରାମବାବୁ କାଗଜ ଖଣ୍ଡି ଉପରେ ଆଖି ପକାଇ ପକାଇ ଧଡ଼ କରି ବାହାରକୁ ଚାଲି ଆସି କହିଲେ ଆପଣତ ଖୁବ୍ ସାହେବି କାଇଦାରେ ଚଳିଲେଣି ? ସର୍ବସାଧାରଣଙ୍କ ଅନୁଷ୍ଠାନକୁ ଆସିବାରେ ଅନୁମତିର ଆବଶ୍ୟକତା କ'ଣ ? ସରୋଜିନୀ କହିଲେ, ସର୍ବସାଧାରଣ ଅନୁଷ୍ଠାନ ହେଲେ ମଧ୍ୟ ଅନୁଷ୍ଠାନର କର୍ମକର୍ତ୍ତା ପୁଣି ତ ଅଛନ୍ତି ? କାଳେହେଁ ସେମାନେ ଅନ୍ୟର ସାକ୍ଷାତ ଅବସ୍ଥାରେ ନ ଥିବେ ? ସରୋଜିନୀଦେବୀ ! ଆପଣ ନିଶ୍ଚୟ ଜାଣନ୍ତି, ଏ ଅନୁଷ୍ଠାନର କର୍ମକର୍ତ୍ତାମାନେ ସମସ୍ତେ ଫକୀର । ହଁ ଫକୀର ହେଲେ ବି, ସେମାନଙ୍କର ତ ପୂଜା ଦାନ, ଧ୍ୟାନ ରହିଛି । ବଳରାମବାବୁ ହସି ହସି, ସରୋଜିନୀ ସଙ୍ଗେ ଉପର

ମହଲକୁ ଉଠିଲେ । ଉଭୟଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ବହୁକଥା ଚାଲିବା ପରେ, ସରୋଜିନୀ କହିଲା, "ଅନୁନ୍ନତ ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳବାସୀଙ୍କ ତରଫରୁ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କ ନିକଟକୁ ନିମନ୍ତ୍ରଣ ନେଇ ଆସିଛି । ଆପଣ ଆମ ଅଞ୍ଚଳରୁ ନୂଆ ଗଣଭୋଟରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ହୁଅନ୍ତୁ, ଏହା ହିଁ ସେମାନଙ୍କର ଇଚ୍ଛା ।" ବଳରାମବାବୁ ହସି ହସି କହିଲେ, "ନିଧି ମଉସାଙ୍କୁ ମୁଁ ମୋର ମତାମତ ଜଣେଇ ଦେଇ ଥିଲି ତ ଏବଂ ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରକୃତ ଲୋକ ପ୍ରତିନିଧି କିଏ ତାହା ମଧ୍ୟ କହି ଦେଇଛି । ହଁ, ତା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେମାନେ ପୁନର୍ବାର ମତେ ପଠାଇ ଅଛନ୍ତି । ସେମାନଙ୍କର ଦାବୀ, ଆପଣ ପ୍ରଥମେ ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳରେ ପ୍ରବେଶ କରି ମାନବିକତାର ବିକାଶମାର୍ଗ ସେତେବେଳେ ଦେଖାଇ ଦେଇଛନ୍ତି । "ଆଜି ପ୍ରତିନିଧିଙ୍କୁ ଗ୍ରହଣ କରିବାରେ ପଶ୍ଚାତ୍ପଦ ହେବେ କାହିଁକି ? ମୋ ଅପେକ୍ଷା ଖୁବ୍ ଯୋଗ୍ୟ ପ୍ରତିନିଧି ସେଠାରେ ଥାଉ ଥାଉ ମୋର ପ୍ରଶ୍ନ ଉଠୁଛି କିପରି ? ଯାହାଙ୍କର ଇଙ୍ଗିତରେ ନିଧି ମଉସା ମୋ ପାଖକୁ ଆସିଥିଲେ ସେହି ସରୋଜିନୀ ଦେବୀଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରତିନିଧି ସ୍ଥାନ ପୂରଣ ହୋଇଯିବ, ଆପଣ ବ୍ୟସ୍ତ ହୁଅନ୍ତୁ ନାହିଁ । ସଙ୍ଗଠନ କାର୍ଯ୍ୟରେ ସରୋଜିନୀ ଦେବୀଙ୍କୁ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ମୋର ଗୁରୁ ସ୍ଥାନରେ ରଖି ଦେଇଛି । ଯାହାହେଉ ବଳରାମବାବୁ ଆପଣ ଜଣେ ଉପଯୁକ୍ତ ଗୁରୁ ପାଇଛନ୍ତି । ଅଚ୍ଛା ସେଇ ଗୁରୁ ଯଦି ଆଦେଶ ଦିଅନ୍ତି, ଆପଣ ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳ ପ୍ରତିନିଧି ହୁଅନ୍ତୁ ବୋଲି । ତେବେ କ'ଣ କରିବେ ? ବଳରାମବାବୁ ହସି ହସି କହିଲେ ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ପାଳନ କରିବି । ସରୋଜିନୀ ସେହିପରି ମୁରୁକି ହସା ଦେଇ କହିଲା ଖାଲି ଏତିକି ନୁହେଁ ଗୁରୁଙ୍କର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଆଦେଶ ପାଳନ କରିବାକୁ ହେବ ।

—ଶେଷ—

ନିର୍ବାଚନ କାମ ଖୁବ୍ ନିର୍ବିଘ୍ନରେ ଶେଷ ହୋଇଛି । ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳରେ ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ସହିତ ପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱିତା କରୁଥିବା ସରକାରୀ ଦଳର ପ୍ରାର୍ଥୀ ଅନାମବାବୁ ଡିପୋଜିଟ୍ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହରାଇଛନ୍ତି । ଅବଶ୍ୟ ସରକାରୀ ଦଳ ଏହି ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳରୁ ଭୋଟପାଇବା ଆଶା ଟଯ—ରଖିଥିଲେ ଏପରି ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ପ୍ରତ୍ୟେକ ନିର୍ବାଚନ ମଣ୍ଡଳୀରେ ପ୍ରାର୍ଥୀ ଛିଡ଼ା କରାଇବା ନୀତି ରକ୍ଷା ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଅନାମ-ବାବୁଙ୍କୁ ପ୍ରାର୍ଥୀରୂପେ ଛିଡ଼ା କରାଯାଇଥିଲା ।

ମଙ୍ଗରାଜଙ୍କର ତ ଏ ନିର୍ବାଚନ ଆଡ଼କୁ ମନ ନ ଥାଏ । ସେ କେବଳ ଦିନ ଗଣୁ ଥାଆନ୍ତି କି ବୃହସ୍ପତି କେବେ ଶେଷ ହେବ । ଆଉ କେଉଁ ତିଥିରେ ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ସହିତ ସରୋଜିନୀର ବିବାହମେଳକ ମାହେନ୍ଦ୍ର ଯୋଗରେ ଯୁଟିବ । ସୁଯୋଗକୁ ଯେଉଁଦିନ ନିର୍ବାଚନ ଫଳ ଘୋଷଣା ହେଲା, ସେହି ଦିନହିଁ ସରୋଜିନୀର ବିଭାଘର । ବିବାହ ଉତ୍ସବରେ ବିମଳାଦେବୀ, ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ, ଶଶୀ ପ୍ରଭୃତି ମୁଖ୍ୟ ଅଂଶ ଗ୍ରହଣ କରି ଥାଆନ୍ତି । ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳର ପ୍ରତ୍ୟେକ ଲୋକ ମନପ୍ରାଣ ଢାଳି ଦେଇ ଭୋଜି ଭାତର ଆୟୋଜନରେ ଲାଗି ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତି । ବୈଦିକ ବିଧି ଅନୁସାରେ ବିଭାଘର କାର୍ଯ୍ୟ ଶେଷ ହେଲା । କାର୍ଯ୍ୟର ଗୁରୁତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ବଳରାମବାବୁ ରାଜଧାନୀରେ ରହିବା ନିତାନ୍ତ ଦରକାର । ତେଣୁ ଚଉଠି ବିଧାନଟା ରାଜଧାନୀଠାରେ ହେବ ବୋଲି ସ୍ଥିର ହୋଇଥାଏ । ମାତ୍ର ବାରଟି ଘଣ୍ଟାପାଇଁ ସେ ରାଜଧାନୀ ଯାଉଥିଲେ । ରହୁଁ ରହୁଁ ସନ୍ଧ୍ୟାବେଳ ହୋଇ ଆସିଲା । ପ୍ରାଇଭେଟ ସର୍ଭିସ୍ ବସର ଦେଖା ମିଳିଲାନି । ଅନୁସନ୍ଧାନରୁ ଜଣାଗଲା ହରିହରପୁର ଖରା-ଦିନିଆ କାଠପୋଲ ଭାଙ୍ଗିଯିବାରୁ ବସ ଏକ୍ସିଡେଣ୍ଟ ହୋଇ

ଯାଇଛନ୍ତି । ଏ ଖବର ଶୁଣିବା ପରେ ବଳରାମବାବୁ ବଡ଼ ବିବ୍ରତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ ଏବଂ ସ୍ଥିର କଲେ ରାତି ରାତି ଯାଇ ଜଗତପୁର-ଠାରେ କେଉଁଠି ବସ ଧରିବାକୁ ହେବ । କିଏ କ୍ୱାଇଁ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ ବାଟ ଚାଲି ଚାଲି ଯିବେ, ଏଥିରେ ମଙ୍ଗରାଜେ ବ୍ୟସ୍ତହୋଇ ପାଲିଙ୍କିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଥିଲେ । ମାତ୍ର ସରୋଜିନୀ ମଣିଷ କାନ୍ଧରେ ଚଢ଼ି ଯିବନାହିଁ ବୋଲି ମନା କରିବାରୁ ସେ ପ୍ରସ୍ତାବ ବନ୍ଦହେଲା । ଫଳରେ ନିମନ୍ତ୍ରିତହୋଇ ଆସିଥିବା କେତେକ ଭଦ୍ରଲୋକମାନଙ୍କ ସମେତ ବଳରାମବାବୁ, ସରୋଜିନୀ, ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ ପ୍ରଭୃତି ରାତି ରାତି ବାଟ ଚାଲିବା ଆରମ୍ଭ କଲେ ।

ବାଟ ଚାଲିବା ଅବସରରେ ଟିକିଶାଳରୁ ଢେଙ୍କାନାଳଯାଏ କେତେ କେତେ କଥାର ଆଲୋଚନା ଚାଲିଥାଏ । ସରୋଜିନୀର ପାଦ ଟିକିଏ ଥକିଯିବାରୁ ସେ ଗଛ ସଢ଼କଡ଼ା ଉପରେ ବସିପଡ଼ି କହିଲା ଏତେବେଳେ ଖଣ୍ଡିଏ କାର ମିଳିଯାଆନ୍ତା କି ? ବାସ୍ତବିକ ଏ ଯୁଗରେ ଗାଡ଼ି ମଟର ବିନା କୌଣସି କାମ ହୋଇ ପାରିବନି; କିନ୍ତୁ ଆମପରି ଦରିଦ୍ରଲୋକ ଏଭଳି ଆଶାକରିବା ବୃଥା । ବିମଳା ଦେବୀ କହିଲେ ବୃଥା କାହିଁକି, ତୁମମାନଙ୍କପରି ଦେଶସେବୀ-ମାନଙ୍କ ପକ୍ଷରେ କାର ଖଣ୍ଡିଏ କ'ଣ ବଡ଼ କଥା ? ମୁଁ ତ ଦେଖିଛି ଆମ ଦେଶର ସ୍ତ୍ରୀଲୋକଗୁଡ଼ିକ ଯାହା ହାତରେ ପାଞ୍ଚଟଙ୍କର କାମ ହେବନି, ସେଇମାନେ ତାଙ୍କର ଦେହରେ ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ କାର ମୂଲ୍ୟର ସୁନା ଜଡ଼ିତ କରି ବସିଛନ୍ତି । ଅଥଚ ପ୍ରକୃତ କର୍ମୀ ଯେଉଁମାନେ ସେମାନେ ନିଜର ଅବଶ୍ୟକୀୟ ଖର୍ଚ୍ଚପାଇଁ ପଇସାଟିଏ ସୁଦ୍ଧା ପାଉ ନାହାନ୍ତି । ଦେଶ ତ ପରାଧୀନ ଥିଲା, ଅନେକ ବ୍ୟତି-କ୍ରମ ରହିଯାଇଛି । ଏ ସବୁର ସମାଧାନ ହେବପରା ? ବିମଳା ଦେବୀଙ୍କ କଥାକୁ ଖାପ ଖୁଆଇଲାଭଳି ବଳରାମବାବୁ କହିଲେ,

"ନାହିଁ ଅଜ୍ଞା । ଆପଣମାନେ ଯାହା ସବୁ ଭାବୁଛନ୍ତି ତା ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । କେବଳ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଧର୍ମବଳ ଆଉ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧିଙ୍କର କର୍ମଫଳ ସ୍ୱରୂପ ସ୍ୱାଧୀନତାଟା ମିଳିଯାଇଛି, ମାତ୍ର ଆଉ ଅଧିକ କିଛି ହୋଇପାରିବନାହିଁ । ଆମ ସରକାରୀ ଦଳ, ଧନୀ, ପୁଞ୍ଜିପତି, ରଜା, ଜମିଦାର, ମହାଜନ ଆଦି ଯେଉଁମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ମୂଳୋତ୍ପାଟନ କରି ଦେବାକୁ ବସିଥିଲେ, ସେହି-ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ହାତ ମିଳେଇ ସାରିଲେଣି । ଆପଣ ଦେଖିଥିବେ କି ନାହିଁ ମୁଁ ଜାଣେନା, ମାତ୍ର ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁଙ୍କ ଘରୁବନ୍ଧୁ, ସ୍ୱାଧୀନତା ଉତ୍ସବଦିନ କେତେ ରଜା, ମହାରଜା, ଧନୀ, ଜମିଦାର ମିଲମାଲିକ ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧି ମଞ୍ଚର ଅଗରେ ତିରଙ୍ଗ ପତାକା ଉଡ଼ାଇ ସରକାରୀ ଦଳର ସହଯୋଗରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ସେଇ କାରଣରୁ ଆଶ୍ରମରେ କହିଲି, ଏ ଉତ୍ସବ ଆମର ନୁହେଁ ବୋଲି । ଦେଖୁନାହାନ୍ତି ସରକାରୀ ଦଳ ଓ ସରକାରୀ ଦଳ ଭିତରେ ଗୋଳମାଳିଆ ପରିସ୍ଥିତି ନ ଉପୁଜି-ଥିଲେ, ସାମନ୍ତବାଦୀମାନେ ଏ ନିର୍ବାଚନରେ ଅଧେ ସ୍ଥାନ ଦଖଲ କରିପାରି ଥାଆନ୍ତେ ?

ଦେଶରେ ସାବାଳକ ଭୋଟ ପ୍ରଥା ଚାଲୁ ହେବାପରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକଙ୍କର ଭୋଟ ଦେବା ଅଧିକାର ଆସିଗଲା । ଆମ ଲୋକସାଧାରଣଙ୍କ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସର ସୁଯୋଗ ନେଇ ସାମନ୍ତବାଦୀମାନେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭାର ପ୍ରାୟ ଅର୍ଦ୍ଧେକ ସ୍ଥାନ ଦଖଲ କରିନେଲେ । ମୋଟ ଦୁଇଶହ ଏକ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରୁ ବିରୋଧିଦଳ ଭାବରେ ସାମନ୍ତବାଦୀମାନେ ଶହେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥାଆନ୍ତି । ସରକାରୀ ଦଳ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଜାଗା ଦଖଲ କରିପାରିଛନ୍ତି । ନିୟମାନୁଯାୟୀ ମୋଟ ସଭ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାର ଅର୍ଦ୍ଧେକରୁ ବେଶି ସଭ୍ୟ ଯେଉଁ ଦଳର

"ନାହିଁ ଆଜ୍ଞା । ଆପଣମାନେ ଯାହା ସବୁ ଭାବୁଚନ୍ତି ତା ହୋଇପାରିବ ନାହିଁ । କେବଳ ଦେଶବାସୀଙ୍କ ଧର୍ମବଳ ଆଉ ମହାତ୍ମାଗାନ୍ଧିଙ୍କର କର୍ମଫଳ ସ୍ୱରୂପ ସ୍ୱାଧୀନତାଟା ମିଳିଯାଇଚ୍ଛି, ମାତ୍ର ଆଉ ଅଧିକ କିଛି ହୋଇପାରିବନାହିଁ । ଆମ ସରକାରୀ ଦଳ, ଧନୀ, ପୁଞ୍ଜିପତି, ରାଜା, ଜମିଦାର, ମହାଜନ ଆଦି ଯେଉଁମାନେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନର ମୂଳୋତ୍ପାଟନ କରି ଦେବାକୁ ବସିଥିଲେ, ସେହି-ମାନଙ୍କ ସଙ୍ଗେ ହାତ ମିଳେଇ ସାରିଲେଣି । ଆପଣ ଦେଖିଥିବେ କି ନାହିଁ ମୁଁ ଜାଣେନା, ମାତ୍ର ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁଙ୍କ ଘନିଷ୍ଠବନ୍ଧୁ, ସ୍ୱାଧୀନତା ଉତ୍ସବଦିନ କେତେ ରାଜା, ମହାରାଜା, ଧନୀ, ଜମିଦାର ମିଲ୍‌ମାଲିକ ଖଦଡ଼ ପିନ୍ଧି ମଞ୍ଚରେ ଆଗରେ ତ୍ରିରଙ୍ଗା ପତାକା ଉଡ଼ାଇ ସରକାରୀ ଦଳର ସହଯୋଗରେ ସ୍ୱାଧୀନତା ଉତ୍ସବ ପାଳନ କରୁଥିଲେ । ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ସେଇ କାରଣରୁ ଆଶ୍ରମରେ କହିଲି, ଏ ଉତ୍ସବ ଆମର ନୁହେଁ ବୋଲି । ଦେଖୁନାହାନ୍ତି ସରକାରୀ ଦଳ ଓ ସରକାରୀ କଳ ଭିତରେ ଗୋଳମାଳିଆ ପରିସ୍ଥିତି ନ ଉପୁଜି-ଥିଲେ, ସାମନ୍ତବାଦୀମାନେ ଏ ନିର୍ବାଚନରେ ଅଧେ ସ୍ଥାନ ଦଖଲ କରିପାରି ଥାଆନ୍ତେ ?

ଦେଶରେ ସାବାଳକ ଭୋଟ ପ୍ରଥା ଚାଲୁ ହେବାପରେ ପ୍ରତ୍ୟେକ ନାଗରିକଙ୍କର ଭୋଟ ଦେବା ଅଧିକାର ଆସିଗଲା । ଆମ ଜନସାଧାରଣଙ୍କ ସରଳ ବିଶ୍ୱାସର ସୁଯୋଗ ନେଇ ସାମନ୍ତବାଦୀମାନେ ବ୍ୟବସ୍ଥା ସଭାର ପ୍ରାପ୍ୟ ଅର୍ଦ୍ଧେକ ସ୍ଥାନ ଦଖଲ କରିନେଲେ । ମୋଟ ଦୁଇଶହ ଏକ ସ୍ଥାନ ମଧ୍ୟରୁ ବିରୋଧିଦଳ ଭାବରେ ସାମନ୍ତବାଦୀମାନେ ଶହେ ସ୍ଥାନ ପାଇଥାଆନ୍ତି । ସରକାରୀ ଦଳ ମଧ୍ୟ ସେତିକି ଜାଗା ଦଖଲ କରିପାରିଛନ୍ତି । ନିୟମାନୁଯାୟୀ ମୋଟ ସଭ୍ୟ ସଂଖ୍ୟାର ଅର୍ଦ୍ଧେକରୁ ବେଶି ସଭ୍ୟ ଯେଉଁ ଦଳର

ହୋଇପାରିବେ ସେମାନେ ଶାସନକ୍ଷମତା ହାତକୁ ନେବେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠନ ନେଇ ରାଜଧାନୀ ଦୁଲ୍ ଦୁଲ୍ କମ୍ପୁଛି । କିଏ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଢ଼ିବ କିଛି ସ୍ଥିର ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ବଳରାମବାବୁଙ୍କର ଉଗ୍ର ରାଜନୈତିକ ଚେତନା ଅନୁଭବ କରିଥିବା କଂଗ୍ରେସବାଲାମାନେ ତାଙ୍କୁ ନିଜ ଦଳକୁ ଆଣିବା ପ୍ରଶ୍ନ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଉଠାଇ ପାରୁନାହାନ୍ତି । ଅନ୍ୟଦଳ ବଳରାମବାବୁଙ୍କୁ ଟାଣିଆଣିବା ନିତାନ୍ତ ଅସମ୍ଭବ ଏହା ଦେଶର ଜଣାଶୁଣା ମହଲ ବିଗୁରିବା ଅତି ସ୍ବାଭାବିକ । କିନ୍ତୁ ଉକ୍ତ ସାମନ୍ତବାଦୀ ଦଳର ସଭ୍ୟମାନେ ତ ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ବିଷୟରେ ବେଶି କିଛି ଜାଣି ନ ଥାନ୍ତି, କେବଳ ସେ ବିରୋଧୀ ସଭ୍ୟ ହୋଇଥିବା ଯୋଗୁଁ ଦିନକ ଭିତରେ ପ୍ରାୟ ଦଶ ପନ୍ଦର ଥର ତାଙ୍କ ବସା ଦୁଆରକୁ ଆସିଲେଣି । ବଳରାମବାବୁ ଅନୁପସ୍ଥିତ ଥିବା ହେତୁ ନିରାଶ ହୋଇ ଫେରି ଯାଆନ୍ତି ।

ସରୋଜିନୀ ଆଉ ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ସହ ବଳରାମବାବୁ ନିଜ ବସାରେ ପହଞ୍ଚୁ ପହଞ୍ଚୁ ଗୋଟାଏ ସାଇଡ୍ରଲେଶ୍ ନୂଆ କାର୍ ଆସି ତାଙ୍କ ଦୁଆରେ ପହଞ୍ଚିଲା ଏବଂ ତାହାମଧ୍ୟରୁ ଜଣେ ଦୀର୍ଘକାୟ ଯୁବକ ଖୁବ୍ କ୍ଷିପ୍ର ବେଗରେ ଓହ୍ଲାଇ ପଡ଼ିଲେ । ଯୁବକଟି ମଟର ଭିତରୁ ବାହାରି ପଦାକୁ ଆସିବାମାତ୍ରେ ସେ ଜାଗାଟା ତମାମ ମହ ମହ ସୁବାସରେ ଚମତ୍କରିଗଲା । ବଳରାମବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖିବା-କ୍ଷଣି ଅଗନ୍ତୁକ କହିଲେ, "ଆଜ୍ଞା ଆପଣଙ୍କ ସାକ୍ଷାତପାଇଁ ମୁଁ ଆଜି ଏଠାକୁ ପ୍ରାୟ ପନ୍ଦରଥର ଆସିଥିଲି । କେବଳ ଆପଣ ନ ଥିବା ଯୋଗୁଁ ଆମର କିଛିହେଲେ ଫାଇନାଲ୍ ହେଇ ପାରୁନି । ସମସ୍ତେ ଅପେକ୍ଷା କରିଛନ୍ତି, ଦୟାକରି ଶୀଘ୍ର ମଟରରେ ବସନ୍ତୁ ।

ବଳରାମବାବୁ କହିଲେ, ଆଜ୍ଞା କ୍ଷମା କରିବେ ମୁଁ ଆପଣଙ୍କୁ ଏଥି ପୂର୍ବରୁ କୌଣସି ଜାଗାରେ ଦେଖିଛି, ମାତ୍ର

ଦୁଃଖର କଥା, ପରଚୟଟି ଭଲ ପାଇ ପାରନ୍ତି ? ମୁଁ କିନ୍ତୁ ଆପଣଙ୍କୁ ଭଲ ଭାବେ ଜାଣିଛି, ଆଜ୍ଞା । ମୁଁ ପରା 'ନୀଳାଦ୍ରି ପ୍ରସାଦ' ନବୀଚନ ମଣ୍ଡଳୀର ସଭ୍ୟ 'ମାନ୍ଧାତା ଭୂପତି ହରିଚନ୍ଦନ ଜଗଦ୍ଦେବ ଗଜପତି ବାହାଦୁର ସାମନ୍ତ ଶ୍ରୀ ଚନ୍ଦ୍ର-ଶେଖରେଶ୍ୱର ନରେନ୍ଦ୍ର ନାଥ ବୀରକ୍ରମସିଂହ ଭଞ୍ଜ ଦେଓ, ବର୍ମା ଏମଃ ଏଲଃ ଏଃ । ସେ ଅଡ଼େ ଆପଣଙ୍କ ଅପେକ୍ଷାରେ ବହୁତ ଲୋକ ବସିଚନ୍ତି । ଆମର ଲୋକ ଆ୍ଣଙ୍କ ଦୁଆରେ ବରାବର ଦୁଇଦିନ ହେଲା ଜଗି ବସିଥିଲା । ଆପଣ ପହଞ୍ଚିବା-ମାତ୍ରେ ସେ ଯାଇ ଖବର ଦେବାରୁ, ମହାରାଜା ମତେ ପଠାଇଲେ ମୁଁ ଆସିଲି । ହଁ ଆପଣ ଆସିଲେ ଯେ - ଆପଣଙ୍କ ଅଫିସରେ ମୋର କାମ କ'ଣ ? ଆଜ୍ଞା ମୁଁ ସେ ସବୁ କଥା କିଛି ହେଲେ କହି ପାରିବିନି; ଆପଣ ସେଠାକୁ ଗଲେ ସବୁ ଜାଣିପାରିବେ । ଭଦ୍ରତା ଅନୁରୋଧରେ ବଳରାମବାବୁ ମଟରରେ ବସିଲେ ।

ସରୋଜିନୀ ଏଥି ପୂର୍ବରୁ ସଙ୍ଗୀତରେ ନୂଆ ନୁହେଁ କି ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ବସାରେ ନୂଆ ନୁହେଁ । ତଥାପି ସେ ଆମର ପରମ୍ପରା ପ୍ରତି ଟିକିଏ ନଜର ଦେଇ ମଫସଲ ପାଠକକୁଳର ବୋହୂ ପରି ନ ଲାଗିଲେ ମଧ୍ୟ ବସାରେ ପହଞ୍ଚିବାଠାରୁ ଗୋଟିଏ କୋଠରୀରେ ବସି ରହୁଥାଏ । ସାଇପଡ଼ିଶା ଘରର କେତେଗୁଡ଼ିଏ ଝିଅ ବୋହୂ ନୂଆବୋହୂ ଦେଖିବା ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଆସି ସେଠାରେ କଥାବାର୍ତ୍ତା ଆରମ୍ଭ କରି ଦେଇଛନ୍ତି ।

କମଳା ଦେବୀଙ୍କର ତହଁଲ ଫେରିବା କଥା, ମାତ୍ର ବଳରାମ ବାବୁ ଫେରିବା ପୂର୍ବରୁ ସେ କୌଣସିମତେ ଯାଇ ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଦେଖୁ ଦେଖୁ ଦୁଇଦିନ ବିତିଗଲା । ବଳରାମ ବାବୁ

ଫେରିଲେ ନାହିଁ । ବାଧ୍ୟ ହୋଇ ସରୋଜିନୀଙ୍କୁ କୁହାବୋଲା କରି ବିମଳା ଦେବୀ ତାଙ୍କ ଆଶ୍ରମକୁ ଚାଲିଗଲେ । ବସାରେ ତିନି ଚାରି ଜଣଙ୍କ ବ୍ୟତୀତ ବାହାରର ଲୋକ ଆଉ କେହି ନଥାନ୍ତି । ବଳରାମ ବାବୁ ଦୁଇଦିନ ଧରି ବସାକୁ ନ ଫେରିବା ଦ୍ୱାରା ଏବଂ ଗୋଟାଏ ଅପରିଚିତଲୋକର ଅହ୍ୱାନ କ୍ରମେ ମଟରରେ ବସି ଚାଲିଯାଇ ଥିବାରୁ ଏଣେ ପ୍ରାଦେଶିକ ରାଜନୀତିର ଘନଘଟା ବିକୃତଭାବେ ବହୁଳ ପ୍ରଚାରିତ ହେଉଥିବା ହେତୁ କେତେ ପାପଚିନ୍ତା ଯେ ଏକଜୁଟ ହୋଇ ସରୋଜିନୀଙ୍କ ପେଟ ଭିତରେ ପଶି ଯାଆନ୍ତି ତାର ସୀମାନାହିଁ । ଉପାୟ କଣ ? ପ୍ରଗତିଦଳ ଅଫିସର ଲୋକମାନେ ସୁଦ୍ଧା ବଳରାମଙ୍କ ଖୋଜ ଖବର ଦେଇ ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ରାତି ପାଇଲେ ପୁଅଝିଅର ଅଥଚ ସ୍ୱାଇଁଙ୍କର ଦେଖା ସାକ୍ଷାତ ନାହିଁ ଏଥିରେ ସରୋଜିନୀ ବୋଉଙ୍କର ମନ ଉପରି କଣ ହେଉଥିବ ତାହା ଅନୁମାନ ସାପେକ୍ଷ । ସରୋଜିନୀ ବୋଉଙ୍କୁ ନାନା ଭାବରେ ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଲେ ସୁଦ୍ଧା ନିଜ ପେଟକଥା ନିଜେ ଜାଣନ୍ତି । ନାନା ପାପ ଚିନ୍ତାରେ ତା ଆଖି ଛଳ ଛଳ ହୋଇ ଆସୁଥିଲେ ବି ସେ ତାହା ଅନ୍ୟମାନଙ୍କୁ ଜଣାଇ ଦିଏ ନାହିଁ । ଏଣେ ଖବର କାଗଜ ମାନଙ୍କରେ ନାନାପ୍ରକାର ସନ୍ଦେହଜନକ ଖବର ପ୍ରକାଶ ପାଉଥାଏ । ହକରମାନେ ଖବର ଗୁଡ଼ିକୁ ନାନାବିଧ ରଚନା କରି ଡାକି ଡାକି ରାଜଧାନୀର ଏ ପାଖରୁ ସେ ପାଖଯାଏଁ କାଗଜ ବିକ୍ରି କରୁ ଥାଆନ୍ତି । ଏସବୁ ଘଟଣାର ସାରମର୍ମ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ବସାରେ ଥିବା ଚାକର ବାକର ଏବଂ ସରୋଜିନୀର ବୋଉ ହୁଏତ ନ ଜାଣିପାରୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ଏଥିଲାଗି ସରୋଜିନୀର ମୁଣ୍ଡ ବେଳେ ବେଳେ ବିଗିଡ଼ି ଯାଉଛି । ତଥାପି ତାରଖ ରାତି

—ଅଣସ୍ତରି—

ନଅଟା ବେଳେ ଖବର ବାହାରିଲା, ନବ ନିର୍ବାଚିତ ଆସେମ୍ବ୍ଲି ସଭ୍ୟମାନଙ୍କର କିଣା ବିକା ପରେ ବିରୋଧିଦଳ ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠନ ପ୍ରସ୍ତାବ ସିଦ୍ଧାନ୍ତ କଲେ । ପ୍ରଗତିଦଳର ସଭ୍ୟ ବଳରାମ ଦାସଙ୍କୁ ବିରୋଧୀମାନେ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କା ମୂଲ୍ୟରେ ଖରିଦ୍ କରି ନିଜ ଦଳକୁ ଟାଣି ନେଇଛନ୍ତି । ବିରୋଧି ଦଳର ଦଳପତି ଭାବେ ବଳରାମବାବୁ ମନୋନୀତ ହୋଇଛନ୍ତି । ଆସନ୍ତାକାଲି ମନ୍ତ୍ରୀମାନେ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରିବେ । ପ୍ରଗତିଦଳର ନେତା ବଳରାମବାବୁ ମୁଖ୍ୟମନ୍ତ୍ରୀଭାବେ ମନୋନୀତ ହୋଇଛନ୍ତି । ନୂଆ ବିବାହ ପରେ ନୂଆମଟର, ନୂଆ ଗହଣା, ଓ ନୂଆ କ୍ଷମତା ତାଙ୍କୁ ଅନ୍ଧ କରିଦେଇଛି । ଏହାପରେ ଅଦ୍ଭୁତ କିଣ ନୂଆ ପରିସ୍ଥିତି ଉପୁଜିବ ତାହା ଲକ୍ଷ୍ୟ କରିବାକଥା । "ସ୍ୱଜାତିର ବେକଧରି ବିଭତ୍ସଭାବେ ସ୍ୱାର୍ଥ ସିଦ୍ଧି କରୁଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିମାନଙ୍କର ନେତାଭାବରେ ପ୍ରଗତିଦଳର ନେତା ଓ ଶ୍ରୀ ବଳରାମ ଦାସ ଅତ୍ମପ୍ରକାଶକଲେ । ନୀଳାଦ୍ରି ପ୍ରସାଦର ପ୍ରମୋଦ ଭବନରେ ସଭ୍ୟ ବିକା କିଣା ବଜାର ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ହେଲା ଇତ୍ୟାଦି—କେଉଁ ଖବର କାଗଜ କିଭଳି ଭାବରେ ଯେ—ବିଷୟ ବ୍ୟାଖ୍ୟାକଲେ ତାହା ସବୁ ସ୍ମରଣ ନାହିଁ । ମୋଟକଥା ବଳରାମବାବୁ ଲକ୍ଷେ ଟଙ୍କାରେ ନିଜକୁ ବିକ୍ରୟକରି ଦେଇଛନ୍ତି । ନିଜ ନୀତିବାଦର ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ବିରୋଧୀ, ସାମନ୍ତବାଦୀଦଳ ନିକଟରେ ଦେଶସାରା ଯୁଆଡ଼େ ଶୁଣିବ ଖାଲି ଏଇ କଥା । ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ଏଭଳି ଘଟଣା ବିଭିନ୍ନ ସୂତ୍ରରୁ ବହୁବାର ଶୁଣୁଥିଲେ ମଧ୍ୟ ସରୋଜିନୀ ପୂର୍ଣ୍ଣଭାବରେ ବିଶ୍ୱାସ କରି ପାରୁନାହାଁନ୍ତି । ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ମୁହଁରୁ ଖୁବ୍ ନିକଟ ଅତୀତରେ ଦେଶ ସମସ୍ୟା ନେଇ ସେ ଯାହା ସବୁ ଶୁଣିଛନ୍ତି ଅଜିର ଏ ସମ୍ବାଦ ତାଙ୍କ ପକ୍ଷରେ

ସେହି କାରଣରୁ ବିଶ୍ୱାସ ଯୋଗ୍ୟ ହୋଇ ପାରୁନାହିଁ । ତଥାପି ମନୁଷ୍ୟର ପରିବର୍ତ୍ତନ ତ । କାଳେହେଁ କଣ ହୋଇଥିବ, ଏଇ ଧାରଣାରେ ସେ ଦଣ୍ଡେହେଲେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଏହା ଯଦି ପ୍ରକୃତ ସତ ହୋଇଥାଏ ତେବେ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ କ'ଣ ତାହା ମଧ୍ୟ ସରୋଜିନୀ ସ୍ଥିର ନ କରି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ଠିକ୍ ସନ୍ଧ୍ୟା ଛଅଟା ହେବ ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ବସାରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ସରୋଜିନୀ ମୁହଁମାଡ଼ି ବିଛଣାଟା ଉପରେ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ସରୋଜିନୀଙ୍କୁ ଏପରି ଅବସ୍ଥାରେ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁ ବେଶ୍ ବୁଝି ପାରିଲେ ସରୋଜିନୀର ଅବସ୍ଥା କଣ ଓ କାହିଁକି ? ବୈକୁଣ୍ଠବାବୁଙ୍କୁ ଦେଖିବାପରେ ମନର ଦୁର୍ବଳତାକୁ ପେଟ ଭିତରେ ଗୋପନକରି ସରୋଜିନୀ କହିଲେ ବଇଭାଇ ତୁମେ କା ଦ ଦିନ ହେଲା କୁଆଡ଼େ ଯାଇଥିଲ ? ନା ମୁ କୁଆଡ଼େ ଯାଇ ନ ଥିଲି ତ ? ସେଇ ପାର୍ଟି ଅଫିସରେ ବସିଛି, ବାଟ ଘାଟରେ ଲୋକେ ଯାହା ଗୋଟାଏ ହୁଅ ଉଠେଇ ଚନ୍ତି ସେଥିରେ ଘରୁ ବାହାରି ହେଉ ନି । ଦଳେ ବଜାରିଟୋକା ଆମ ଅଫିସକୁ ଆଜି ଦିପହରବେଳେ ଟେକା ପଥର ମାଡ଼କଲେ, ଯାହା ତୁଣ୍ଡରେ ଧରି ହେବନି ତା ସବୁ ଅଫିସ ଦୁଆରଟାରେ କହୁଛନ୍ତି । ମୁଁ ତ ଏ ସବୁର ରହସ୍ୟ ମୋଟେ ବୁଝିପାରୁନି । ବଇଭାଇ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ସମ୍ପର୍କରେ ତୁମେ କିଛିହେଲେ ସଠିକ୍ ସନ୍ଧାନ ପାଇନାହଁ ? ବର୍ତ୍ତମାନ ସେ କେଉଁଠି ଅଛନ୍ତି କହିଲ । ସେ ନୀଳାଦ୍ରି ପ୍ରସାଦ ପ୍ରମୋଦଭବନରେ ଅଛନ୍ତି ଏ ଖବର ମୁଁ ଜାଣେ, ମାତ୍ର ତାଙ୍କନାଁରେ ଆଜି ଯେତେ ଯେତେ ଖବର ବାହାରିଲାଣି ତା ସବୁ କିଛି ହେଲେ ଜାଣି ପାରୁନ ? ତେବେ ସେ ପ୍ରମୋଦ ଭବନରେ ଥିବା ଖବରଟା ନିଶ୍ଚିତ ? ହଁ ।

—ଏକସ୍ତରି—

ହେଉଛି ଟେଲିଗ୍ରାମ ଦେଖୁନୁ, ପ୍ରମୋଦ ଭବନରୁ ଲେଖିଛନ୍ତି । କହି ବୈକୁଣ୍ଠ ବାବୁ ଟେଲିଗ୍ରାମଟି, ସରୋଜନୀ ହାତକୁ ବଢ଼େଇ ଦେଲେ । ସେଥିରେ ଲେଖା ହୋଇଛି । **Pragati office, Capital, Arrive, with hundred gent 9 P.M. do necessary arangements according our proposal. Remitted one Thousand, Balram.** ଟେଲିଗ୍ରାମଟି ସରୋଜନୀ ପଢ଼ିସାରିବା ପରେ ଗୋଟିଏ ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସ ଛାଡ଼ି କହିଲା ବାଇଗଲି ଖବର କାଗଜ, ତଥା ଲୋକମୁଖରୁ ଯାହା ଶୁଣା ଯାଉଛି, ତା ନିତାନ୍ତ ସତ୍ୟ, ସେଥିରେ ତିଳେହେଲେ ସନ୍ଦେହ କରିବାର କିଛିନାହିଁ । ଏଇ ଅଠ ଦିନ ତଳେ "ପ୍ରମୋଦ ଭବନର" ଇତିହାସ ମତେ ସେ ଯାହା ଶୁଣାଇଥିଲେ, ମୁଁ ସେ ସବୁ ଶୁଣି ଅଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଲି ଯେତିକି ତାଠରୁ ଶହେ ଗୁଣ ଦୁଃଖିତ ହେଲି । କିନ୍ତୁ ଶେଷରେ ମତ ଦେଲେ ଯେ—ପ୍ରମୋଦ ଭବନରେ ଅଜ୍ଞାତଭାବେ ପାଦ ପକାଇଲେ ବି ପାପ ଲାଗିବ । ତେଣୁ ମୁଁ କହୁଛି ବଳରାମ ବାବୁ ପ୍ରମୋଦ ଭବନରେ ଯେତେବେଳେ ଦୁଇ ଦିନ ରହି ସାରିଲେଣି, ସେ ମହା ପାପରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇଥିବା କଥା ଏକବାରେ ଠିକ୍ । ବୈକୁଣ୍ଠ ବାବୁ କହିଲେ ନା ସରୋଜନି ତୁ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ବିଷୟରେ ହଠାତ୍ ଏପରି ଗୋଟାଏ ଧାରଣା କରିବା ଉଚିତନୁହେଁ । ଆଜିକାଲି ରାଜନୀତି ଭିତରେ ଏପରିଭାବେ ବିପାକ୍ତ କୂଟନୀତି ପଶି ଯାଇଛି ଯେ—କୌଣସି ଘଟଣା ପ୍ରତ୍ୟକ୍ଷ ଅନୁଭବରେ ନ ଆଣିଲେ, ସେଥିରେ ବିଶ୍ୱାସ କରିବା ଠିକ୍‌ନୁହେ । ଏହି ରାଜନୈତିକଦଳର ପ୍ରଭାବରେ ଦେଶଭିତରୁ ସମ୍ବାଦପତ୍ର ମୂଳପୋଛ ହୋଇ ଯାଉଛି । ଯେଉଁ ଦଳ ଯେଉଁ ଖବର କାଗଜ

ବାଳକ୍କ ହାତ କରି ପାରୁଛନ୍ତି ସେ ହୋଇ ଯାଉଛନ୍ତି ତାଙ୍କର ଏବଂ ଅନ୍ୟଦଳ ବିରୁଦ୍ଧରେ କୁତ୍ସା ରଟନା ଯେ କେବଳ କରୁଛନ୍ତି ତା ନୁହେଁ, ଅମୂଳକ ସମ୍ବାଦ ମଧ୍ୟ ଲୋକମୁଖରେ ଖବର ଆକାରରେ ପ୍ରକାଶ କରି ଦେଉ ଅଛନ୍ତି । ବଳରାମ ବାବୁ ତ ରାତି ନଅଟାରେ ଆସି ପହଞ୍ଚିବେ, ସବୁ କଥା ଦୁଇ ତିନି ଘଣ୍ଟା ପରେ ଜଣାପଡ଼ିଯିବ ନାହିଁ କି ? ହେଇଟି ବିରଜା ବାବୁ ଆସିଲେଣି । ସେ ନିଶ୍ଚୟ କିଛି ନା କିଛି ସତ୍ୟ ସମ୍ବାଦ ସଂଗ୍ରହ କରିଥିବେ । ବିରଜା ବାବୁ ପହଞ୍ଚିବା ପରେ, ବୈକୁଣ୍ଠ ବାବୁ ପଚାରିଲେ, "ହଇଓ ବିରଜା ବାବୁ । ଦୁଇ ଦିନ ଧରି ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ବିଷୟରେ ଯାହା ସବୁ ଶୁଣା ଯାଉଛି, ଏହାର ସତ୍ୟତା କେତେ ଦୂର ? ବିରଜା ବାବୁ ବୈକୁଣ୍ଠ ବାବୁଙ୍କ ଅଫିସ୍‌ର ବାହାର ଅଡ଼କୁ ଡାକି ନେଲେ ଏବଂ କହିଲେ, ଏଇ ପରମୁହୂର୍ତ୍ତ ଯାଏଁ ମୋର ସନ୍ଦେହ ଥିଲା, ଖବରଗୁଡ଼ିକ ଅମୂଳକ ବୋଲି । କିନ୍ତୁ ବନ୍ଧୁ ସି. ଆଇ. ଡି.ଠାରୁ ଯାହା ସବୁ ଶୁଣିବାକୁ ପାଇଲି ସେଥିରେ ମୋର ଅବିଶ୍ୱାସର କିଛି ହେଲେ କାରଣ ନାହିଁ । ବନ୍ଧୁ ମୋର ଅତି ବିଶ୍ୱାସୀ । ସେ ନିଜେ ଘଟଣାସ୍ଥଳକୁ ଯାଇ ସମସ୍ତ ବିଷୟ ଶୁଣି ପାରିଛି । ହେଁ ତ ଯାହା ହେବାର ହୋଇଛି । ଟେଲିଗ୍ରାମ କଥା କ'ଣ କରିବା କହିଲ ? ଶହେ ଜଣ ଭଦ୍ରଲୋକଙ୍କ ପାଇଁ ଖାଇବା ପିଇବାର ଯୋଗାଡ଼ ହେଲେ ତ ଚଳେ ? ବୈକୁଣ୍ଠ ବାବୁ କହିଲେ ହଁ । ତା ସତ ଯେ, ମାଝ ଏଠା'ରେ କିଛି ହେଲେ କରିବା ପାଇଁ ସବେଞ୍ଜନୀ ମନା କରୁଛି । ତେବେ ଅମ ଅଫିସରେ କରିବା ।

ବିରଜା ବାବୁ ଓ ବୈକୁଣ୍ଠ ବାବୁ ବାହାର ପାଖେ ଯାହା ସବୁ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଲେ, ତାହା ନ ଶୁଣି ଥାଇ ମୁକ୍ତା ସବେଞ୍ଜନୀ

ବେଶ୍ ଅନୁମାନ କରି ନେଇଛନ୍ତି । ସରୋଜନୀର ଶାନ୍ତ ସରସ ହସ ହସ ମୁହଁଟିକୁ ଦେଖିବାମାତ୍ରେ ଗୃହକର ବାବୁର କ'ଣ, ନିଜେ ତାଙ୍କ ବୋଉ ବି ଉପରେ କିଛି କହି ପାରୁ ନାହାଁନ୍ତି । ଚଉଠିଆରେ ରାତିରେ ଉପବାସ ନ ଶୋଇବା ପାଇଁ ବୋଉ ଯେତେପରି କହିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସରୋଜନୀ କିଛି ହେଲେ ଶୁଣିଲା ନାହିଁ । ତାଙ୍କର ଜିନିଷପତ୍ର ବନ୍ଧାବନ୍ଧ କରି, ଦଶଟା ଗାଡ଼ିକୁ ଷ୍ଟେସନରେ ଛାଡ଼ିଦେବା ପାଇଁ ରିକ୍ସାବାଲାକୁ ଖବର ଦେବାଲାଗି ଗୃହକର ଟୋକା ବରୁଜାକୁ ବରାଦକଲେ । ବରୁଜା ବାବୁଆଣୀଙ୍କର ହୁକୁମ ମତେ କାମ କରୁଥାଏ ସତ, ମାତ୍ର ତାର ମନ ଭିତରଟା କେଜାଣି କାହିଁକି ଘାଣ୍ଟି ଚକଟି ହେଉଥାଏ । ସେ ମୂର୍ଖ ହେଲେ କ'ଣ ହେଲା, ଚଉଠି ଘର ଉତ୍ସବ କେତେ ଜାଗାରେ ଦେଖିଛି । ଜିନିଷପତ୍ର ଗୁଡ଼ିକ ବନ୍ଧାବନ୍ଧ କରିଦେଇ, ବରୁଜା ତେଲେଙ୍ଗା ସାହିକୁ ଦୌଡ଼ିଗଲା ଜଣେ ତେଲେଙ୍ଗା ରିକ୍ସା-ବାଲାଠାରୁ ଦୋଅଣିଟାଏ ଆଣି ବାବୁଆଣୀଙ୍କୁ ଦେଖାଇଲା । ସରୋଜନୀର ଗାଡ଼ିକୁ ଯିବା ସଜବାଜ ଦେଖି ବସାରେ ଥିବା ଲୋକ କିଏ କ'ଣ ଭାବୁ ଥାଆନ୍ତି କିନ୍ତୁ ପଚାରିବା ସାହସ କାହାର ହେଲେ ନ ଥାଏ ।

କ୍ୟାପିଟାଲ ଥାନାରେ ଟଂନ୍ ଟଂନ୍ ହୋଇ ଏଗାରଟା ବାଜିବା ପରେ ସାଇଣ୍ଡ୍ରଲେପ୍ କାର ଖଣ୍ଡିକରେ ବସି ବଳରାମ ବାବୁ ତାଙ୍କ ବସା ଦୁଆରେ ପହଞ୍ଚିଲେ । ଡ୍ରାଇଭର ଓ କ୍ଲିନର ମଝିରେ ଭିତରୁ ଜିନିଷପତ୍ର ବାହାର କରୁ କରୁ ବଳରାମ ବାବୁ ନିଜ ବସା ଦୁଆରେ ହାତମାରି ବରୁଜା, ବରୁଜା, ଡାକ ପକାଇଲେ । ବରୁଜା ବାରେ ବହୁ ସମୟ ଯାଏଁ ବସି ବସି ବାରଣ୍ଡାଟିରେ ଗଡ଼ିପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଅନ୍ୟମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟ ନିଦାଳିଗି ଯାଇଛନ୍ତି ।

—ଚଳନ୍ତିର—

ସରୋଜିନୀର ଅଖିକୁ ଯେ ନିଦ ନାହିଁ ଏହା ସତ, ମାତ୍ର ତାର ଆକାଶ ପାତାଳ ଭାବନା ଯୋଗୁଁ ବାହାରର ଶବ୍ଦ ତା କାନରେ ପ୍ରବେଶ କରିପାରୁ ନାହିଁ । କେତେ ସମୟ ପରେ ଚନ୍ଦ୍ରିକା ନିଦ ବାଉଳାରେ ଉଠି ଦୁଆରଟାକୁ ଖୋଲିଦେଲା । ବାରଣ୍ଡାରୁ ଜିନିଷପତ୍ର ଗୁଡ଼ାକ ନେଇ ଆସେ ବୋଲି ବଳରାମ ବାବୁ ଚନ୍ଦ୍ରିକାକୁ କହି ଦେଇ ନିଜ ଶୋଇବା ଘରଭିତରକୁ ପଶିଗଲେ । ମାତ୍ର ତାଙ୍କ ଶୋଇବା ଘର ଝଷସ୍ପୁରେ ସେ ଆଗରୁ ଯେଉଁ ମଧୁର ଚିତ୍ର ମନ ମଧ୍ୟରେ ଆଙ୍କି ଦେଇଥିଲେ, ତାର ସମାନ୍ୟ ସୂଚନା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ପାଇ ପାରିଲେନି । ସରୋଜିନୀ ଶୋଇବା ଘରର ଗୋଟାଏ କଣରେ ପଡ଼ିଛି । ଗୃହରାଣୀ ମରୁଅଠା ଖଣ୍ଡେ ଦୂର ଖଡ଼ି ତଳଟାରେ ଅସ୍ତବ୍ୟସ୍ତ ହୋଇ ଧୂଙ୍କୁଡ଼ି ମାରୁଛି । ଏ ଦୃଶ୍ୟ ଦେଖିବା ପରେ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କର ସ୍ପଷ୍ଟ ଧାରଣା ହେଲା, ସରୋଜିନୀ ନିଶ୍ଚୟ.......ମାତ୍ର ଏହା କିପରି ସମ୍ଭବ । ହେଲାଣି ପନ୍ଦର ଦିନ ତଳେତ ଖବର ପାଇଥିଲି । ସେ ଚଣ୍ଡୀଖୋଲ ଯିବାକୁ ସେହି କାରଣରୁ ମନା କରି ଦେଇଥିଲା ? ନା, ଏଥିରେ ଆଉରି କ'ଣ କାରଣ ଅଛି । ମୁଁ ଦିନାଦିନ କାଳ ବାହାରେ ରହିଯିବାଦ୍ୱାରା ସେ ବୋଧହୁଏ ବିରକ୍ତ ହୋଇଯାଇଛି । ନା, ନା, ତା ନୁହେଁ, ମୋର ମତ ପରିବର୍ତ୍ତନ ବୋଧହୁଏ ଏ ସବୁର କାରଣ ? ସରୋଜିନୀ ତ ନିଜେ କହୁଥିଲା, ଏ ଯୁଗରେ ଗାଣ୍ଡି ମଠର ବିନା ଚଳି ହେବ ନାହିଁ ବୋଲି ? ତେଣୁ ମୋର ମତ ପରିବର୍ତ୍ତନରେ ସେ ଅସନ୍ତୋଷ କାହିଁକି ? ବଳରାମ ବାବୁ ଚନ୍ଦ୍ରିକା ଚନ୍ଦ୍ରିକା ବୋଲି ଡାକିବାରେ ଚନ୍ଦ୍ରିକାଟା ତ ଆସି ପାଖରେ ଠିଆ ହେଲା, ମାତ୍ର ଚନ୍ଦ୍ରିକାକୁ ଏତେ ପାଟିରେ ଡାକିବା ତାଙ୍କର ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ଭିନ୍ନ ।

—ପଞ୍ଚଦଶ—

ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ପାଟି ଶୁଣି ମନ୍ମଥ ଡର ଡର ହୋଇ ଉଠି ଅଖି ମଳି ମଳି ଘର ଭିତରୁ ପଦାକୁ ଚାଲି ଆସିଲା ।

ବଳରାମ ବାବୁ ସରୋଜନୀର ଦେହକୁ ଲାଗି ବସି ତା ପିଠିରେ ହାତମାରି କହିଲେ, ସରୋଜନୀ ତୁମର ଦେହ କିଛି ଖରାପ ହେଲା କି ? ଉତ୍ତର ତ ପାଇଲେ ନାହିଁ କିନ୍ତୁ ନିଜେ ଡାକ୍ତରଙ୍କ ଭଳି ନାଡ଼ିରେ ହାତ ଦେବା, କପାଳ ଓ ଗଣ୍ଡରେ ଉତ୍ତାପ ପରୀକ୍ଷା କରିବା ଇତ୍ୟାଦିରୁ ଦେହ ଅସୁସ୍ଥ ନ ଥିବା କଥା ବେଶ୍ ଜାଣି ପାରିଲେ । ସେତେବେଳକୁ ବଳରାମ ବାବୁ ବୁଝି ସାରିଥିଲେ ଯେ—ସରୋଜନୀ ଆଖିକୁ ନିଦ ମୋଟେ ଛୁଇଁ ପାରିନି । ଅଥଚ ସହସ୍ର ପ୍ରଶ୍ନରେ ବି ପଦେ ଉତ୍ତର ଦେଉ ନାହିଁ, ତାଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଯେପରି ଗୋଟାଏ ପର୍ବତ ମାଡ଼ି ବସିଛି, ତାହାହିଁ ଅନୁଭବ କଲେ । ମନ ଭିତରେ ଟିକିଏ କ'ଣ ଭାବି ହାଣ୍ଡବ୍ୟାଗ୍‌ଟା ଖୋଲିଦେଇ ତା ଭିତରୁ ଦୁଇ ଗୁଣ୍ଟା ସୁନାର ହାର ବାହାରି କରି ସରୋଜନୀର ମୁଣ୍ଡଟିକୁ ନିଜ ଜଙ୍ଘ ଉପରେ ରଖି ଗୋଟିଏ ହାର ପିନ୍ଧାଇ ଦେବା ଆରମ୍ଭ କରିଛନ୍ତି ସରୋଜନୀ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ଜଙ୍ଘ ଉପରୁ ମୁଣ୍ଡଟାକୁ ଉଠାଇ ନେଇ ଏପରି ଜୋରରେ ହାତ ଝିଙ୍କାଡ଼ି ଦେଲା ଯେ ହାରଟା ଯାଇ ଖଣ୍ଡେ ଦୂରରେ ପଡ଼ିଲା ଏବଂ ସରୋଜନୀ ଘର ଭିତରୁ ପଦାକୁ ବାହାରି ଆସିବା ଇଚ୍ଛାରେ ଉଠି ଠିଆହେଲା । ସରୋଜନୀ ଠିଆ ହେବାପରେ ବଳରାମ ବାବୁ ତା ମୁହଁ ଆଗକୁ ଯାଇ ଅପନ୍ତ ହୋଇ ଯାଇଥିବା ବାଳଗୁଡ଼ିକ ହାତରେ ସଜାଡ଼ି ଦେବାର ଉପକ୍ରମ କରି ଅତି କୋମଳ ଭାବରେ ପଚାରିଲେ ସରୋଜନୀ । ମୋ ଉପରେ ତୁମେ ରାଗ ହୋଇଛ ? ମୁଁ, ଯେ ତୁମକୁ ସନ୍ତୋଷ କରିବାରେ ବରାବର ଲାଗିପଡ଼ିଛି ।

—ଛଅସ୍ତର—

ସେ ଦିନ କାର କଥା ତୁମେ କହୁଥିଲ । ହେଇଟି ଦେଖ, ଦାଣ୍ଡ ପାଖେ କପର ଅର୍ଣ୍ଣ ନୂଆ ସାଉଣ୍ଡଲେସ୍ କାର୍ ଥୁଆ ହୋଇଛି । ଶଶୀଠାରୁ ଖବର ପାଇଥିଲି, ଆଜି ମୁଁ ମଧ୍ୟ ନିଜେ ଜାଣିଛି । ଗହଣା ଉପରେ ତୁମର ଭାରି ଶ୍ରଦ୍ଧା । ଗୃହବର୍ଷ ତଳର କଥା । ଯେଉଁ ଦିନ ଲକ୍ଷ୍ମୀ ହାଟରେ ପ୍ରଥମଥର ପାଇଁ ତୁମକୁ ଦେଖିଲି, ସେ ଦିନର ଗହଣା ପିନ୍ଧିଥିବା ରୂପଟି ମୁଁ କେବେହେଲେ ଭୁଲି ପାରୁନାହିଁ । ସେଇଥିଲାଗି ଏ ସବୁ ଗହଣା ତୁମ ପାଇଁ କିଣି ଆଣି ଦେଇଛି । ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କର କୋମଳ ସୋହାଗ କଥାଗୁଡ଼ିକ ସରୋଜିନୀ ମୋଟେ କାନ ଭିତରକୁ ନେଉ ନ ଥାଏ ଏବଂ ଘର ଭିତରୁ ପଦାକୁ ଆସିବା ପାଇଁ ବରାବର ଚେଷ୍ଟାକରୁ ଥାଏ । କିନ୍ତୁ ବଳରାମ ବାବୁ ଝାଣି ଧରିଥିବା ଯୋଗୁଁ ପଦାକୁ ଆସିବା ସମ୍ଭବ ହୋଇପାରେ ନାହିଁ । ସରୋଜିନୀ ନିଜର ହସ ହସ ମୁହଁ ଲୁଆଡ଼ି ଯେତେବେଳେ କହୁଥିଲା ମତେ ଛାଡ଼ିଦିଅ, ମୁଁ ଏଠାରେ ଦଣ୍ଡେହେଲେ ରହିବାକୁ ଗୃହେଁନାହିଁ, ବାଦବଜା ଅଶ୍ରମ ମୋ ପକ୍ଷରେ ଉପଯୁକ୍ତ ସ୍ଥାନ, ମୁଁ ସେହିଠାକୁ ହିଁ ଗୃଲିଯିବି । ଗୃହ ବର୍ଷର ସଞ୍ଚିତ କୁଣ୍ଠିତ ପ୍ରେମର କବଳରୁ ନିଜକୁ ମୁକ୍ତ କରାଇବା ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ପକ୍ଷରେ ସମ୍ଭବ ହୋଇ ପାରିଲାନାହିଁ । ସରୋଜିନୀର ବହୁ ନିଷ୍ଠୁର କଥା ସତ୍ତ୍ୱେ ସେ ବାରମ୍ବାର ମନ ଧରିବା କଥା ହିଁ କହୁ ଥାଆନ୍ତି ଏବଂ ସରୋଜିନୀର ସମସ୍ତ ଅଙ୍ଗ ପ୍ରତ୍ୟଙ୍ଗରେ ହସ୍ତ ସଞ୍ଚାଳନକରି ଗ୍ରହିବାର କାରଣ ପଗ୍ରୁଥାଆନ୍ତି । ସରୋଜିନୀ ଘର ଭିତରୁ ପଦାକୁ ବାହାରି ଆସିବା ଚେଷ୍ଟାରେ ପରାସ୍ତ ହୋଇ ବରୁଣା, ବରୁଣା ଡାକ ପକାଇଲେ । ବରୁଣା ଝୋକାଝା, ସେ ତ ଅଳ୍ପ ବେଳି ମନ୍ଦ ହାନ ଲଗ କରୁ ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ, ବାବୁଆଣୀଙ୍କ ଡାକ ଶୁଣି ଘର ଭିତରକୁ

ପଶିଗଲା ବିରୁଜା ଘର ଭିତରେ ପଶିଯିବା ମାତ୍ରେ ବଳରାମ ବାବୁ ସରୋଜିନୀ ଉପରୁ ହାତ ବାହାର କରି ନେଲେ । ଏହି ଅବସରରେ ସରୋଜିନୀ ପଦାକୁ ଚାଲିଆସିଲା । ସେତେବେଳକୁ ରିକ୍ସାବାଲା ଆସି ଦାଣ୍ଡ ଦୁଆର ମୁହଁରେ ହାଜର ହୋଇଗଲାଣି । ଜିନିଷ ପତ୍ରତକ ନେଇ ରିକ୍ସାରେ ରଖିଦେବା ଲାଗି ସରୋଜିନୀ ବିରୁଜାକୁ କହିଲା । ବିରୁଜା ମଧ୍ୟ ଠିକ୍ ଆଦେଶ ପାଳନକଲା । ଏ ସବୁ ଘଟଣାରେ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ଗ୍ଲାନିରୁ କେବଳ କୋହ ଜାତ ହେଉଥାଏ । ମାତ୍ର ଉପାୟ କ'ଣ ? ସରୋଜିନୀ ତ, ଯଦେ ହେଲେ କଥା କହୁ ନାହିଁ ।

ସରୋଜିନୀ ରିକ୍ସାରେ ବସିଲା । ବିରୁଜା ଆଖିରୁ ଦୁଇଧାର ଲୁହ ବୁହାଇ ଠିଆହୋଇଥାଏ । ବଳରାମବାବୁ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ କହିଲେ, ଅଚ୍ଛା ସରୋଜିନୀ । ତୁମକୁ ପ୍ରାଣରୁ ବଳି ଯେ ଅଧିକ ସ୍ନେହ କରେ, ତା ଆଗରେ ଏ ରହସ୍ୟ ପଦେହେଲେ କଣ କହିବ ନାହିଁ ? ଶେଷରେ ସରୋଜିନୀ ଏଇ ପଦେମାତ୍ର କହିଲା, ସ୍ୱାର୍ଥଲାଗି ଯେ ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ନିରୀହଲୋକଙ୍କଠାରେ ବିଶ୍ୱାସ ଘାତକତା କରିପାରେ, ଅବଶ୍ୟକ ହେଲେ ସେ ଯେ—ଜଣେ ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକର ବିଶ୍ୱାସୀ ହୋଇପାରିବ ଏହା କେତେଦୂର ସମ୍ଭବ ? ତୁମ କଥାର ପ୍ରକୃତ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟ ବୁଝିପାରିଲିନି ସରୋଜିନୀ । ଆଉ ଟିକିଏ ସ୍ପଷ୍ଟ କରିଦିଅ । ବୁଝିପାରିଲ ନି ? ନିର୍ବାଚନ ପୂର୍ବରୁ ଲୁଣା ଅଞ୍ଚଳବାସୀଙ୍କୁ ଯେଉଁ ପ୍ରତିଶ୍ରୁତି ଦେଇଥିଲ ତାହା ସହିତ ଆଜିର କାର୍ଯ୍ୟକୁ ତୁଳନାକଲେ ବେଶ୍ ବୁଝିପାରିବ । ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ମୁଣ୍ଡ ତଳକୁ ନଇଁ ଆସିଲା । ସେ ପରସ୍ଥାର ସବୁକଥା ବୁଝିପାରିଲେ ଏବଂ କହିଲେ ଦୋଷୀକୁ କ୍ଷମାଦେଲେ ହୁଅନ୍ତା

ନାହିଁ ? ଜାଣି ଶୁଣି ପାପକରିଥିବା ବ୍ୟକ୍ତିର ମୁକ୍ତି ପ୍ରାପ୍ତି ନ ଥାଏ । ବଳରାମବାବୁ ଆଉ ଧୈର୍ଯ୍ୟଧରି ପାରିଲେ ନାହିଁ । ପିଲାଙ୍କପରି କଇଁ କଇଁ କାନ୍ଦି ଉଠିଲେ । ସରୋଜିନୀ ରିକ୍‌ସା ଚଲାଇବା ପାଇଁ କହିବାରୁ ରିକ୍‌ସା ବାଲାଟି କହିଲା, ଆମା, ବାବୁ କାନ୍ଦୁଛପରା ? ଅରେ ତୁ ଚାଲେ, ଜଗତରେ ଯେ ଯାହାର କାନ୍ଦିବା ପାଇଁ ସେ ଦାୟୀ

ସରୋଜିନୀର ବୋଉ ସକାଳୁଉଠି ଦେଖିଲାବେଳକୁ ଘରେ ଜ୍ୱାଇଁ ଝିଅ କେହିହେଲେ ନାହାନ୍ତି । ବରୁଜାଠା ଦାଣ୍ଡ ବାରଣ୍ଡାରେ ଶୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ତଳା ଛନ ଛନ ନୂଆ ମଠରଟି ସମସ୍ତ ଘଟଣାର ମୂକ ସାକ୍ଷୀରୂପେ ଯେପରି ଭାବିବାରେ ଲାଗିଛି ମୋରଯୋଗୁଁ ଗୋଟିଏ ନୂଆ ସଂସାର ଭାଙ୍ଗି ରଚନା ହୋଇଗଲା । ଆଜି ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଶପଥ ଗ୍ରହଣ କରିବା କଥା । ମାତ୍ର ଦଳପତି ବଳରାମ ଦାସଙ୍କର ଖୋଜ ଖବରନାହିଁ । ବିରୋଧୀଦଳର ଶାସନକ୍ଷମତା ଗ୍ରହଣ ଉତ୍କଣ୍ଠା ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସେହି ଦିନଠାରୁ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ସମ୍ବାଦ କେହିହେଲେ କହି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି । ସରୋଜିନୀ ବଦରିକା ଆଶ୍ରମରେ ରହି ଲକ୍ଷ ଲକ୍ଷ ନିରୀହ, ନିଃସ୍ୱ ଜନତାର ମା'ପରି ସେବା ଚଳେଇଛନ୍ତି ।

ବିମଳା ଦେବୀ ନୂଆ ରାଜଧାନୀଠାରେ ସରୋଜିନୀଠାରୁ ବିଦାୟ ନେଇ ଆସିଲାବେଳେ କାନେ କାନେ କହି ଆସିଥିଲେ ଯେ—କେତେଦିନ ପରେ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିବି । ତାଙ୍କର କହିବା ଅନୁସାରେ ସରୋଜିନୀ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିଛନ୍ତି ଏକଥା ଜାଣିବା ବ୍ୟତୀତ ଭିତରିଆ କଥା ଗୁଡ଼ାକ ବିମଳାଦେବୀ କିପରି ବା ଜାଣନ୍ତେ ? ଅବଶ୍ୟ ଖବର କାଗଜରେ ବଳରାମବାବୁ ସରୋଜିନୀ ଦେବୀ,

ପ୍ରଗତିଦଳ" ମନ୍ତ୍ରିମଣ୍ଡଳ ଗଠନ ଫସରଫାଟିଲା ଇତ୍ୟାଦି ଶୀର୍ଷକ ଲେଖା ଯେ–ପ୍ରକାଶିତ ନ ହୁଏ ଏପର ନୁହେଁ । ମାତ୍ର ବିମଳା ଦେବୀଙ୍କ ଖବର କାଗଜ ସାଙ୍ଗରେ ସାକ୍ଷାତ ହେବାକୁ ବେଳ କାହିଁ ? ଗଞ୍ଜାମର ପାହାଡ଼ିଆ ଅନୁନ୍ନତ ଅଞ୍ଚଳ । ଖବରକାଗଜ ଖଣ୍ଡିଏ ସେଠାରେ ପହଞ୍ଚିବା କାର୍ତ୍ତିକର ପାଠ ।

ମଝିରେ ମଝିରେ ବିମଳା ଦେବୀ, ବଳରାମବାବୁ, ବିରଜାବାବୁ ବିଲବାବୁ ଆଦିଙ୍କ କଥା ପଚାରିଲାବେଳେ ସରୋଜିନୀ ହୁଁ, ହାଁ ମାରିଦେଇ ରହିଯାଏ । ବିମଳା ଦେବୀ କିଛି ବୁଝନ୍ତି କି ନ ବୁଝନ୍ତି, କଣ ଭାବନ୍ତି କେଜାଣି, ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ପ୍ରଶ୍ନର ଉତ୍ତର ଜାଣିବାରେ ଉଦ୍ୟମ କରନ୍ତି ନାହିଁ, କଥା ସେପରି ଖସିଯାଏ ।

ଗୁହୁଁ ଗୁହୁଁ ସରୋଜିନୀ ଆଶ୍ରମକୁ ଆସିବାର ମାସେ ଖଣ୍ଡେ ହୋଇଗଲା । ବିମଳାଦେବୀଙ୍କ ମନରେ କ'ଣ ଫନ୍ଦି ଉଠିଲା କେଜାଣି ସରୋଜିନୀର ଶୋଇବା ଘରକୁ ହଠାତ୍ ପଶି ଆସି ପଚାରିଲେ ସରୋଜିନୀ–ବଳରାମବାବୁ ଏଠାକୁ ଆସିବାପାଇଁ ତୁ ମନା କରିଛୁ କି ? ତୁ ଆସି ବାର ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ଦିନହେଲା, ସେ ଏଠାକୁ ଆସୁନାହାଁନ୍ତି କାହିଁକି ? ବାସ୍ତବିକ ଆଜିକାଲିର ଟୋକାଗୁଡ଼ାକ ବଡ଼ ମୁହଁବଡ଼ିଆ ହୋଇଗଲେଣି । ହଉ ହଉ ଶୁଣିଲୁ ପରଦିନ ମୋର ରାଜଧାନୀକୁ ଯିବାର ଅଛି, ସାଥିହୋଇ ଯିବା । ତୁମ ଘରେ ରହିବାକୁ ମତେ ସୁବିଧା ହେବ, ପାଞ୍ଚ ଛଅଦିନ ଖଣ୍ଡେ ରହିବି । ବିମଳାଦେବୀ ସରୋଜିନୀ ଆଗରେ ଅପ୍ରତିଦ୍ୱନ୍ଦ୍ୱୀ ବକ୍ତାପରି କେବଳ ଗପି ଯାଉଥାଆନ୍ତି । ସରୋଜିନୀ ମୁଣ୍ଡଟି ତଳକୁ ପୋତି ବସିଥାଏ । ଯେତେବେଳେ ବିମଳା ଦେବୀ ପଚାରିଲେ

ସରୋଜିନୀ ପଚାରନ୍ତି ତୁମ ଘରକୁ ମତେ ସାଙ୍ଗରେ ନେବୁ ତ ? ସରୋଜିନୀ ସେହିପରି ମୂକହୋଇ ବସିଥାଏ । ଏତେବେଳେ ଯାଇ ବିମଳାଦେବୀଙ୍କ ମୁଣ୍ଡରେ ଟିକିଏ ଦାକ ପଶିଲା ଯେ, କଥା କ'ଣ ? ଏତେଥର ପଚାରିଲେ ବି, ସରୋଜିନୀ ଉତ୍ତର ଦେଉନି କାହିଁକି ? ସେ ସରୋଜିନୀର ମୁଣ୍ଡଟିକୁ ଧରି ଟିକିଏ ଉପରକୁ ଉଠାଇଦେଲେ, ଏବଂ ଦେଖିଲେ, ସରୋଜିନୀ ଆଖିରୁ ଦୁଇଧାର ଲୁହ ଝରି ଆସୁଛି । ସେ ତାଟକା ହୋଇପଡ଼ିଲେ, ମାତ୍ର କଥାଟା କିଛିହେଲେ ବୁଝିପାରିଲେନାହିଁ । ବିମଳାଦେବୀଙ୍କ ମନ ଅତି ଅଧିର ହୋଇ-ପଡ଼ିଲା, ଯେତେପ୍ରକାର ଆଶ୍ୱାସନାଦେଇ ପଚାରିଲେ ମୁଦ୍ଧା ସରୋଜିନୀ ଭିତରୁ କୋହ ଉଠାଇ ଲୁହ ଗଡ଼ାଇବା ବ୍ୟତୀତ ପଦେହେଲେ କିଛି କହିଲା ନାହିଁ । ବିମଳାଦେବୀ କଥାର ରହସ୍ୟ ଜାଣିବାପାଇଁ ବାଘୁଣୀପରି ହୋଇଗଲେ । ଅବଶ୍ୟ ମୋଟାମୋଟି ଗୋଟାଏ ଧାରଣା ତାଙ୍କର ହେଲା ଯେ—ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ସହିତ ସରୋଜିନୀର କିଛି ମନାନ୍ତର ନିଶ୍ଚେ ଘଟିଛି । ସରୋଜିନୀକୁ ଛୋଟ ପିଲାଟି ପରି କୋଳରେ ବସାଇ ବହୁତ ବୁଝାସୁଝା କରି ବିଛଣାରେ ଶୁଆଇ ପକାଇଲେ । ଆଉ ତା'ର ମନସ୍ତାପର କାରଣ ଅନୁସନ୍ଧାନରେ ଲାଗିଲେ । ଆଶ୍ରମରେ ଥିବା ନିରୀହ ହରିଜନ ଅଧିବାସୀ କୋମଳମତି ଛୁଆଗୁଡ଼ିକ ଏ ସମ୍ପର୍କରେ କ'ଣ ଅବା ଜାଣିଥିବେ ଯେ—କହିବେ । କିଏ କିଛି କହି ପାରିଲେନି, ଏତିକି ମାତ୍ର ପନ୍ଦର ଷୋଳବର୍ଷ ବୟସର ହରିଜନ ଝିଅଟିଏ କହିଲା, ମା' ସାନ 'ମା' ତ ଏଥର ଆସିବା ଦିନଠାରୁ ସବୁବେଳେ ଖାଲିଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ାଉଛନ୍ତି । ସେଦିନ ଡାକବାଲା ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ଦେଇଗଲା, ସାନ, 'ମା' ଚିଠିଖଣ୍ଡିକ ଖୋଲି ଦିଚାରି ପଦ ପଢ଼ିଛନ୍ତି କି ନାହିଁ, ତାଙ୍କ ଆଖିରୁ ଝରଣାପରି ଲୁହଧାର ବୋହୁଥାଏ । ମୋତଠାରୁ

ଏଭଳି ଖବରପାଇ ବିମଳାଦେବୀ ଅତ୍ୟନ୍ତ ବିସ୍ମିତ ହୋଇପଡ଼ିଲେ । ଏବଂ ମୋତିଙ୍କୁ କହିଲେ ତୁ ମତେ ଏ ଘଟଣା ଆଗରୁ କହିଲୁ ନାହିଁ କାହିଁକି ? ହଁ, ମା, ମୁଁ କହିଦେଇ ଥାଆନ୍ତି ଯେ— ସାନ ମା, ମତେ ତାଙ୍କ ଶୋଇବା ଘରକୁ ଡାକିନେଇ ମନା କରିଦେଲେ ପରା ?

ଅଚ୍ଛା ମୋତି । ସରୋଜିନୀ ସେ ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ କୋଉଁଠି ରଖିଛି କହିପାରିବୁ ? ହଁ—ତାଙ୍କ ବାକ୍ସରେ ରଖିବାର ମୁଁ ଦେଖିଛି ।

ସେତେବେଳକୁ ବହୁତ ରାତି ହୋଇଯାଇଥିଲା । ଶୋଇବା ଲାଗି ସମସ୍ତଙ୍କୁ ବିମଳାଦେବୀ କହିଲେ, ମାତ୍ର ନିଦ ତାଙ୍କ ନିଜ ଆଖିକୁ ସ୍ପର୍ଶ କରି ଧାଇଁଲା ନାହିଁ । ବିଛଣାରେ ପଡ଼ି ଗୁଡ଼େଇ ହୁଡ଼େଇ ହେଉଥାଆନ୍ତି, ଯେତେ ଭାବିଲେ ମଧ୍ୟ କଥାଟାର କୂଳ କିନାରା କିନ୍ତୁ ହେଲେ ପାଇପାରନ୍ତି ନାହିଁ । ମନର ଅସ୍ଥିରତାକୁ ସମ୍ଭାଳି ନପାରି ବିମଳାଦେବୀ ସରୋଜିନୀର ବାକ୍ସରୁ ଚିଠି କେତେଖଣ୍ଡ ଖୋଜି ବାହାର କଲେ । ଦୀର୍ଘ ୧୦।୧୨ ପୃଷ୍ଠା ଲେଖାହୋଇଥିବା ଶଶୀର ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ପ୍ରଥମେ ତାଙ୍କ ହାତରେ ପଡ଼ିଲା । ବିମଳାଦେବୀ ଗୋଟିଏ ନିଶ୍ୱାସରେ ଚିଠି ଖଣ୍ଡିକ ପଢ଼ିଦେବାପରେ ସରୋଜିନୀ ପ୍ରତି ତାଙ୍କର ସ୍ନେହଶ୍ରଦ୍ଧା ଦୟା ଯେପରି ଶହେଗୁଣରେ ବଢ଼ିଗଲା । ସେ ସରୋଜିନୀ ପାଖକୁ ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଦୌଡ଼ିଯାଇ ତାକୁ କୋଳାଗତ କରି ଘଣ୍ଟାଏ ଯାଏଁ ଛୁଆଙ୍କ ପରି କଇଁକଇଁ ହୋଇ କାନ୍ଦୁଥାଆନ୍ତି ।

ବଳରାମବାବୁଙ୍କଠାରୁ ବିଦାୟନେବା ଦିନଠାରୁ ତ ସରୋଜିନୀର ଆଖିକି ନିଦନାହିଁ, ଆଜି ବା ଆସିବ କୁଆଡ଼ୁ ?

—ଛ୍ୱାଅଷ୍ଟ—

ବିମଳାଦେବୀଙ୍କର ସମସ୍ତ ଅଭିନୟ ସରୋଜିନୀ ଅଦ୍ୟରୁ ପ୍ରାନ୍ତଯାଏଁ ଜାଣିପାରିଛୁ, ତେଣୁ ସେ ବିମଳାଦେବୀଙ୍କ ଦୁଃଖରେ ବିଶେଷ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହେଉନାହିଁ ।

ବିମଳା ଦେବୀ ଶଶୀ ଚିଠିର କରୁଣ ବର୍ଣ୍ଣନାଗୁଡ଼ିକୁ ଯେତିକି ଯେତିକି ଶୁଣୁଥାନ୍ତି—ତାଙ୍କର ମାତୃହୃଦୟ ସେତିକି ସେତିକି ତରଳି ଆସୁଥାଏ । ଶଶୀ ପିଲାଦିନ ଘଟଣାରୁ ଆରମ୍ଭ କରି ଆଜିଯାଏଁ ସମସ୍ତ ବିଷୟକୁ ରୂପ ଦେଇ ଲେଖିଛି—ସରୋଜିନୀ ଜୀବନ ପଥର ସୁଦୀର୍ଘ ମରୁଭୂମିରେ ଚାଲି ଚାଲି ପାଦ ଥକି ଯିବାପରେ ଝରଣା ଝଙ୍କୃତ ସୁଶ୍ୟାମଳ ଶସ୍ୟପୂର୍ଣ୍ଣ ପ୍ରାନ୍ତର ଆଖି ଆଗରେ ଦେଖି ସ୍ଥିତ ଭିତରଟା ଉଲ୍ଲାସରେ ନାଚି ଉଠୁଥିଲା । ମାତ୍ର କିଏ କିପରି ଜାଣିବ ଏହା ଗୋଟିଏ ମରୀଚିକାର ଭ୍ରମବୋଲି । ଆମେ କ'ଣ ତାହାହେଲେ ନାଟକୀୟ ଅଭିନୟଟିକୁ ସତ ବୋଲି ଧରି ନେଇଥିଲେ !! ନା ନା ତା ନୁହେଁ ତ !! ତୋ ସୁଖରେ ମୁଁ ଶାନ୍ତି ଅନୁଭବ କରେ ଏହା ଆଜିର କଥା ନୁହେଁ, ଯେଉଁଦିନ ଆତ୍ମଗୋପନ କରି ଉତ୍ତରମୁହାଁ ହୋଇ ଚାଲି ଯାଇଥିଲେ ସେ ଦିନୁ କିମ୍ବା ଅଥବା ତା ଆଗରୁ । ତୁ ତ ଅଛ ସରଳ ଆଉ ଶାନ୍ତ—ବଳରାମ ବାବୁ ଭୁଲଟାଏ କରିଦେଲେ ବୋଲି ତାଙ୍କପ୍ରତି ଏତେ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇଗଲୁ କାହିଁକି ? ଭୁଲର କ'ଣ ସଂଶୋଧନ ହୋଇ ପାରନ୍ତା ନାହିଁ । ଭୁଲକୁ ଠିକ୍ କରିବା ଏ ତ ନୂଆ କଥା ନୁହେଁ !! ହଁ ଏ ବି ଗୋଟିଏ କଥା ଯାହା ପାଖରେ ସ୍ନେହ ମମତା ଯେତେ ଅଧିକ ଥାଏ, ମାନ, ଅଭିମାନ ମଧ୍ୟ ପରିମାଣ ଅନୁଯାୟୀ ବେଶି ରହିବା ସ୍ୱାଭାବିକ ହୋଇ ପଡ଼େ । ମତେ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ଲାଗୁଚି ଯେଉଁ, 'ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ

ରୂପ ବର୍ଣ୍ଣନା କରି କରି ନିଜେ ତ ସାରାରାତି ଅନିଦ୍ରା ହେଉଛ, ମତେ ସୁଦ୍ଧା ଟିକିଏ ଶୁଆଇ ଦେଉନ । ସେହି ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ହାତ ମୁଠାରେ ପାଇ ରଜନି ଗନ୍ଧଟାରେ ଯେଉଁ କାଣ୍ଡ କରିଦେଲୁ, ଏପରି କେହି କେବେ କରିବା ଦେଖାନାହିଁ । ତୋ ଘଟଣାରୁ ମୁଁ ସ୍ପଷ୍ଟ ବୁଝୁଛି ଆମମାନଙ୍କର ସାଂସାରିକ ଜୀବନ ପ୍ରତି ଭଗବାନଙ୍କର ଅଭିଶାପ ରହିଛି । ତା ନୋହିଲେ ଦେଖୁନୁ— ବିରଜା ବାବୁଟି ବିଚରା ବାବାଜୀ ସାଜି ବୁଲୁଛନ୍ତି । ବର ସ୍ତ୍ରୀ ତ ବିଶ୍ୱ ଘରର ନାଁ ଗାଁ କିଛି ହେଲେ ଧରୁ ନାହାନ୍ତି, ସେ କେବଳ ତୁମ ଦୁଇଜଣର କଥା ଚିନ୍ତା କରି କରି ବାଉଳା ହୋଇ ଗଲେଣି । ତୁମେ ଦୁହେଁ ତ ଖାଇବା ପଇରୁ ଉଠି ଚାଲିଗଲ । ଆଉ ମୋ କଥା କିଏ ବା ପଚାରୁଛି । ଝରମାଡ଼ ଦେଖି କୋଳଥ ପଡଅରେ ଉଠିବା ପରି ମୋର ଅବସ୍ଥା ହୋଇ ଗଲାଣି । ସତେ ସରୋଜିନୀ ଆମେମାନେ କଣ ଚିରଦିନ ଏପରି ରହିଥିବା ।। ତୋ'ର ସଫା ମନେଥିବ ତୁ ମୋତେ ବହୁତବାର କହିଚୁ, "ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ବିନା ବଞ୍ଚିପାରିବୁ ନାହିଁ ବୋଲି ।" ମୁଁ ବରଂ ତୋ ମନରୁ ଦୁର୍ବଳତା ଦୂର କରିବା ଦୃଷ୍ଟିରୁ କହୁଥାଏ, "ଜଣେ ଅନ୍ୟ ଜଣକ ବିନା ମରି ଯିବାର କୌଣସି ଅର୍ଥ ନାହିଁ । ତୁ ସେଇ ସରୋଜିନୀ ଟି ?? ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଏତେ ଗୁଡ଼ାଏ ଅନର୍ଥ ଭିଆଇଲୁ କାହିଁକି ?? ରାତିରେ ତୁ ପରୀ ଅନୁଦିନେ ତାଙ୍କ ସ୍ୱପ୍ନ ଦେଖୁ ?? ଏତେ ଶୀଘ୍ର ବଦଳି ଗଲୁ କିପରି ? ଯାହାହେଉ ତୋର ଶେଷ ନିଷ୍ପତ୍ତି କ'ଣ ମତେ ଜଣେଇବୁ । ତୋ ପାଖକୁ ଯିବି ବୋଲି ଏ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ସ୍ଥିର କରିଥିଲି ମାତ୍ର ଭାରି ଅସୁବିଧା ଜୁଟିଲା, ଯାଇ ପାରୁନି । ବିରଜା ବାବୁ ମଝିରେ ମଝିରେ କାହିଁକି ପ୍ରାୟ ସବୁବେଳେ ଆମ ଘର ଆଡ଼େ ଆସୁଛନ୍ତି ।

—ତଜରଅଣି—

ବଇଷ୍ଣବଙ୍କ ଚିଠି ପାଇଥିବୁ । ସେ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବେ ବୋଲି ବାହାରିଛନ୍ତି । ତୁ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ଠାରୁ ଚିଠିପତ୍ର ପାଉଛୁ କି ନାହିଁ ଜାଣି ପାରୁନି । ସେ ହୃଷୀକେଶରେ ଅଛନ୍ତି । ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନବେଳର ତାଙ୍କର ଜଣେ ଜେଲ୍ ପରିଚିତ ବାବାଜୀ କୁଆଡ଼େ ସେଠାରେ ଆଶ୍ରମ କରି ରହୁଛନ୍ତି, ସେ ଭାରି ଭଲ ମଣିଷ ବୋଲି ବଇଷ୍ଣବ କହୁଥିଲେ । ତା ଛଡ଼ା ବଳରାମ ବାବୁ ତ ପ୍ରତି ଚିଠିରେ ଆଶ୍ରମ ଆଉ ସାଧୁ ବାବାଙ୍କର ଖୁବ୍ ପ୍ରଶଂସା କରି ଲେଖୁଛନ୍ତି । ଏତେ ଘଟଣା ଘଟିବା ପରେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କର ସେଇ ଅଝଟିଆ ସ୍ୱଭାବ ଛାଡ଼ ଯାଇନି । ମୋ ପାଖକୁ ଲେଖିଛନ୍ତି, "ସ୍ନେହର ଶଶି । ମୁଁ ଆଶ୍ରମରେ ବାବାଜୀ ହୋଇ ଗଲିଣି । ଏ ଖବରଟା ତୁମର ଚିରସଙ୍ଗୀ ସରୋଜିନୀ, ଦେବୀଙ୍କୁ ଦୟାକରି ଜଣେଇ ଦେବ ।" କିନ୍ତୁ ସରୋଜିନୀ ତତେ ଛାଡ଼ି ସେ ବାବାଜୀ ହେବେ ଏ କଥା ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ନୁହେଁ । ମୁଁ ତାଙ୍କ ପାଖକୁ ଲେଖିଛି—ତୁମେ ତ ବାବାଜୀ ହେବ, ଆଉ ବାବାଜୀ ହେବା ଲୋକେ କୁଆଡ଼େ ଯିବେ ? ହଉ ତୁମେ ବାବାଜୀ ହେଲେ ମୋ ସାଙ୍ଗ ମାତା ବେଶ ସାଜି ପାରିବେ ଯେ—॥

ଶଶୀର ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ଏତେ ଦୀର୍ଘ ଯେ—ତା ଅବିକଳ ନକଲ କଲେ ଉପନ୍ୟାସଟିର ଅନେକ ପୃଷ୍ଠା (ଲ କରି ବସିବ । ଏହା ଚିଠିଟିର ସାମାନ୍ୟ ସୂଚନା ମାତ୍ର ।

ବିମଳା ଦେବୀ ସାଙ୍ଗେ ସଙ୍ଗେ ଶଶୀ ପାଖକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ଲେଖିଲେ । ସ୍ନେହର ଶଶି । ବସନ୍ତଠାରୁ ଯଦି ଛୁଟିଆସିବୁ ତେବେ ମତେ ଦେଖି ପାରିବୁ ଅବା । ଆଜି ଏଇ ରୋଗ ଶଯ୍ୟାରେ

ସ୍ମୃତିରୁ ଖାଲି ଲୋହ ଝରୁଛି । ବାଲ୍ୟ ବୈଧବ୍ୟ ଭୋଗ କରି “ବସୁଧୈବ କୁଟୁମ୍ବକଂ” ନୀତିରେ ମୁଁ ମୋର ଚାଲିଥିଲି । ବ୍ୟକ୍ତି-ଗତ ମାୟା ମମତା ମତେ ବଶୀଭୂତ କରିପାରି ନଥିଲା । ତୁମେମାନେ କେତୋଟି ଧନ ପାଇଁ ଆସି ମତେ ଏପରି ମାୟାରେ କାହିଁକି ବାନ୍ଧିଲ । ଏଥିରେ ଈଶ୍ୱରଙ୍କ ଇଚ୍ଛା କ'ଣ, କିଛି ହେଲେ ବୁଝି ପାରୁନି । କେବଳ ସ୍ମୃତିରୁ ଲୋହ ଝରୁଛି । ଯେଉଁ କେତୋଟି ଧନ ତୁମମାନଙ୍କଠାରୁ “ମା” ଡାକ ଶୁଣିଥିଲି ସେ ଧନଗୁଡ଼ିକ ସ୍ମରଣ ହେଲେ ମୋ'ର କଠିନ ଜୀବନକୁ ପଙ୍ଗୁ କରିଦେଇ ଚଳବଳ କରି ଦେଉଛି । ଆଜି ମୁଁ ବୁଝୁଛି ପୁତ୍ର କନ୍ୟାମାନଙ୍କ ପାଇଁ ବାପା, ମା, କାହିଁକି ଅଶେଷ ଯାତନା ବରଣ କରି ସୁଦ୍ଧା, ଶାନ୍ତି ପାଇ ଥାଆନ୍ତି । ବେଶି ଲେଖି ପାରୁନି । ମତେ “ମା” ବୋଲି ଡାକିବାରେ ତୁମମାନଙ୍କର କେତେ ଦୂର ଆନ୍ତରିକତା ଥିଲା ତା'ର ପରୀକ୍ଷା ଆଗରୁ ହୋଇ ଯାଇଛି ସତ, ତଥାପି ଏହା ଶେଷ ପରୀକ୍ଷାର ବେଳ । ବଳି ଓ କିରଣବାବୁ ଏ ଚିଠି ଖଣ୍ଡି ଦେଖାଇବୁ ଓ ସେ ଦୁହିଁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଆସିବୁ ।

ଶଶୀ ଚିଠିରୁ କମଳାଦେବୀ ଯାହାସବୁ ଜାଣିଲେ ସେଥିରୁ ସେ ବୁଝି ପାରିଲେ ଯେ—ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ସହିତ ସର୍ବେଶ୍ୱରଙ୍କର ମନାନ୍ତର ଘଟି ଥିବାରୁ ଏତେ କାଣ୍ଡ କାରଖାନା ହୋଇ-ଯାଇଛି । ତା ପରେ ମନାନ୍ତରର କାରଣ କ'ଣ ସେତକ ଜାଣିବା ଲାଗି ସେ ବ୍ୟଗ୍ର ହେଲେ । ଏ ସମ୍ପର୍କରେ ଅନ୍ୟ ଚିଠିପତ୍ର ଥାଇ ପାରେ—ଅନୁମାନ କରି କମଳାଦେବୀ ଘରଅଡ଼ା ଖୋଜା ଖୋଜି କରୁ ଥାଆନ୍ତି । ଟ୍ରଙ୍କ, ବାକ୍ସ ଯେତେ ଯାହା ଖୋଜିଲେ ପୂର୍ବର ଚିଠିଗୁଡ଼ାକ ମିଳିଲା ସିନା ନୂଆ କିଛି ମିଳିଲା ନାହିଁ ।

—ଛୟାଅଶୀ—

ସେ ଦିନ ହରିପୁର ଗୃହଲକ୍ଷ୍ମୀ ସମବାୟ ସମିତିର ସାଧାରଣ ଅଧିବେଶନରେ ସଭାନେତ୍ରୀ କରିବା ପାଇଁ ସରୋଜିନୀ ଚାଲି ଯାଇଥାଏ । ଏହି ଅବସରରେ ବିମଳା ଦେବୀ ସରୋଜିନୀର ଶୋଇବା ଘର ତମାମ ଖୋଜା ଖୋଜି କରିଗଲେ । ମାତ୍ର କିଛି ହେଲେ ପାଇଲେ ନାହିଁ । ଶେଷକୁ ସ୍ଥିର କରିନେଲେ ଯେ—ମନାନ୍ତର ଘଟିବା ଦିନୁ ବୋଧହୁଏ ଚିଠିପତ୍ର ଦେବା ନେବା ବନ୍ଦ କରିଛନ୍ତି । ଅଚ୍ଛା କଥା ହେଲା !! ଏତେ ଚାଲ୍ ପିଲାଗୁଡ଼ାକ ଆପଣା ଆପଣା ଭିତରେ ଏମିତି କ'ଣ ହେଲେ ସେ । ସେମାନଙ୍କୁ ମିଳାମିଶା କରେଇବା ମୋର ନିତାନ୍ତ କର୍ତ୍ତବ୍ୟ । ସେତିକି ନ କଲେ ଆଉ କରିବ କିଏ ? ଗାନ୍ଧି କହୁଛନ୍ତି ସାରା ଦେଶ ଗୋଟିଏ ପରିବାର । ତା ଛଡ଼ା ସେମାନଙ୍କର ମୋ ପ୍ରତି ଯେଉଁ ସ୍ନେହ ଭକ୍ତି ମମତା, ଏପରିକି ଅଧିକାର ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ରହିଛି, ସେଥିରେ ମୁଁ ନୀରବ ହେବି ବା କିପରି ??

ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ପାଖକୁ ଯିବା ପୂର୍ବରୁ ଝିଅପାଖକୁ ଯାଇ ସମସ୍ତ ଘଟଣାଟା ବୁଝିବେ ଏହା ସ୍ଥିର କରି ବିମଳାଦେବୀ ସରୋଜିନୀର ଆସିବାକୁ ଅପେକ୍ଷା କରି ରହି ଥାଆନ୍ତି ।।

ବିମଳାଦେବୀ ମନେ ମନେ କେତେ କଥା ଭାବିବା ଭିତରେ ଏଥର ସରୋଜିନୀ ଆସିବା ଦିନଠାରୁ କିପରି ବିପର୍ଯ୍ୟୟ ଦେଖାଯାଉଛି, ଲୁଗାପଟା ମୁଣ୍ଡଦେହ କାହା ଉପରେ ଆସ୍ଥା ରଖୁନାହିଁ—ଏହି ସବୁ ସେ ନିଜେ ଅନୁଭବ କରୁଥିଲେ ମୁଖା କଥାଟାକୁ ଅନ୍ୟ ବାଟରେ ବିଚାର କରି ନେଉଥିଲେ । କିନ୍ତୁ ଏତେ ରହସ୍ୟ ଯେ ଭିତରେ ରହିଛି ସେ ବା ଜାଣିବେ କିପରି ??

ବିମଳାଦେବୀଙ୍କ କହିବା ପ୍ରକାରେ ମୋତି ସରୋଜିନୀର ବିଛଣା ଗୁଡ଼ାଏ ଝାଡ଼ି ଦେବା ପାଇଁ ନେଇ ନେଇ ତା ଭିତରୁ

ହଠାଏ ଖଣ୍ଡେ ଲଫାପା ତଳକୁ ଖସିପଡ଼ିଲା । ମୋହର ନଜର ଚିଠିଗୁଡ଼ିକ ଉପରେ ନ ପଡ଼ୁଣୁ ବିମଳାଦେବୀ ତାଙ୍କୁ ସବୁ ଗୋଟାଇ ନେଇଗଲେ ଏବଂ ହଠାତ୍ ବୁଝି ପାରିଲେ ଯେ— ଏଗୁଡ଼ିକ ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ଚିଠି ।। ବଳରାମବାବୁ ସରୋଜିନୀ ପାଖକୁ ଦେଇଥିବା ଚିଠିଗୁଡ଼ିକ ବିମଳାଦେବୀ ପଢ଼ିବା ପକ୍ଷପାତୀ ନୁହନ୍ତି । ଏଥିଲାଗି ଦଣ୍ଡେ ଚିନ୍ତିତ ହେଲେ, ତଥାପି ପରିସ୍ଥିତିର ଗୁରୁତ୍ୱ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ସେ ବାଧ ହୋଇ ଖଣ୍ଡିଏ ଚିଠି ପଢ଼ୁ ପଢ଼ୁ ସମସ୍ତ ଘଟଣା ବୁଝିପାରିଲେ ଆଉ ବେଶୀ ଚିଠି ପଢ଼ିବା ଆବଶ୍ୟକ ପଡ଼ିଲା ନାହିଁ ।

ହୃଷୀକେଶ ଆଶ୍ରମରେ ପହଞ୍ଚୁ ପହଞ୍ଚୁ ବୋଧହୁଏ ବଳରାମ-ବାବୁ ଲେଖିଛନ୍ତି—

ସରୋଜିନୀ ତୁମ ପାଖକୁ ସ୍ନେହ ସମ୍ବୋଧନ କରିବା ମୋ ପକ୍ଷରେ ଧୃଷ୍ଟତା ହୋଇପାରେ—ମତେ ସେଥିରୁ ଯେତେବେଳେ ବଂଚିତ କରିଚ, ମୁଁ କାହିଁକି ଅନଧିକାର ଚର୍ଚ୍ଚା କରିବି । ଚିଠି ଲେଖିବାକୁ ମୋର ଭାଷା ନାହିଁ । ମୁଁ ତୁମକୁ ଯେତେଦୂର ଭଲ ପାଏ, ତାହାର ସଫେଇ ମୋ ଆଡ଼ୁ ଦେବି ବା କାହିଁକି ! ଭଲ ପାଇବାର ଏକାଂଶ ପୁରସ୍କାର । ମୁଁ ଯାହା ସବୁ କରିଥିଲି ସେଥିରେ ମୋ ତୃପ୍ତିଲାଗି କିଛି ନଥିଲା । କେବଳ ତୁମକୁ ସନ୍ତୋଷ କରିବା ପାଇଁ ଯାହା କରୁ······ଫଳଟା ଓଲଟା ଫଳିବ ଏହାର ଟିକିଏ ଆଭାସ ପାଇଥିଲେ, ମୁଁ ସେଥିରେ ଦୃଷ୍ଟିପାତ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ କରି ନଥାନ୍ତି । ତୁମେ ଯାହା କହ ପଛକେ ସାରାଜୀବନଟା ତୁମର ସ୍ମୃତିହିଁ ମୋର ସମ୍ବଳ । କେବଳ ସେହି ମଧୁର ସ୍ମୃତି ଆତ୍ମହତ୍ୟା ଚେଷ୍ଟାକୁ ବିଫଳ କରିଦେଇଛି । ଛାତିରୁ କୋହ ଉଠୁଛି । ସରୋଜିନୀ !

ମୋ ପାପର କ'ଣ ପ୍ରାୟଶ୍ଚିତ ନାହିଁ ? ଜଣେ ପରଜନ ଭାବରେ ମୁଁ କ'ଣ ତୁମ ପାଖରେ ସ୍ଥାନ ପାଇ ପାରିବି ନା ? ତୁମର ସାକ୍ଷାତ ବିନା ମୋର ସ୍ଥିତି କେଉଁଭଳି ଦୁର୍ବିସହ ତାହା ବା କ'ଣ ଲେଖିବି । ତୁମ ହସ ହସ ମୁହଁଟିକୁ ସ୍ମରଣ କରି ଜେଲ୍‌ର ସେଲ୍‌ରେ ଅବରୁଦ୍ଧ ଓ କଠୋର ବେତ୍ରାଘାତ ସୁଦ୍ଧା ମତେ ବିବ୍ରତ କରିପାରି ନ ଥିଲା । ପୂର୍ବସ୍ନେହରୁ କଣିକାଏ ସ୍ମରଣ କରି ଯଦି କହ ତେବେ ଯାଇ ସାକ୍ଷାତ କରିବି । ଜେଲରେ ଯେଉଁଦିନ ଚିଠି ପାଇଲି ତୁମେ— ଆତ୍ମଗୋପନ କରି ରହିଛ ସେଦିନ ମୋ ର ମୁହଁକୁ ଦେଖି କିଏ କେତେପ୍ରକାର ଆନନ୍ଦ, ଗୌରବ, କୃତଜ୍ଞତା ଅଦର ଅଭ୍ୟସ ପାଇଥିବା ବ୍ୟକ୍ତି କହିଛନ୍ତି । ତୁମଠାରୁ ମୁଁ ପଚ୍ଚଥଷ୍ଟ ଶିକ୍ଷା ପାଇଲି ଏବେ ମତେ କ୍ଷମା ଦେବନି ସରୋଜିନୀ……

ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ଚିଠିରୁ ବିମଳା ଦେବୀ ଯାହା ଜାଣିଲେ ସେଥିରେ ତାଙ୍କର ଆଉ କିଛି ସନ୍ଦେହ ରହିଲା ନାହିଁ । ସେ ଏହାର କିପରି ସମାଧାନ କରିବେ ତାହା ଚିନ୍ତା କରିବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟ ଅସ୍ତ ହେବାକୁ ବସିଲେଣି । ଦୋଳି ଗଛଗୁଡ଼ିକର ଶେଷ ଭାଗରେ ଟିକିଏ ଟିକିଏ ତାତ୍ରାଣିଆ ଖରା ପଡ଼ିବା ବ୍ୟତୀତ ଚାରିଆଡ଼ ମ୍ଳାନ ହୋଇଗଲାଣି । ସାନ୍ଧ୍ୟ ସମୀରଣ ପ୍ରବାହରେ ବଗିଚାର ଫୁଲଗୁଡ଼ିକ ଦୋଳି ଖେଳିବା ପରି ହେଉଥାଆନ୍ତି । ଆଶ୍ରମ ବଗିଚାରେ ସରୋଜିନୀ ପାଣି ଦେଉଥାଏ । ବିମଳା ଦେବୀ ଚୁଲବୁଲ୍ ହୋଇ ସରୋଜିନୀ ପାଖରେ ଠିଆହେଲେ । ସେତେବେଳକୁ ସରୋଜିନୀ ବେଶ୍ ଜାଣିପାରିଲାଣି ଯେ—କୌଣସି ଗୋଟାଏ କାମରେ "ମା" ତା ପାଖକୁ ଆସିଛନ୍ତି । ସରୋଜିନୀର

ପିଠି ଉପରେ ହାତ ବୁଲାଇ ବୁଲାଇ ବିମଳା ଦେବୀ ବାତ୍ସଲ୍ୟଭରା କଣ୍ଠରେ କହିଲେ ସରୋଜନୀ—ମୁଁ ଯଦି ତୋ'ର ମା ହୋଇ ଥାଆନ୍ତି ତୁ କ'ଣ ମତେ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ କଥା ଲୁଚାଇ ରଖିଥାଆନ୍ତୁ ? ମୁଁ ତ ପର ମଣିଷଟେ, ତେଣୁ କାହିଁକି ବା କହନ୍ତୁ ?

ସରୋଜନୀ ବେଶ୍ ବୁଝିପାରିଲା ଯେ—ବିମଳା ଦେବୀ କୌଣସି ପ୍ରକାରେ ତା ସମ୍ପର୍କୀୟ ଘଟଣାମାନ ଜାଣିପାରିଛନ୍ତି । ସେ କଥା ଉପରେ ବିଶେଷ ଗୁରୁତ୍ୱ ନ ଦେଲାପରି କହିଲା—ନାଇଁ ମ, 'ମା' ଏଥିରେ କହିବାର କ'ଣ ଥିଲା ? ମଣିଷ ଏକୁଟିଆ ହୋଇ ସଂସାରକୁ ଆସିଛି । କେତୋଟି ବର୍ଷ ପରେ ସେଇ ଏକୁଟିଆ ହିଁ ଚାଲିଯିବ । ମଝିରେ ସାଙ୍ଗ ସାଥି ଜୁଟନ୍ତି । କିଏ ବା ଅଧାରେ ଚାଲିଗଲା, ଏ ଗୋଟାଏ ବଡ଼ କଥା କ'ଣ ଯେ— ତୁମକୁ କହିଥାଆନ୍ତି । ବଳରାମବାବୁ କଂଗ୍ରେସ ଆନ୍ଦୋଳନ ବେଳେ ଆମ ଅଞ୍ଚଳରେ ଖୁବ୍ କାମ କରିଥିଲେ । ତାଙ୍କ କାମ ଦେଖି ଆମେମାନେ ତାଙ୍କୁ ଖୁବ ଭଲ ପାଉଥିଲୁ । ସେ ଭାରି ନିଷ୍ଠାପର ଥିଲେ ।

ତାପରେ ବନ୍ଦୀ ହୋଇ ସେ ଜେଲ୍ ଗଲେ । ଯାହା ଯାହା ହେଲା ସବୁ ତ ଜାଣିଛ । ମୁଁ ତାଙ୍କୁ ଯେଉଁଥିପାଇଁ ଭଲ ପାଉଥିଲି, ସେଇଟା ସେ ଯେତେବେଳେ ହରେଇଲେ, ସେତେବେଳେ କୃତ୍ରିମ ଭଲ ପାଇବାଟାକୁ ମୁଁ ପସନ୍ଦ କଲି ନାହିଁ, ଏଇତ ଘଟଣା ! ବିମଳା ଦେବୀ 'ମା' ଅଧିକାରରେ ତଅରିକା ପରି କହିଲେ, ହଉ ହଉ ବନ୍ଦ କର । ତୁମେ ସବୁ ପାଠ ପଢ଼ୁଆ ଝିଅନା, ତୁମମାନଙ୍କ ବୁଦ୍ଧିରେ କୌଣସି କଥା ହେଲେ ବଡ଼ ନୁହେଁ । ଅଚ୍ଛା କହିଲ ଏହାଠାରୁ ବଳି ଆଉ ବଡ଼ ଘଟଣା କ'ଣ ଘଟିପାରେ ? ବିଶ୍ୱର

ହେବାର ମାସଟେ ନ ହେଉଣୁ ଏତେଗୁଡ଼ାଏ କାଣ୍ଡ ଭଅଗ ଦେଇ ବସିଲୁ ? କଥାରେ କହନ୍ତି ସଂସାରରେ ଘରଦ୍ୱାର କରି ରହିବାକୁ ହେଲେ କେତେ ମାନ, ଅପମାନ, ଦୁଃଖ, କଷ୍ଟ ସବୁ ପିଠିରେ ବୋହିବାକୁ ହୋଇଥାଏ । ହେଲେ ତୁମ ଦୁଇଜଣର ମତଭେଦ ବିଭ୍ରାଟ ଘଟିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେଇଟା କ'ଣ ନିଜ ନିଜ ମଧ୍ୟରେ ଭଲ ବୁଝାସମଝା ଦ୍ୱାରା ମେଣ୍ଟି ଯାଇ ପାରନ୍ତା ନାହିଁ ? ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ଅତି ଶାନ୍ତଶିଷ୍ଟ ସ୍ୱଭାବର ପିଲା ।

ମା—ତୁମେ ମତେ ଯାହା କହ ପଛେ ମୁଁ ଯେଉଁଥି ଲାଗି ତାଙ୍କୁ ଏତେ ଭଲ ପାଉଥିଲି ସେତକ ହରେଇ ଦେବା ପରେ ମତେ ଭାରି ଖରାପ ଲାଗିଲା । ତାଙ୍କର ହଜାର ଅନୁରୋଧ ମୋ ପାଖରେ ପାଣି ଫାଟିଗଲା । ମୁଁ ସେତେ-ବେଳେ ମନକୁ ଅବୁଝ କରିପାରିଲି ନାହିଁ । କାହିଁକି ସେ କଥା ଏତେଦୂର ଉଠିଲା କାହିଁକି ? ତୁ'ତ ଖବର କାଗଜ ପଢୁ । ତତେ କ'ଣ ଅଜଣା ଅଛି ? ଆମ ଦେଶରେ ଖୁବ୍ ବଡ଼ ବଡ଼ ନେତାମାନଙ୍କର ବି ଏପରି ହୋଇଛି । ସ୍ୱାମୀ ଗୋଟିଏ ଅନୁ-ଷ୍ଠାନରେ ତ ସ୍ତ୍ରୀ ଅନ୍ୟ ଗୋଟିଏ ଦଳରେ ରହୁଛନ୍ତି । ତୁମେ ତାହାହିଁ କରିଥାଆନ୍ତ ।

କିନ୍ତୁ ମୋର ବିଶ୍ୱାସ ଯେଉଁମାନଙ୍କର ଏପରି ଘଟିଥିବ, ସେମାନେ ସ୍ୱାର୍ଥର ବଶବର୍ତ୍ତୀ ହୋଇ କେବେହେଲେ ତା କରି ନ ଥିବେ ।। କିନ୍ତୁ ସେ ଯେ—ସମ୍ପୂର୍ଣ୍ଣ ସ୍ୱାର୍ଥ ଅଭାବରେ··· ··· କହୁ କହୁ ସରୋଜିନୀର ଆଖିରୁ ଦୁଇଧାର ଲୁହ ଗଡ଼ିଆସିଲା । ବିମଳା ଦେବୀ ତାକୁ ଛୋଟ ପିଲାଟି ଭଳି କୋଳଉପରକୁ ଟାଣି ଆଣି ନିଜର ଖଦଡ଼ଲୁଗା କାନିରେ ଲୁହ ପୋଛି ଦେଲେ ଏବଂ

ଅନେକଅଡ଼ୁ ଅନେକ ପ୍ରକାର ଦୃଷ୍ଟାନ୍ତ ଦେଇ ବୁଝାଇବାକୁ ଲାଗିଲେ ।

ବିମଳା ଦେବୀ କହୁଲେ ଅତି ଭଲପାଇବା ଯେଉଁଠାରେ ଥାଏ ସେଠାରେ ସାମାନ୍ୟ ସାମାନ୍ୟ ଘଟଣାରେ ବି ମନଟିକିଏ ଗୋଳମାଳିଆ ଧରେ । ଏହା ସବୁ ଯୁଗରେ ଘଟିଛି । ତୁ ଅସିବା ଦିନରୁ ଯାହା ମତେ ଏ ଖବର ନ ଦେଲୁ ?

କାହିଁକି ତୁମକୁ ଏ କଥାଗୁଡ଼ାକ କହନ୍ତି—କହୁଥିଲେ ଏବେ ଯେପରି କଥା ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ମୁହଁ କଳା ପଡ଼ିଗଲାଣି ତାହାହିଁ ଆଗରୁ ହୋଇଥାଅନ୍ତା । ସେଇଥିଲଗି ମୁଁ ଜାଣି ଶୁଣି କହି ନ ଥିଲି ।

ବିମଳା ଦେବୀ କିଛିକ୍ଷଣ ନୀରବ ରହିବାପରେ ଅଶ୍ରୁ ଛଳ ଛଳ କରି ଦୀର୍ଘ ନିଶ୍ୱାସଟାଏ ପକାଇ କହିଲେ—ହଁ ମଣିଷର ବିଚାରକୁ ଦଇବ ବିଚାର ବହୁତ ଯୁଝେ । ଯେଉଁଦିନ ପ୍ରଥମକରି ଗାଡ଼ିଭିତରେ ତୁମ ଦୁହିଁଙ୍କି ଦେଖିଲି ଭାବିଥିଲି ଭିନ୍ନପ୍ରକାର ମୁସାଫିରଖାନାରେ ସେ ଧାରଣା ବଦଳିଗଲା । ମନେ ମନେ ଅଜବ କେତେ କଳ୍ପନା ଜଳ୍ପନା କରି ବସିଲି ।

ସେ ଭୟ କୁଆଡ଼େ ଉଭେଇଗଲା । ଶେଷରେ ଦମ୍ଭ ଆସିଲା ଯାହାହେଉ ଗୋଟିଏ ସହାର ମିଳିଲା, କିନ୍ତୁ ମୁଁ ଅଭାଗୀ ଯେଉଁ ଡାଳକୁ ହାତ ବଢ଼ାଏ ସେଡାଳ ଛିଣ୍ଡି ପଡ଼ୁଛି । ବିମଳା ଦେବୀ ଲୁଗାକାନିରେ ଆଖି ଦୁଇଟାକୁ ଭଲକରି ପୋଛିଦେଇ ଗଳାସଫା କରି କହିଲେ—ମୁଁ ଗୋଟିଏ ଅଜନ୍ମ ଦୁଃଖୀ । ମୋର ଦୁଃଖ ଦୁଇପଦ ଶୁଣିବାକୁ ଜଣେ କେହି ଆପଣାର ହୋଇ ନ ଥିଲେ । ଭାବିଥିଲି ଏମାନେହିଁ ଶେଷ ଜୀବନର ଆଶ୍ରୟ । ପେଟ ଭିତରେ

ଏକମକ ହୋଇ ଫୁଟିଥିବା ଦୁଃଖପୂର୍ଣ୍ଣ ଘଟଣାଗୁଡ଼ିକୁ ଥରେ ନା ଥରେ ଏଇମାନଙ୍କ ଆଗରେ କହି ଖାଲି ଭିତରଟାକୁ ଖାଲାସ କରିବି । ମାତ୍ର ଦଇବ ସେଠାରେ ବି କପଟ କଲା । ନଇଲେ ତ ଥରେହେଲେ ସୁଖସଂସାର କରନ୍ତ, ଇଚ୍ଛାଥିଲି ତୁମ ଦୁହିଁଙ୍କର ହସ ଖୁସି ଦେଖିଲେ ମନଟା ଶାନ୍ତ ହୋଇଯିବ ।

ବିମଳା ଦେବୀଙ୍କ ହୃଦୟଭିତରର ବେଦନାଭରା କଥାଗୁଡ଼ାକ ଶୁଣି ଶୁଣି ସରୋଜିନୀ ଛୋଟ ପିଲାଟିଏ ପରି ତାଙ୍କ କୋଳ ଉପରକୁ ଆଉଜି ପଡ଼ିଥାଏ । ବଗିଚା ଭିତର ସିମେଣ୍ଟ ବେଞ୍ଚଟା ଉପରେ ବସି ବିମଳାଦେବୀ ତାଙ୍କର ଜୀବନୀ ଆରମ୍ଭ କରି ଥାଆନ୍ତି । ସରୋଜିନୀ ନିର୍ବାକ ଭାବରେ ସବୁ ଶୁଣୁଥାଏ ।—

ଅଲୋ ଝିଅ । ଏ ଯେଉଁ ବଡ଼ କୁହାଳିଆମାନେ ଉଚ୍ଚ ପିଣ୍ଡାରେ ବସି ନାକ ଟେକି ଟେକି କଥା କହୁଚନ୍ତି, ଜାତି ଅଜାତି ବିଷୟରେ ଟିକା ଟିପ୍ପଣି କରୁଥାଆନ୍ତି, ସେଇ ନଉଅବାସୀ ଶାସନ ମୋ ବାପଘର, ଶାଶୁଘର ମଧ୍ୟ ସେଇଠି । ଶାଶୁଘର କଥା ଶୁଣିଚ ବୋଲି କହୁଚ, ମାତ୍ର ଶାଶୁଘର କ'ଣ ସେତିକି ମୁଁ ଜାଣିନି । ଧନବନ୍ତ ଘରେ ଝିଅ ହୋଇ ଜନମ ହୋଇଥିଲି ମାତ୍ର । ପୋଡ଼ାଯାଉ ସେ ଧନବନ୍ତ ଘରର ଚୂଡ଼ାମଣି । ମୋ ଜନମପାଇଁ କୁଆଡ଼େ ବାପା ଆମର ଲକ୍ଷେ ତୁଳସୀ ଗାଁ ଠାକୁର ଲୋକନାଥଙ୍କ ମସ୍ତକରେ ଚଢ଼େଇଥିଲେ । ମୋ ଉପରେ ଥିଲେ ଛଅଭାଇ । ଝିଅଟିଏ ହେଲେ କନ୍ୟାଦାନ କରିବେ ଏଇ ଥିଲା ବପାଙ୍କର କାମନା । କନ୍ୟାଦାନ କଲେ କୁଆଡ଼େ ସ୍ୱର୍ଗଗତି ହୁଏ । ପିଲାଦିନର କଥାତ ସବୁ ମନେନାହିଁ । ଦାଣ୍ଡରେ ବୋହୂ ବୋହୂକା ଖେଳିଲାବେଳେ ସାଙ୍ଗପିଲାଗୁଡ଼ାକ ଟାଣି ଧରନ୍ତି । ଆଗେ ବୁଝିପାରେ ନାହିଁ । ପଛେ

ବୁଝିଲାବେଳକୁ କ'ଣନା ସଙ୍ଗରୁ ଆସୁଥିଲେ ବୋଲି ସେମାନେ ସତେ ଅଣ୍ଟାରେ ଧନ ବାନ୍ଧିଥିଲେ । ଏହାର ରହସ୍ୟ କ'ଣ ବି ଜାଣି ପାରେନା ।

ପଦେ ବୋଉ କହୁଥିଲା ଶଇଲେ ଝିଅ । ଦାଣ୍ଡମଝିଁଟାରେ ସବୁବେଳେ ଖେଳୁଥିଲୁ କ'ଣ—ଜାଣି ପରି ସେବାଟେ ଶହେଥର ଯା-ଆସ କରୁଥିଲେ । ବୋଉ କଥାରୁ ଏତକ ମାତ୍ର ବୁଝିଲି, ଆଉ ଦାଣ୍ଡକୁ ଯିବା ଉଚିତ ନୁହେଁ । କିନ୍ତୁ ମନଟା ଘାଣ୍ଟି ହେଲା । ମୋ ସାଙ୍ଗରେ ସବୁ ପିଲେ ଯାଉଥିଲେ ମୁଁ ନ ଯିବି ବାହୁଁଛି । ବୋଉ ବାପାଙ୍କୁ ଲେଉଟି ଜବାବଦେବା କଥା ଆମ ଆମଳରେ ନ ଥିଲା । ସତେ ସେତେବେଳକୁ ନଅ ବର୍ଷ ଚାଲିଥାଏ । ଆଉ ଦାଣ୍ଡ ପାହାଚ ବି ଡେଇଁ ନାହିଁ । ମନେ ଅଛି ଯୋଉଦିନ ଆମ ଘରେ ବଡ଼ ଭାଇନା ଆଉ ବାପାଙ୍କର ଲାଗିଲା କଳି କଜିଆ, ଭାଇନା କହୁଥିଲେ ନା—ଏକଥା ହୋଇ ପାରିବନି । ପଚିଶ ବର୍ଷର ବୁଢ଼ା ପାଞ୍ଚ ପାଞ୍ଚଟା ପିଲା ଝିଅ, ଅଥଚ ଆମର ଗୋଟିଏ କୋଳର ଭଉଣୀକୁ ସେଇଠି ଦେଲୁ । ବାପାଙ୍କର କିନ୍ତୁ ଏକ ଜିଦ୍ । ତା ପରେ କ'ଣ ହେଲା କେଜାଣି, ଭାଇନା ମଧ୍ୟ ଚୁପ୍ ହେଲେ । ଭାଇନା ତ ଆମର ଅଫିମଖୋର ଲୋକ । ସମସ୍ତେ କହୁଥିଲେ ମାଝିଅକୁ ସଙ୍ଗରୁ ହାତ କରିନେଲା । ପୋଡ଼ା ଯାଉ ତାଙ୍କ ରଙ୍ଗଲୋକପଣିଆ । ସତର ଥର ଆମ ଘରକୁ ଦଉଡ଼ୁଥାଆନ୍ତି । ସେ ଗୁଡ଼ାକ ମଲେଣି କି ଅଛନ୍ତି ମୁଁ ଆଉ ଜାଣିନି । କ'ଣ ନା ବଡ଼ଘର ତଥ ଠିକ୍ କରିବା ।

ତାପରେ ତୃତୀୟା ଦିନ ବାହାଘର ହେଲା । ଅଛା ପରେ ମୋର ଯଦି ବୁଝି ଥାଆନ୍ତା ଝିଅ...... ଛାଡ଼ ସେକଥା... ...

—ଚଉରଙ୍ଗବେ—

ଓଃ ହୋଃ ବାଦ୍ୟ କି ଦେଖିବ, କି କେଣା କି ଦେଖିବ । ଏଥିରେ ଗାଁର ଦୁଇ ଧନବନ୍ତ ଘରର ଝିଅଘର ଭୋଜି ଭାତରେ ଲୋକେ ଖୁସି ଥାଆନ୍ତି । ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ଜ୍ୱାଇଁ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ବାପାଙ୍କ ଆନନ୍ଦ ଭୁଣ୍ଡେମୋଟ । ତେଣେ ରାଜଗୁରୁ ସତୁରି ବର୍ଷରେ ପୁଣି ଜଣେ ମିଶ୍ର ଘରେ ବନ୍ଧୁ କରୁଛନ୍ତି ବୋଲି ତାଙ୍କ ଗୋଡ଼ ତଳେ ପଡ଼ୁ ନ ଥାଏ । ଓଃ ହୋଃ ସେ କଥା ମନେ ପଡ଼ିଲେ ପେଟ ଭିତରଟା କଷ୍ଟ ହୋଇ ଯାଉଛି । ସେତେବେଳେ କିଏ ବା ଥିଲା ପଦେ କଥା ନ୍ୟାୟରେ କହିବାକୁ । ରଜା ମହାରଜାଙ୍କ କାଳ, ତାଙ୍କର ଦୁଆରେ ଯେ—ଗୋଡ଼ାଣିଆ ସେ ତ ହେଲା ବଡ଼ । ଅଉ କଥା କହିବାରେ ଦମ୍ଭ କାହାର ଅଛି । ଗାଁ ଗୋଟାକ ମୂଳ ପାଇକି ରହି ଥାଆନ୍ତି । ଟଙ୍କାର ଯା'ର ମୂଲ୍ୟ ତାର ପର ଜଣ୍ଡି ମିଶ୍ରେ ଅଉ ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ହୁକୁମ ଜାହିର ହୋଇ ଚାଲିଥାଏ । ହିଁ ଭୁଲି ଯାଇଛି, ମୋ ପାଇଁ ବର ପ୍ରସଙ୍ଗ ପଡ଼ୁ ପଡ଼ୁ ଆମ ବୋଉ ଲୁଅଡ଼େ ବାପାଙ୍କୁ କହିଲା, ହଇଏ, ମୋ ଝିମଲା ପାଇଁ ରାଜଗୁରୁଙ୍କୁ ଲୁଅଡ଼େ ବର କରୁଛ ? ସେ ବୁଢ଼ା ହେଲେଣି । ଏଇ ମର୍ମରେ ବୋଉ ଟିକିଏ କ'ଣ କୋଉ କଥା କହିଥିବ । ଆଜି ବି ମନେ ପଡ଼ି ଦେହ ଶୀତେଇ ଯାଉଛି । ବାପା ଗୋଟାଏ ଖାଲ ବୋଉ ମୁଣ୍ଡକୁ ପିଙ୍ଗି ଦେଲେ ଯେ—ଘରେ ଅନର୍ଥ କାଣ୍ଡ ବୋବାଳି ପଡ଼ି ଯାଇଥିଲା । ବୋଉର ଅଉ କିଛି ନ ଥିଲା । ମାତ୍ର ଟିକିଏ ଆୟୁଷ ଥିବାରୁ କେତେ କଷ୍ଟରେ ବଞ୍ଚିଗଲା ।

ବେଦରେ ବସିଲି । ମତେ କୌତୁକ ବୋଧ ହେଉଥାଏ । ରାଜଗୁରୁ ତ ଆମ ଗାଁର ଲୋକ, ପିଲାଦିନୁ ଦେଖିଛି । କଳା ମଟ ମଟ ହୁମ୍ ହୁମିଆ କୋଦା ବୁଢ଼ାଟାଏ । ବ୍ରହ୍ମପୁରୀ ପାଟ ପିନ୍ଧି ବେଦରେ ବସିଗଲା । ଯୋଡ଼ାଏ କୁଣ୍ଡଳ ଦୁଇ କାନରେ ପାଟେଲି ଅମ୍ବପର

ଦୋହଲୁଥେ । ଏତିକି ମୋର ମନେ ଅଛି । ଖୁଡ଼ି, ସାନ ମା, ବଡ଼ଲର ବୋଉ ଅଦ କେତେଜଣ ମୋ ମୁଣ୍ଡଟିକୁ ଅଉଁଷି ଦେଇ ଆହା କରୁଥାଆନ୍ତି । ସେମାନେ କାହିଁକି ଏପରି ହେଉଥିଲେ, ସେ କଥା ପରେ ସିନା ବୁଝିଲି, ସେତେବେଳେ ବୁଝିବାକୁ ମୋର ବୁଦ୍ଧି ଅସିଲା କୁଆଡ଼ୁ ? ବାପଘର ସବବା ଧନଠୁ ବୋହୂଟିଏ ସାଙ୍ଗ ଘରେ ଥାଏ । ଟିକିଏ ପଦାକୁ ବାହାରିଲେ ବୋଉ କହେ ଗାଁ ଭିତରେ ଶାଶୁ ଘର, ପଦାକୁ କୁଆଡ଼େ ପଳାଉଛୁ ? ମାଡ଼ ମଜଲି ହୋଇ ରହେ । ଦିନ କ'ଣ ରହୁଛି, ଚାହୁଁ ଚାହୁଁ ଚାରି ପାଞ୍ଚଟି ବର୍ଷ ବିତିଗଲା । ମୁଁ ସବୁ କଥା ବୁଝି ପାରିଲି । ମଝିରେ ମଝିରେ ଆଖିରୁ ଲୁହ ଗଡ଼ି ଆସୁଥାଏ । ସାଙ୍ଗ ପିଲାମାନଙ୍କ ମୁହଁ ଦେଖାଇବା ପାଇଁ ଲାଜ ମାଡ଼େ ।

କଥା ଉଠିଲା ଶାଶୁ ଘରକୁ ଯିବି । ମୋର ମୁହଁ କଳା ପଡ଼ିଗଲା । ବିଗିଡ଼ିଲି ଶାଶୁଘରକୁ ଯିବା ଆଗରୁ ଫସାରକୁ ଗଳିଗଲେ ତ ଜଞ୍ଜାଳ ଯାଏ । ସେତିକି ବି ହୋଇ ପାରିଲା ନି । ତା ଲାଗି ଯାହା ଯାହା କରିଛି ତୋ ଆଗରେ କ'ଣ ଅବା କହିବି ।

ବୋଉ ମତେ ଶାଶୁ ଘରକୁ ପଠେଇବା ଲାଗି ଖର୍ଚ୍ଚବେଳର ସଜ କରିବାରେ ବ୍ୟସ୍ତ । ରାମନବମୀ ମାତ୍ର ୧୫ ଦିନ ବାକି ଅଛି । ଅଟିମଣ୍ଡିଆ ଲୋକ ତ ରାଜଗୁରୁଙ୍କ ଠାଇକ ଗୁହଣୀ । ଦଶବାର ଦିନରେ ସବୁ ଶେଷ । ମୁଁ ଆଉ ଶାଶୁ ଘରକୁ ଯିବି କ'ଣ ?

ମନେ ପଡ଼ୁନି ସେତେବେଳେ ଆଖିରୁ ଲୁହ ବାହାରି ଥିଲା କି ନାହିଁ ।

ତା ପରେ ଯାହା ସବୁ ଘଟିଗଲା……କହୁ କହୁ ବିମଳା ଦେବୀଙ୍କର ଆଖିରୁ ଧାର ଧାର ହୋଇ ଲୁହ ଝରି ଯାଉଥାଏ ଲୋତକ ଧାରା । ସେଇ କାନ୍ଦଣା ସ୍ୱରରେ ସେ କହୁ ଥାଆନ୍ତି—ନିଜେ ଜନ୍ମଦାତା ହୋଇ ପୁଅ ଝିଅଙ୍କ ପ୍ରତି ଏତେ ନିଷ୍ଠୁର ପୁଣି ମଣିଷ ହୋଇପାରେ……ହା ଭଗବାନ—ସମାଜକୁ ଦିବ୍ୟଜ୍ଞାନ ନ ଦେଲ କାହିଁକି ?

ସରୋଜିନୀ ସେତେବେଳକୁ କାଠ ପିତୁଳାଟି ପରି "ମା" ମୁହଁକୁ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ । ତାଙ୍କ ଆଖିରେ ଲୁହ ଦେଖି ଇଅ ଆଖିରୁ ମଧ୍ୟ ଲୁହ ଝରି ଆସିଲାଣି ।

ଆମ କୁଳର ପ୍ରଥା ଅନୁସାରେ ଯାହା ସବୁ ନିଅାଁ ଦର-ପୋଡ଼ା ବ୍ୟବସ୍ଥା ରହିଛି ତା ସବୁ ହୋଇଗଲା । ମୁଁ ବିଧବା ହେବାର ଚାରି ମାସ ପରେ ମୋ ସାନ ଭଉଣୀ ପୁଅଣୀ ହୋଇ ଆସୁଥାଆନ୍ତି । ନୂଆବୋହୂ ଆସିବେ ବୋଲି ମୋର ଆନନ୍ଦ କହିଲେ ନ ସରେ । ସେ ଦିନ ସବୁ ଦୁଃଖ ପାଶୋରି ଦେଇ ତାଙ୍କ ଆସିବାବେଳକୁ ଚାହିଁ ରହିଥାଏ । ବଳିତାବସାବେଳକୁ ନୂଆ ବୋହୂଙ୍କ ସୁଆରି ଆସି ଦାଣ୍ଡରେ ପହଞ୍ଚି ପହଞ୍ଚି ଅତି ଆନନ୍ଦରେ ମୁଁ ଦାଣ୍ଡକୁ ଦୌଡ଼ିଯାଇ ସୁଆରି ଭିତରୁ ତାଙ୍କୁ ଘରକୁ ନେଇ ଆସିଲି । ସେ ଦିନ ମୋର ଦଶା ଯାହା ହେଲା ସେଥିରେ ପାଷାଣ ତରଳିଯିବା କଥା । ନିଜ ବାପା ସେ, ଅଉ ନ କହିଛନ୍ତି କ'ଣ ?? କହିଲେ ଏ ଅମଙ୍ଗଳୀ ମୋ ବଂଶ ମାରିବା ବିଚାର କରୁଛି । ନିଜେତ ତିନି ପାଞ୍ଚିରୁ ଖାଇଲା । ଅଉ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ତା କରେଇବ ବୋଲି ବିଚାରୁଛି ପରା । ବାପାଙ୍କର ନିଷ୍ଠୁର କଥାଗୁଡ଼ାକ ଘାତ ଫଟାଇ ଦେଉଥାଏ । ତିନି ଦିନ ମୁହଁ ମାଡ଼ି ଶୋଇଲି ।

—ସନ୍ତାନବେ—

କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ବିଧବାମାନେ ହବିଷ୍ୟ କରିବା ଆମ ଶାସନୀ ବ୍ରାହ୍ମଣ ଗାଁ ମାନଙ୍କରେ ଚଳଣି ଅଛି । ଅନେକ ବିଧବା ସ୍ତ୍ରୀ ଲୋକ ହବିଷ୍ୟ କରିବା ପାଇଁ "ପୁରୀ" ଆସନ୍ତି । ମୋ ମନଟା ଟିକିଏ ପରିବର୍ତ୍ତନ ହୋଇଯିବ ବୋଲି ବୋଉ ମତେ ଆମ ଗାଁର କେତେ ଜଣ ବିଧବାଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ପୁରୀ ପଠାଇ ଦେଲେ । ମୋର ନିଜକୁ ହୋଇ କିଛି ତ ନ ଥାଏ, ସେମାନେ ଯେଉଁଠି ରହିଲେ ମୁଁ ତାଙ୍କର ପାଖେ ରହିଲି ।

ପୁରୀ ଦକ୍ଷିଣ ଦୁଆର ତରଫରେ ଗୋଟାଏ ମଠ । ସେ ମଠର ନାଁ ନାଅଁ କି ଚୁଲି ଆଉ ମନେନାହିଁ । ସେଇଠି ସମସ୍ତେ ବସାକରି ରହିଲୁ । ମାସେ କାଳ ଲୁହ ନ କାନ୍ଦି ରକ୍ତ କାନ୍ଦିଛି । ଷାଠିଏ ବର୍ଷ ବୟସର ବୁଢ଼ା ମହନ୍ତଟା ରାତିରୁ ରାତି ଯାଏଁ ମୋ ପିଛା ଧରିଥାଏ । ତା'ର ହାବ ଭାବ ସବୁ ଜାଣିଲି । ମୋରି ଲାଗି ସେ ସମସ୍ତଙ୍କ ପାଇଁ ଅଲଗା ଖଞ୍ଜା କରିଦେଲା । ଏପାଖ ସେ ପାଖରୁ ଚାହିଁ ମୋ ମୁଣ୍ଡଟାକୁ ସାଉଁଳି ଦେବା, ହାତ-ଟାକୁ ଟାଣି ଦେବା, ହାସ, ପରିହାସ କେତେ କ'ଣ ଚାଲେଇ ଥାଏ । ଉପାୟ କ'ଣ, କାହାକୁ ବା କହନ୍ତି ଲାଜର କଥା । ତଥାପି ଶେଷକୁ ଆଉ ସହି ପାରିଲିନି । ଭାବିଲି ମୋ ପାଇଁ ତାହାହେଲେ ଏ ଜଗତରେ ଆଉ ସ୍ଥାନ ନାହିଁ ।। ଏମିତି କେତେ କ'ଣ ଭାବୁଚି ସାଙ୍ଗ ସାଥିମାନେ ଦେଉଳ ଭିତରକୁ ଯାଇ ଥାଆନ୍ତି, ବୁଢ଼ା ଏପି ହାଜର । ହସି ହସି ମୋ ହାତଟାକୁ ଯେମିତି ଧରିଚି ସ୍ମୃତି ତାଳ ହଟିଲା , ଆପେ ଆପେ ହାତଟା ଯାଇ ବୁଢ଼ାର ଗାଲ ସାଲୁ ସାଲୁ ମୁହଁରେ ଅଛାଡ଼ିକରି ପଡ଼ି ହୋଇଗଲା । ସେତିକି ହେବା ପରେ ମୋର ସ୍ଥାନ ଆଉ ସେଠାରେ ନାହିଁ । ମନକୁ ଟାଣ କରି ବଡ଼-

ଦାଣ୍ଡିକୁ ବାହାର ପଡ଼ିଲି । ନୀଳଚକ୍ରକୁ ଚାହୁଁଥାଏ, ଠାକୁରଙ୍କୁ ଜଣାଉଥାଏ, ସିଂହ ଦୁଆରକୁ ଆସି ଦେଖେ ତ ଏବେ ଯେଉଁଠି ଦାଣ ଅପଣଙ୍କର ମୂର୍ତ୍ତି ରଖା ହୋଇଛି ସେଇଠାରେ ଯାନ୍ତା ପର୍ବ ପରି ଲୋକ ରୁଣ୍ଡ ହୋଇଛନ୍ତି । ସମସ୍ତେ ନୀରବ, ଜଣେ ମାନ୍ତ କ'ଣ କହୁଥାଏ । କିଏ କହୁଚି, ତାଙ୍କୁ ଦେଖିବା ପାଇଁ କେତେ ଚେଷ୍ଟା କଲି ସେତକ ହୋଇ ପାରିଲାନି । ଶୁଣିଲି ଯେ—ସେ କହୁଚି "ସମାଜରେ ସ୍ତ୍ରୀ ପୁରୁଷର ସମାନ ଅଧିକାର, ବରଂ ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନରେ ପୁରୁଷ ଅପେକ୍ଷା ସ୍ତ୍ରୀଲୋକମାନେ ବେଶି କାମ କରିପାରିବେ । ସବୁ ଯୁଗରେ ନାରୀମାନେ ଅଗ୍ରଣୀ ହୋଇ ପ୍ରତ୍ୟେକ କାମ ହାସଲ କରି ଆସିଛନ୍ତି । ବିଳାସ ବ୍ୟସନରେ ଲିପ୍ତ ହୋଇ ଘର କଣରେ ବୋହୂ ସାଜି ବସିବାର ସମୟ ଆଉ ନାହିଁ । ବିଦେଶୀ ଶାସନକୁ ହଟେଇ ମାତୃଭୂମିକୁ ସ୍ୱାଧୀନ କରିବାରେ ଆବାଳବୃଦ୍ଧବନିତା ସମସ୍ତେ ପ୍ରାଣ ବିନିମୟରେ ଲାଗିପଡ଼ିବା ଉଚିତ ।" ଏଇ କେତେ ପଦ କଥା ମୋ ମନରେ ଖୁବ୍ ଦମ୍ଭ ଦେଲା । ଭାବିଲି ମଣିଷ ଜନ୍ମ ପାଇ ପ୍ରାଣଟାକୁ କଲବଲ କରି ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବି ନାଁ ଯାହା ଶୁଣିଲି ଏ କେବଳ ମୋ ପାଇଁ ଠାକୁରଙ୍କର ବାଣୀ । ବକ୍ତାଙ୍କ ସହିତ ସାକ୍ଷାତ ସୁଯୋଗ ସଭା ଭାଙ୍ଗିଲା ପରେ ପାଇଲି । ବିମଳାଦେବୀ କାନ୍ଦ କାନ୍ଦ ହୋଇ ହାତ-ଯୋଡ଼ି କହିଲେ, ସେ ହେଉଛନ୍ତି ବାପୁଜୀ । ସେହି ଦିନଠୁ ଆଜଯାଏଁ ଊଣା ଅଧିକେ ତିରିଶ ବର୍ଷ ହେଲା ଏଇ କଂଗ୍ରେସରେ ରହି କାମ କରୁଚି । ସତ୍ୟାଗ୍ରହ, ନିଶା ନିବାରଣ, ଲୁଣମରା, ବିଦେଶୀ ବର୍ଜନ, ଅସ୍ପୃଶ୍ୟତା ନିବାରଣ ଆଦି ସମସ୍ତ ଆନ୍ଦୋଳନରେ ଝାସ ଦେଇ ଆସିଛି । ଜେଲ୍‌ଦଣ୍ଡ, ଲାଠିମାଡ଼, ବୁଟଗୋଇଠା ପାହାର, ବନ୍ଧୁକ ଗୁଳି କେତେ ଏ ଦେହ ସମ୍ଭାଳିଛି, ଦେଖି

ବସିଲେ ଦେଖ ତମାମ୍ ଚିହ୍ନିଥିବ । ଯାହା ହେଉ କେତେ କେତେ ଲୋକଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଭାଇ ଭଉଣୀ ପରି କାମକରି ଆସିଲି, କେହି ଦିନେହେଲେ ମୁହଁ ଫୁଟାଇ ପଦେ କହି ଦେଇ ନାହାନ୍ତି । ମନରେ ଶାନ୍ତି ଆସିଲା, ଯାହାପାଇଁ ଆମେ ଲଢ଼ୁଥିଲୁ ତାହା ସଫଳ ହୋଇଛି । ଏଇ ଆଶ୍ରମ ମାଟିରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ଯେଉଁମାନେ ଯାଇଛନ୍ତି, ସେଇମାନେ ଆଜି ଆମ ଦେଶର ଶାସକ । ସେ ଆମଲୋଗ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବେ କିଛି କରନ୍ତୁ ନ କରନ୍ତୁ ତାଙ୍କୁ ଦେଖି ଦେବା ମାତ୍ରେ ମନ ଭିତରଟା ସନ୍ତୋଷ ହୋଇ ଉଠୁଛି । ଆଉ କେତେଟା ଦିନ ଇମିତରେ କଟିଯାଇ ଥାଆନ୍ତା । ମଣିଷ ମନ ତ, ବିଚାରିଲି ଶେଷକାଳକୁ ଜଣେ କେହି ପାଖରେ ନ ରହିଲେ, ମୃତ୍ୟୁ ଖବରଟା ବି ଅନ୍ୟମାନେ ଜାଣି ପାରିବେନି । ସେ ବିଷୟରେ କିମିତି କ'ଣ କରିବି ବୋଲି ଭାବୁଥାଏ—ଦୈବାତ୍ ତୁମ ଦୁହିଁଙ୍କର ଦେଖା । ସେଇଦିନଠୁ ମୋ ଆନନ୍ଦ କହିଲେ ନ ସରେ । ପୁଣି ମୋ. କପାଳକୁ ତୁମମାନଙ୍କର ଅବସ୍ଥା କାହିଁକି କ'ଣ ହୋଇ ରହିଛି । ମୋ ଅଦୃଷ୍ଟକୁ ନ ହୋଇଥିଲେ ତୋପରି ଶାନ୍ତ ଶିଷ୍ଟ ଝିଅ କେବେହେଲେ ଏତେ ନିଷ୍ଠୁର ହୋଇପାରନ୍ତା ନା । ବଳରାମବାବୁ ଘରଦ୍ୱାର ଛାଡ଼ି ଚାଲିଯାଇ ଥାଆନ୍ତେ । ଆଜିର ଯେତେ ଯେତେ କଥା ଭାବିଥିଲି ସେଗୁଡ଼ାକ କ'ଣ କହିବି । ପ୍ରାଣବାୟୁତ ଅସ୍ଥିର ହେଲାଣି ।

ବିମଳାଦେବୀ, ମୋତି, ମୋତି ବୋଲି ଡାକିବାରେ ମୋତି ଆସି ପାଖରେ ଠିଆହେଲା । ସେ କହିଲେ ମୋତି ମୋ ହାତବାକ୍ସଟା ଆଉ ଲଣ୍ଠନଟା ଆଣିଲୁ । ମୋତି ଦୌଡ଼ିଯାଇ ନେଇ ଆସିଲା । ବିମଳାଦେବୀ ବାକ୍ସ ଖୋଲି ଖଣ୍ଡିଏ କାଗଜ ସରୋଜିନୀ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲେ । ତାହା ହେଉଛି ଗୋଟିଏ

ଉଇଲ୍ ନାମା ଦଲିଲ । ତା'ର ଜବଅତରେ ସରୋଜିନୀ ଶଶୀ ଓ ମୋତି ତିନିହେଁ ଆଶ୍ରମର ପ୍ରତ୍ୟେକ ସମ୍ପତ୍ତିରେ ମାଲିକ ହେବେ ।। ଆଶ୍ରମର ସମ୍ପତ୍ତି କେଉଁ ବାଟରେ ବ୍ୟୟିତ ହେବ ସେ କଥା ମଧ୍ୟ ଉଲ୍ଲେଖ କରା ହୋଇଛି । କାଗଜଟିକୁ ଦେଖିବା ପରେ ସରୋଜିନୀ କହିଲି, ମା ! ତୁମେ ଏଥି ମଧ୍ୟରେ ଏଇ କାମ ସବୁ କରିବାକୁ ବାରମ୍ବା ଦୌଡ଼ାଦୌଡ଼ି କରୁଥିଲ, ନୁହେଁ ?

ସ୍ୱାଧୀନତା ଆନ୍ଦୋଳନବେଳେ ଗାଁ ଗହଳରେ ବୁଲିବା ସମୟରେ ହରିଜନ ଆଉ ଆଦିବାସୀମାନଙ୍କର ସବୁପ୍ରକାର ଦୁଃଖ ଦୁର୍ଦ୍ଦଶା ମତେ ଅତି ଅଧୀର କରିଦେଇଥିଲା । ତେଣୁ ସେଇ-ମାନଙ୍କର ସେବା ଲାଗି ଏ ଜଙ୍ଗଲ ଭିତରେ ଆଶ୍ରମ କରି ସେଇ-ମାନଙ୍କ ସେବା ଆରମ୍ଭ କରିଚି । କାମ କ'ଣ କେତେଦୂର ଆଗେଇଚି ନିଜ ଆଖିରେତ ଦେଖୁଥିବୁ ।......

ପେଟ ଭିତର କଥାଟା ଆଉ ଗୋପନ ରଖିବି କାହିଁକି । ମୋର ବିଚାର ଥିଲା ଶଶୀ ସହିତ ବିରଜାକୁ ଆଉ ବୈକୁଣ୍ଠକୁ ମୋତି ସାଙ୍ଗରେ ବିବାହ ଦେଇ ମୁଁ ମଧ୍ୟ ପରଧନରେ ଧନୀ ସାଜିବି, ପର ପୁଅ ଝିଅକୁ ନିଜର କରି । କାହିଁ—ଦଇବ କ'ଣ ମେତକ କରେଇ ଦେଉଛି ।

ଆଉ ଡେରି କଲେ ଚଳିବନି । ଥରେ ବାପୁଜୀ ଗୋଟିଏ ସଭାରେ କହିଥିଲେ, "ଭଲ କାମଗୁଡ଼ିକୁ ଟିକିଏ ଡେରି ନ କରି ହାସଲ କରିନେବା ଉଚିତ । ମୁଁ କାଲିଠାରୁ ମୋ ଅଭିପ୍ସା ସିଦ୍ଧି ଦିଗରେ ଲାଗିପଡ଼ିବି ।

ସରୋଜିନୀ ବିମଳାଦେବୀଙ୍କଠାରୁ ଦୀର୍ଘ ସମୟ ଧରି ତାଙ୍କ ଜୀବନୀ ଓ ଜୀବନର ଲକ୍ଷ୍ୟ ଶୁଣି ଶୁଣି ସ୍ଥାଣୁ ହୋଇ

ବସିଥାଏ । ବିମଳାଦେବୀ ତା'ର ହାତଟିକୁ ଧରି ଉଠାଇ ଦେଇ କହିଲେ—ଚାଲ, ସରୋଜିନୀ ବେଶି ଥଣ୍ଡା ପଡ଼ିଲାଣି ଘରକୁ ଯିବା ।

ସରୋଜିନୀ ଆଉ ବିମଳାଦେବୀ ବଗିଚାରୁ ଆସି ଘରେ ଗୋଡ଼ ଦେଉ ଦେଉ ଫାଟକ ପାଖରେ ଡାକବାଲାର ପାଟି ଶୁଣାଗଲା । ବିମଳାଦେବୀ ଲଣ୍ଠନଟା ଧରି ତା ପାଖକୁ ଯାଉ ଯାଉ ସେ ଟେଲିଗ୍ରାମଟିଏ ତାଙ୍କ ହାତକୁ ବଢ଼ାଇ ଦେଲା । ବିମଳାଦେବୀ ଅନେକ ଥର ଟେଲିଗ୍ରାମ ସବୁବେଳେ ପାଆନ୍ତି ମାତ୍ର ଏଇ ଟେଲିଗ୍ରାମଟି ତାଙ୍କୁ କାହିଁକି ଟିକିଏ କେମିତି ଅଲଗା ଅଲଗା ବୋଧ ହେଉଥାଏ । ସେ ସରୋଜିନୀ ପାଖକୁ ଦୌଡ଼ିଆସି କହିଲେ ଝିଅ ପଢ଼ିଲୁ ଏ କେଉଁଠୁ କାହିଁକି ଆସିଛି । ସରୋଜିନୀ ଟେଲିଗ୍ରାମଟି ଉପରେ ଆଖି ବୁଲାଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ଅଜାଣତରେ ଯେଉଁ ବ୍ୟଥା ଅନୁଭବ କଲା ତା'ର ଧାରଣା ସେକଥା ଅନ୍ୟକେହି ଜାଣିପାରିଲେନି, ମାତ୍ର ବିମଳାଦେବୀଙ୍କ ପରି ଦୀର୍ଘ ତିରିଶ ବର୍ଷ ଚାକିରୀ କରିଥିବା ଜଣେ କର୍ମୀଙ୍କ ପାଖରେ ଅଜଣା ରହିବ କିଆଁ । ସେ ପଚାରିଲେ ସରୋଜିନୀ କହିଲୁ କ'ଣ ଲେଖା ହୋଇଛି । ସରୋଜିନୀ ଉପରି ମନରେ ଦମ୍ଭଧରି କହିଲା— ହୃଷୀକେଶରୁ ଆସିଛି । ବଳରାମବାବୁ ମୁମୂର୍ଷୁ ବୋଲି ଲେଖା ହୋଇଛି ।

ବିମଳାଦେବୀ ଖୁବ୍ ବିବ୍ରତ ହୋଇ ପଡ଼ିଲେ । ତା ପରେ ସରୋଜିନୀର ବାହ୍ୟ ଦମ୍ଭତକ ବି ସାଙ୍ଗେ ସାଙ୍ଗେ ଉଭେଇ ଗଲା । ସେ ଲୁହଭରା ଆଖିରେ ମା'ଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଜଳ ଜଳ କରି ଚାହିଁ ରହିଥାଏ ।

ବିମଳାଦେବୀ ଚିତ୍କାର କରି ନ କରୁ ଗାଁ ଭିତରକୁ ଦୌଡ଼ିଗଲେ, ଗୃହ ଛଅ ଜଣ ଅଧିବାସୀଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ ଧରି ସରୋଜିନୀ ଓ ମୋଟ ସହିତ ନିବିଡ଼ ଜଙ୍ଗଲ ରାସ୍ତାରେ ଗାଡ଼ି ଗାଡ଼ି ବୀରବାଟି ଷ୍ଟେସନକୁ ଗୃଲିଲେ । ସେତେବେଳେ ବାଘଭୟ ଏତେ ବଢ଼ିଥାଏ ଯେ—ସେ ଅଞ୍ଚଳର ଲୋକେ ଘରୁ ପଦାକୁ ବାହାରୁ ନ ଥାନ୍ତି । ମହାବଳ ପ୍ରତିଦିନ ଜଣେ ଦୁଇଜଣ କରି ମଣିଷ ମାରୁଥାଏ, କିନ୍ତୁ ସେକଥା ପ୍ରତି ଲକ୍ଷ୍ୟ ଦେବାକୁ ତର କାହିଁ ।

ଗାଡ଼ି ତମାମ ୨୦ ମାଇଲ୍ ବାଟ ଗୃଲି ଗୃଲି ବୀରବାଟି ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲାବେଳକୁ ପୁରୀ—ହାବଡ଼ା ପାସେଞ୍ଜର ହାଜର । ଏମାନେ ତରତର ହୋଇ ପ୍ଲାଟଫର୍ମ ଭିତରେ ଗୋଡ଼ ଦେଇ ଦେଇ ବଳବାବୁ, ବିରଜାବାବୁ ଓ ଶଶୀ ତିନିହେଁ ଦୌଡ଼ିଆସି ଏମାନଙ୍କୁ ଗାଡ଼ିଭିତରକୁ ନେଇଗଲେ । ଗାଡ଼ି ଛାଡ଼ିବା ଯାଏଁ ଅଧିବାସୀଗୁଡ଼ିକ ନିର୍ନିମେଷ ଦୃଷ୍ଟିରେ ଗାଡ଼ିର ରୁଦ୍ରରୂପ ଦେଖୁଥାଆନ୍ତି ।

ବିମଳାଦେବୀ, ବଳବାବୁ ଓ ବିରଜାବାବୁଙ୍କ ସହିତ କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉଥିବାବେଳେ ଶଶୀ, ସରୋଜିନୀ ଦୁହେଁ କେତେ ଅଲୋଚନା ଚଳାଇ ଥାଆନ୍ତି । ମୋଟରଟି ବିଗୃଡ଼ି ଗାଡ଼ିର ଦୁଇ ପାଖରେ ଦୌଡ଼ି ଗୃଲିଥିବା ଗଛଲତା, ପାହାଡ଼ ଜଙ୍ଗଲ, ବିଲ୍, ନଈ, ପୋଖରୀ ଆଦିକୁ ଗୃହିଁ ଅନ୍ୟମନସ୍କ ହୋଇ ବସିଥାଏ ।

ବିମଳାଦେବୀ ବଳବାବୁ ଓ ବିରଜାବାବୁଙ୍କୁ ଅଉ କ'ଣ ବା ପଗ୍ଚରିବେ—କେବଳ ମୁରବିପଣିଆରେ କହିଲେ—ତୁମେ-ମାନେ ଏତେ ଏତେ ଶିକ୍ଷିତ ପିଲା ହୋଇ ଏଭଳି କାମ କରିବ । ସଂସାରକ୍ଷେତ୍ରରେ ଚଳିବାକୁ ହେଲେ କେତେ ସାଧନା,

—ଦେଉଛନ୍ତି—

ସହନଶୀଳତା, ଝିଅର ଶକ୍ତି ଦରକାର······ଏଇଭଳି କେତେ-
ପଦ କହି ବିମଳାଦେବୀ ଚିନ୍ତିତ ମନରେ ବସି ଥାଆନ୍ତି ।

ସରୋଜିନୀ-ଆଉ ଶଶୀ ମଧ୍ୟରେ କଥାବାର୍ତ୍ତାର ସ୍ରୋତ ଛୁଟି ଚାଲିଥାଏ । ଶଶୀ କହୁଛି ସରୋଜିନୀ ମୁଁ ବଡ଼ ଆଶ୍ଚର୍ଯ୍ୟ ହୋଇଛି ତୁ ଏକଥା କରି ପାରିଲୁ କିପରି ? ସ୍ତ୍ରୀଗୋଟାକ ହେଲେ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ସାଙ୍ଗରେ କଟେଇ ଦେଇଥାଆନ୍ତୁ ।। ମତେ ଘରି କହୁଥିଲୁ ବଳରାମବାବୁ ଗୋଡ଼ରେ ଠେଲିଦେଲେ ମଧ୍ୟ ତାଙ୍କ ପାଦଧରି ପଡ଼ିରହିବୁ ବୋଲି ?? ଆଉ ସେ ମୁଣ୍ଡରେ ବସାଇ ବସାଇ ତାଙ୍କୁ ଧକ୍କା ଦେଲୁ କାହିଁକି ??

ଛାଡ଼ ଶଶୀ ସେ ଝପସୁ ଆଉ କ'ଣ କହିବି—ଅତି ଭଲ ପାଇବାର ପରିଣତି ବୋଧହୁଏ ଏମିତି ହୋଇଥାଏ । ସରୋଜିନୀ ତୁ ଚାଲିଆସିବାପରେ ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ଜଳସ୍ଥଳ ପାତାଳ ତଳିପୁରି ଆଉ ସ୍ଥାନ ଦେଲାନି । ସେ, ତ ତୋର । ମୁଁ ଅବା କିପରି କ'ଣ କହିବି ତଥାପି ତୋ ସାଙ୍ଗ ହିସାବରେ ସ୍ଥିତି ଉପରକୁ ଆଉଜାଇ ରଖିବା ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ହୋଇପାରିଛି ।। କିଏ ଜାଣେ ଲୋକ ସେ······ଦିନ ରାତି ଚବିଶଘଣ୍ଟା ଖାଲି ସରୋଜିନୀ ସରୋଜିନୀ ହେଉ ଥାଆନ୍ତି । ଯେଉଁଦିନ ମୁଣ୍ଡଟାକୁ ପିଟିଦେଲେ ଅମର ଅଖି ଖୋ.ସିହୋଇଗଲା । ବଇବାବୁ ସେତିକିବେଳୁ କହିଲେ ଶଶି—ବଳରାମବାବୁଙ୍କ ଜୀବନ ତୋ ହାତରେ । ତାଙ୍କ ପାଖରୁ ଟିକିଏ ଚାଲିଯିବୁତ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରି-ଦେବେ······ମୁଁ ଆଉ ଯିବି କୁଆଡ଼େ । ନିଜକୁ କଷ୍ଟ ହେବ ବୋଲି—ଜାଣୁ ଜାଣୁ ତାଙ୍କୁ ଆତ୍ମହତ୍ୟା କରିବାକୁ ଦେବି । ସପ୍ତାହକ ପରେ ସେ ଟିକିଏ ପ୍ରକୃତସ୍ଥ ହେଲେ । ଦିନେ କାକଟି-

ପୁରି ଯିବା କଥା କହି ଚାଲିଗଲେ ଯେ—ଆଜି ଫେରି ନାହାଁନ୍ତି । ସେ ଗଲେନି ଯେ – ଆମ ବତିଶ ଗୋଷ୍ଠୀକୁ ମାରିଦେଇ ଗଲେ । ବଡ଼ ଭାଇଙ୍କର ମୋ ଉପରେ ଯେଉଁ ରାଗ ଆଉ କ'ଣ କହିବି ? ସହଜେ ତ ମୁଁ ଅନାଥ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଏ । ଗାଁ ଗୋଷ୍ଠୀକ ହତାଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଥାଆନ୍ତି । ଅଠଦିନ ପରେ ହୃଷୀକେଶଙ୍କୁ ଯେତେବେଳେ ଚିଠି ଖଣ୍ଡେ ପାଇଲି ସେତେବେଳେ ଯାଇ ଆମ ପିଣ୍ଡରେ ପ୍ରାଣ ପଶିଲା । କେବଳ ତୋ'ର ପାଇଁ ତ ବଳରାମଙ୍କ ମୁହଁ ଏତେ ବଡ଼ । ଆଉ ତୁ ନିଜେ କିପରି ଏତେ ସହିଲୁ ମା ?? ହଉ, ଆଉ କାନ୍ଦିବାର କ'ଣ ଅଛି, ବାହୁଡ଼ାବେଳ ତ ଆସି ଗଲାଣି । "ନା, ଶଶି । ମନଟା ଭାରି ଘାଣ୍ଟି ଚକଟି ହେଉଛି, ଆଜିଯାଏ ଦିନେ ହେଲେ ଏତେ ବ୍ୟସ୍ତ ଲାଗୁ ନ ଥିଲା ।" ହଁ ତା ଲାଗିବନି, ମନଟା ସିନା ଘରଆଡ଼େ ବହେଇ ହୋଇ ଯାଉଥିଲା, ଏବେ ଗୋଟିଏ ଆଡ଼େ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହୋଇ ଯାଉଛୁ ପରା ?? ଆଉ ତ ଅଳ୍ପ ସମୟ ବହିଲା । ସେ ଆଶ୍ରମରେ ବି ମୁଁ ଚଉଠି ଘରର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରିଦେବି ଯେ......ତୋ'ର ତ ସବୁଦିନେ ଏହିଭଳି କଥା......ବୋଲି କହି ସରୋଜିନୀ ସୁଦ୍ଧା ଟିକିଏ ନ ହସି ରହି ପାରିଲା ନି ।

"ଅଚ୍ଛା ମୋ କଥାଟା ଖରାପ କ'ଣହେଲା କହିଲୁ ସରୋଜିନୀ ? ଯୋଉ କାମଟା ବାକି ରହି ଯାଉଛି ସେତିକି ହୋଇଗଲେ ତ ରାଗ, ଅଭିମାନ ସବୁ କୁଆଡ଼େ ପାଣି ଫାଟିଯିବ !!" ତୁ ଏଇ କେତେଦିନ ଭିତରେ ଭାରି ଓସ୍ତାଦ ପାଲଟି ଗଲୁଣି ତ ଶଶି ! ବିରଜାବାବୁଙ୍କଠାରୁ କ'ଣ ଟ୍ରେନିଂ ପାଇଗଲୁଣି ନା କ'ଣ ?? ସେ ସବୁବେଳେ ପଛେ ପଛେ ଚାଲୁଛନ୍ତି ଯେତେବେଳେ ଯାହା ହେବା ନିତାନ୍ତ ସ୍ୱାଭାବିକ, ଏଥି ବା କଅଣ ?? ମୁଁ ମନେ ମନେ

ବହୁଦିନ ଅଗରୁ ସେଇ କଥାହିଁ ଭାବୁଥିଲି । ସରୋଜିନୀର କଥାରେ ଶଶୀ ଟିକିଏ ତଳମୁହାଁ ହୋଇ ଆସିଲା । ମାତ୍ର ତାପରେ ମୁହଁ ଅଣ୍ଟାକରି ସରୋଜିନୀ ଆଡ଼କୁ ସବୁ ଟାଳି ଦେଇ କହିଲା, ଯାହାପାଇଁ ଅଗେ ଦରକାର ତା ଅବସ୍ଥା ଏପରି ହେବାବେଳେ ସେ ପ୍ରସଙ୍ଗ ବା ଉଠିବ କାହିଁକି ? ଦେଖ ଶଶି । ମୋ ଦେହଛୁଇଁ କହିଲୁ ? ମୋ ଅନୁମାନ ମିଛ ପରା ? ଦେହଟା କାହିଁକି ଛୁଇଁଲମ ! ସତ ହେଲେ ହୋଇଥିବ..............ବାଃ ସାବାସ୍, ମୁଁ ବି ଗୋଟିଏ ଦାୟିତ୍ୱରୁ ମୁକ୍ତ ପାଇଲି । ତୁମ ଦୁଇ ଜଣଙ୍କ ପାଇଁ ମନଟା ଖୁବ ଗୋଳେଇଘାଣ୍ଟି ହେଉଥିଲା । ଶଶୀ ମୁହଁଟାକୁ ତଳକୁ ପୋତି ଦେଇ ଗୁନ ଗୁନ କହିଲା, "ଏତେ ନିଶ୍ଚିନ୍ତ ହେଲେ ଚଳିବ ନା ମନେ ମନେ ଭାବିଦେଲେ ସବୁ କାର୍ଯ୍ୟ ଯଦି ହୋଇଯାଉଥାଆନ୍ତା ତେବେ ଲୋକେ ତ ଅଉ ବସିଲାଠାରୁ ଉଠନ୍ତେନି !" ନା, ନା, ତା ନୁହେଁ ମୁଁ ବୁଝୁଛି......ଯାହା ସବୁ କରିବାକୁ ହେବ, ଅମେ ତୋ ମନଟାକୁ ପରୀକ୍ଷା କରୁଥିଲି । ତୁ ତାଙ୍କ ଉପରେ ଖୁବ ଚିଡ଼ି ଯାଇଥିଲୁ ନା । ଏଥର ପରୁଆ କ'ଣ ଅଜା କହିଲେ ଅଜ୍ଞା ହାତଗଣ୍ଠି ପକେଇଦେବ ।

ହଉ ହଉ ଗୁଲେ ମୁଁ ଅଗେ ତୁମ ଦୁଇଜଣଙ୍କର ମନଗଣ୍ଠି ପିଟାଇସାରେ, ତାପରେ ତୁ ମୋ ବଟପୁ ବୁଝିବୁ ।

ଶଶୀ ସରୋଜିନୀ ଦୁହେଁ ନାନାଅଡ଼୍ ନାନା କଥାବାର୍ତ୍ତା ହେଉ ଥାଆନ୍ତି । ହଠାତ୍ ସରୋଜିନୀ ମୁହଁଟିକୁ ଶୁଖାଇ ଦେଇ କହିଲା, ଶଶି । ତୋ କଥାରେ ମୁଁ ମଝିରେ ମଝିରେ ହସି ଦେଉଛି ସିନା, ମାତ୍ର ମୋ ଅଖି ଅଗରେ ଖାଲି ପାପକଥାଗୁଡ଼ାଏ ନାଚି ଯାଉଛି । ସତେ କଣ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ଦେହ ବେଶି କିଛି

ଖରାପ ହେଲା କି ? "ତୁ ପାଗଳ ପରି କାହିଁକି କହୁଛୁ ମା । ମୁଁ ସଫା କହୁଛି, ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ଦେହ କିଛି ହୋଇନି, ସେ ଦେହ ଖରାପ ବାହାନାରେ ଆମ ସମସ୍ତଙ୍କୁ ସେଠାକୁ ଏକାଜୁଟ କରି ଆମରି ଦମ୍ଭରେ ଉତେ ବୋଲକୁ ଟାଣି ନେବେ...... ।"

ମୋ ମନଟାତ ବେଳକୁବେଳ ଅଥୟ ହୋଇପଡ଼ୁଛି । କେବେ ଦିନେହେଲେ ଏଭଳି ହୋଇ ନ ଥିଲା । ହଉ ଠାକୁରଙ୍କର ଯାହା କରିଦଥିବ । ତୁ ଶଶୀ ଯାହା କହ, ଉଜୁଠିଗଲା ଫଜୁଠିଗଲା ହେବାର ସ୍ପୃହା ମୋର ଆଉ ନାହିଁ । ମନଟା ଥରେ ଭାଙ୍ଗିଗଲେ ଆଉ ଯୋଡ଼ିହେବା ସହଜ ନୁହେଁ । ମୁଁ କେବଳ ବାବୁଙ୍କ ଲୋକଟା ଭଲରେ ଥାଉ । ସେତିକି ଶୁଣିଲେ ବେଶ୍ ।

ଗାଡ଼ି ଆସି ନିର୍ଦ୍ଦିଷ୍ଟ ଷ୍ଟେସନରେ ପହଞ୍ଚିଲା । ପାଞ୍ଚଜଣଯାକ ଓହ୍ଲାଇ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ଦାସ ବାବାଜୀଙ୍କ ମଠ ସମ୍ପର୍କରେ ଖୋଜ-ଖବର ନେଇ ନେଇ ଦୁଇଜଣ ବାବାଜୀ ବେଶଧାରୀ ଯୁବକ ସେମାନଙ୍କୁ ଅଭ୍ୟର୍ଥନା ସହକାରେ ମଠଆଡ଼କୁ ପାଛୋଟି ନେଇଗଲେ । ରାସ୍ତାରେ ଯିବାବେଳେ ଜଣେ କହିଲେ, ବଳରାମ-ବାବୁଜୀ ସାଙ୍ଘାତିକ ବେମାର ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଆଜିକି ଚାରିଦିନ ହେଲା ବାବା ତାଙ୍କ ପାଖରୁ ଉଠି ମୁହଁ ଧୋଇହେଲେ କୁଆଡ଼େ ଯିବାର ଉପାୟ ନାହିଁ । ଆମେ ଦୁହେଁ ତ କାଲିଠାରୁ ଅସିଲୁଣି । ରାତିରେ ଘଟଣା କ'ଣ ହୋଇଥିବ ଜାଣେନି । ବାବାଜୀଙ୍କଠାରୁ କଥା ଶୁଣୁ ଶୁଣୁ ସମସ୍ତଙ୍କର ମୁଣ୍ଡରେ ଯେମିତି ପଶିଗଲା । ସରୋଜିନୀର ଦେହ ଅଚଳ ହୋଇ ପଡ଼ିଲା । ସେ ଆଉ ପାଦେ-ହେଲେ ଚାଲି ପାରିଲାନାହିଁ । ଶଶୀ ଅଉ ବଳବାବୁ ତାଙ୍କୁ ଖାନ୍ତ ନା ଦେଇ ହାତ ଧରି ଧରି ନେଇ ଥାଆନ୍ତି । ବାଟରେ

ସରୋଜନୀ ଛୋଟ ପିଲାଙ୍କ ପରି କାନ୍ଦି ଉଠୁଥାଏ ଏବଂ ମଝିରେ ମଝିରେ ଅଚେତା ଭଳି ହୋଇ ପଡ଼ୁଥାଏ । ଶଶୀ କେବଳ ତାକୁ ଦମ୍ଭ ଦେବାରେ ଲାଗିଥାଏ—ବଳରାମ ବାବୁ ତତେ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ନିଶ୍ଚେ ଭଲ ହୋଇଯିବେ । ତୁ ମୋଟେ ଦୁଃଖ କର ନା । ଚିନ୍ତା କରି କରି ତାଙ୍କୁ ବେମାର ଧରି ନେଇଛି ।

ଗତ ଦୁଇଦିନ ହେଲା ସେହି ରୋଗ ଶଯ୍ୟାରେ ବଳରାମ ବାବୁ କଥା ତ କହି ପାରୁ ନାହାନ୍ତି, କେବଳ ହାତରେ ଠାରି ବାବାଜୀଙ୍କୁ କ'ଣ ଇଙ୍ଗିତ ଦେଉ ଥାଅନ୍ତି । ବାବାଜୀ ବହୁ ସମୟ ପରେ ତାଙ୍କର ଠାରି ବୁଝି ସାନ୍ତ୍ୱନା ଦେଉଥାଅନ୍ତି ଯେ— ସରୋଜନୀ ପ୍ରକୃତ ଏଇ ଆସି ଗଲେଣି—ଏତକ ଶୁଣିବା ମାତ୍ରେ ରୋଗୀର ମୁହଁ ଟିକିଏ ପ୍ରଶନ୍ନ ହୋଇ ଉଠେ । ପୁଣି ସେଇ ଠାରି ।

ବାବାଜୀଙ୍କର ମଧ୍ୟ ପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଶ୍ୱାସଥାଏ, ସରୋଜନୀକୁ ଆଖିରେ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ବଳରାମଙ୍କର ରୋଗ ଉପଶମ ହୋଇଯିବ ତେଣୁ ସେ ଆଶ୍ରମର ଲୋକଙ୍କୁ ବାଟରେ ଜଗେଇ ଦେଇ ଥାଅନ୍ତି । ବଳରାମବାବୁ ବିଶେଷ ବ୍ୟାକୁଳ ହୋଇ ଯେତେବେଳେ ବାବାଜୀଙ୍କ ହାତ ଦୁଇଟିକୁ ଧରି ଠାରିଲେ— ସେତେବେଳେ ବାବାଜୀ ତାଙ୍କ ଚେଲାକୁ ଡାକି ପଚାରିଲେ— ଅରେ ରାସ୍ତାଆଡ଼େ ଦେଖ କାଳେହେଁ ଆସୁଥିବେ ।

ଟିକିଏ ଘଡ଼ି ଯମୁନା ଦାସ ଫେରି ଆସି କହିଲେ—ହଁ ବାପା ଆମ ଗୃହସ୍ଥଙ୍କ ଦୁହିଁଙ୍କ ସଙ୍ଗରେ କିଏ ପାଞ୍ଚଜଣ ଆସୁଛନ୍ତି । ବାବାଜୀ ତରତର ହୋଇ ଦୌଡ଼ି ଆସିଲେ···ବିମଳା ଦେବୀଙ୍କୁ ଦେଖିବା ମାତ୍ରେ ବାବାଜୀ ଟିକିଏ ବିସ୍ମିତ ହୋଇ କହିଲେ,

ବିମଳା ଦେବୀ ଜେ !! ହଉ ହଉ ଶୀଘ୍ର ଅସ । ସଂସାରର ମାୟା ମମତା ଛାଡ଼ି, ବାବାଜୀ ହୋଇଥିଲି, କିନ୍ତୁ ବଳରାମ ମତେ ପୁଣି ମାୟା ଜଞ୍ଜାଳ ଭିତରେ ପୂରାଇ ଦେଇଛନ୍ତି ।

ସମସ୍ତେ ବାବାଜୀଙ୍କ ପଛରେ ବଳରାମ ବାବୁ ଶୋଇଥିବା ଘର ଭିତରକୁ ପଶିଗଲେ । ସରୋଜିନୀର ହାତଟିକୁ ଧରି ବାବାଜୀ ବଳରାମ ବାବୁଙ୍କ ପାଖରେ ଠିଆ କରାଇ କହିଲେ, "ହେଇଟି ସରୋଜିନୀ ପ୍ରଭୃତି ସମସ୍ତେ ଅସିଗଲେ । ପଲକହୀନ ଦୃଷ୍ଟିରେ ବଳରାମ ବାବୁ ସରୋଜିନୀର ଅପ୍ସରୀ ନିନ୍ଦିତ ମୁହଁଟିକୁ ଚାହିଁଦେବା ମାତ୍ରେ ଖଟରୁ ଉଠି ପଡ଼ିବା ପାଇଁ ଉଦ୍ୟତ ହେଲାବେଳେ ବାବାଜୀ ଓ ସରୋଜିନୀ ଦୁହେଁ ତାଙ୍କୁ ଶୁଆଇ ରଖିବାର ବ୍ୟବସ୍ଥା କରୁଥାଅନ୍ତି ।

ବଳରାମବାବୁ ସରୋଜିନୀକୁ ନିଜ ଛାତି ଉପରକୁ ଟାଣି ନେବା ଲାଗି ହାତଟିକୁ ଉଠାଉ ଥାଅନ୍ତି ମାତ୍ର ପାରନ୍ତିନି । ତାଙ୍କର ସେହି ଅପଲକ ଚାହାଁଣୀ ସରୋଜିନୀ ଉପରେ ବରାବର ଲାଗି ରହିଥାଏ । ସେ କିଛି କହିବାପାଇଁ ଉଦ୍ୟମ କରି ହତାଶ ହୁଅନ୍ତି । ଶବ୍ଦଗୁଡ଼ାକ ସେଇ ତୁଣ୍ଡ ଭିତରେ ହିଁ ମିଳେଇ ଯାଏ । ସରୋଜିନୀ ତାଙ୍କ ଛାତିକୁ ଲାଗି ବସିଥିଲେ ସୁଦ୍ଧା ସେ ନିଜ ଅଡ଼କୁ ଅଧିକ ଟାଣୁ ଥାଅନ୍ତି—ତୁଣ୍ଡଟି କଥା କହିବା ପରି ଜଣା ପଡ଼ୁଥାଏ । ସରୋଜିନୀ ଯେତେବେଳେ ତାଙ୍କ ମୁହଁ ପାଖରେ କାନଟାକୁ ନେଇ ଲଗାଇ ଦେଲା ସେ କ'ଣ କହିଲେ କେଜାଣି ଠିକ୍ ସେତିକିବେଳେ……

ବାବାଜୀ ଚିତ୍କାର କରି ଉଠିଲେ—ଅନ୍ୟମାନେ କେହି, କେହି ରଡ଼ି ଛାଡ଼ୁଛନ୍ତି, ସରୋଜିନୀ ମୂର୍ଚ୍ଛିତା ଅବସ୍ଥାରେ ଖଟଉପରୁ ତଳକୁ ଫଟିହୋଇ ପଡ଼ନ୍ତି ।

— ଶହେନଅ —

ଶଶୀ, ବଳବାବୁ, ବିରଜାବାବୁ, ମୋତି ଆଦି ସମସ୍ତେ ସରୋଜିନୀ ଶବପାଖେ ବସି ସିଝାବଝା କରୁଥାଆନ୍ତି । ସରୋଜିନୀର ଟିକିଏ ଚେତା ଫେରିଲା ପରି ଜଣାଗଲା । ସେ ଆଖି ବୁଲାଇ ସମସ୍ତଙ୍କ ମୁହଁକୁ ଟିକିଏ ଲକ୍ଷ୍ୟକରି ଅବଶ ହୋଇ ପଡ଼ିଥିବା ହାତ ଦୁଇଟିକୁ ଅସ୍ତେ ଅସ୍ତେ ବିରଜବାବୁ ଆଉ ଶଶୀ ଆଡ଼କୁ ନେଲା । କଥା କହିବା ଶକ୍ତି ତା'ର ଆଉ ନ ଥାଏ । ବିରଜା ବାବୁଙ୍କର ହାତଟିକୁ ନିଜ ଛାତି ଉପରେ ରଖି ଶଶୀର ହାତଟିକୁ ଟାଣିଆଣି ତା ମଧ୍ୟରେ ରଖିଦେଲା । ପୁଣି ହାତ ବଢ଼ାଇଲା ବଳବାବୁ ଓ ମୋତି ଆଡ଼କୁ । ବଳବାବୁଙ୍କ ହାତରେ ମୋତିର ହାତଟିକୁ ଧରାଇ ଦେଇ ଦେଇ ଦୃଷ୍ଟିର ଗତି ସାମାନ୍ୟ ଊର୍ଦ୍ଧ୍ୱ ହୋଇ ଆସିଲା, ବେଶ୍......

ଏ ସବୁ ଘଟଣାରେ ବାବାଜୀଙ୍କର ସୂଢ଼ା ଟାଣୁଆ ଛାତି ଭିତରଟା ସମ୍ଭାଳି ନ ପାରି ତରଳି ଯାଉଥାଏ । ଆଖିରୁ ଲୁହଧାର ଗୁଡ଼ାକ ନିର୍ଗତ ହୋଇ ସାନ୍ଦ୍ର ଦାଢ଼ି ଭିତରେ ଲୁଚି ରହୁଥାଆନ୍ତି ।

ବାବାଜୀ ବାଷ୍ପରୁଦ୍ଧ କଣ୍ଠରେ ଚେଲାମାନଙ୍କୁ ଡାକି କହିଲେ, ଆଉ ଅପେକ୍ଷା କାହିଁକି ? ଗୋଟିଏ ସମାଧିର ବ୍ୟବସ୍ଥା କର । ବଡ଼ ଚେଲା ଗୋପାଳ ଦାସ ଗାମୁଛା କାନରେ ଆଖି ସଫା କରି ପଚାରିଲେ, ଦୁଇଟି ଦରକାର ପରା ? ବାବାଜୀ ଲୁହଧାର ଲୁଚାଇ କହିଲେ—ଏକ ଶରୀର୍ଁ ଦୋ ପଞ୍ଛୀ ରମେ ଥେ । ଅବ ଦୋନୋକା ଜରୁରତ୍ କ୍ୟା ହୈ ?

ତାପରେ—ଗୋଟିଏ ସମାଧିରେ ଦୁଇଟି ସତ୍ୟାନ୍ୱେଷୀ ଶରୀର ଭୂତଳଶାୟୀ ହୋଇ ରହିଲା ସେଇ ଅନାଦି ଦାସ ବାବାଜୀଙ୍କ ଆଶ୍ରମ ବେଢ଼ା ଭିତରେ । ସେ ସମାଧିର ଇତିହାସ

ଚିରଦିନ ପାଇଁ ଦାମ୍ପତ୍ୟଜୀବନଧାରୀମାନଙ୍କୁ କିଛି ସୂଚନା ଦେଉଥିବ ପରା ।

ସରୋଜିନୀର ମୃତ୍ୟୁକାଳୀନ ଇଙ୍ଗିତକୁ କାର୍ଯ୍ୟରେ ଖଟେଇ ବିମଳା ଦେବୀ ନିଜର କର୍ତ୍ତବ୍ୟ ଶେଷ କରିବା ପାଇଁ ତିଆର ହୋଇ ରହିଥାଆନ୍ତି । କିନ୍ତୁ ଶଶୀ, ବଳବାବୁ, ସରକାବାବୁ, ମୋତି କେହି ଟିକିଏ ହେଲେ ଠସିଲୁଅଁ ଦିଅନ୍ତି ନାହିଁ । ଶଶୀ କହିଲା ମା ! ଆମେ ତୁମ ଆଦର୍ଶକୁ ନେଇ ବଞ୍ଚିଥିବା ଯାଏଁ ଗାନ୍ଧିଜୀଙ୍କର ଉପାସନା କରି ସେ ଦେଖାଇ ଦେଇଥିବା ରାସ୍ତାରେ ଚାଲିଥିବୁ ମାତ୍ର ଯେଉଁ ବିଷୟ ନେଇ ତୁମେ ଏତେ ବ୍ୟଗ୍ର ସେତକ ଏ ଜୀବନରେ ଆଉ କରିବା ପାଇଁ ମୁଁ ସେହିଦିନ ହିଁ ସ୍ଥିର କରିନେଇଛି । ପିଲାଦିନୁ ଦଣ୍ଡେ ପାଖରୁ ନ ଛାଡ଼ି ଛାଇଭଳି ଯେ ପାଖରେ ରହିଥିଲା ସେ ତ ଛାଡ଼ି ଚାଲିଗଲା—ଆଉ ସାଙ୍ଗ ମୋର ଲୋଡ଼ା ନାହିଁ । ମୁଁ ବଞ୍ଚିଥିବା ଯାଏଁ ସରୋଜିନୀ ମତେ ଯାହା କରିବା ଲାଗି କହୁଥିଲା ତାହା ଦୁହେଁ କରିଥାଆନ୍ତୁ । ମୁଁ ଏବେ ଏକୁଟିଆ କରିବି । ଅନ୍ୟମାନେ ସହଯୋଗ କଲେ ଚଳି । ଶଶୀର ମନ୍ତବ୍ୟକୁ ଅନ୍ୟ ତିନି ଜଣ ସମର୍ଥନ କରିନେଲେ ।

ବାବାଜୀ ଓ ବିମଳା ଦେବୀ ଆଉ କରନ୍ତେ କ'ଣ ! ଏମାନେ ତ କିଛି ପିଲାଛୁଆ ହୋଇ ନାହାନ୍ତି ଯେ—ଜବରଦସ୍ତି ସେମାନଙ୍କୁ ଗୋଟିଏ କିଛି କରି ଦେଇ ହେବ ।

ହଉ ତୁମ ଇଚ୍ଛା କ'ଣ କହୁଛ କର—ମୋ କଥାତ ରଖା ଗଲାନାହିଁ ? ବିମଳା ଦେବୀଙ୍କ କଥା ଉପରେ ସମସ୍ତେ ଏକ ସ୍ୱରରେ କହି ଉଠିଲେ, ମା ! ଆମେମାନେ ପରା ତୁମର

ବାଞ୍ଛିଥିବା କାମଗୁଡ଼ିକ ପୂରଣ କରନ୍ତୁ । ଆଉ ଦୁଃଖ କରିବାର କ'ଣ ଅଛି ?

ବିମଳା ଦେବୀ ତାଙ୍କର ଲୁଣମରା ଆନ୍ଦୋଳନ ବେଳର ସହକର୍ମୀ ଅଚ୍ୟୁତାନନ୍ଦ ବାବାଜୀଙ୍କର ହୃଷୀକେଶ ଆଶ୍ରମରେ ରହିବା ସ୍ଥିର ହେଲା । ଏମାନେ ବଦରିକା ଆଶ୍ରମକୁ ଫେରି ଆସିଲେ ।

ରବିବାବୁ, ଶଶୀ, ବିରଜାବାବୁ ମୋଟ ଆଦି କର୍ମୀମାନଙ୍କ ସଂଗଠନ ପ୍ରଭାବରୁ ଏବେ ଦେଶ ଭିତରେ ଯେଉଁ ବାତ୍ୟା ବହିଯାଉଛି ସେଥିରେ ସର୍ବହରାମାନେ ଖୁବ୍ ଆଶାବାଦୀ ହୋଇ ପଡ଼ିଛନ୍ତି । ଶ୍ରମିକମାନଙ୍କ ମନରେ ଆସିଛି ଦମ୍ଭ । ନିରକ୍ଷରମାନଙ୍କର ଶିକ୍ଷା ପ୍ରୀତି ଜାଗ୍ରତ ହେଲାଣି । ସର୍ବୋପରି ସମାଜରେ ଶୋଷିତ ହୋଇ ରହିଥିବା ଅନୁନ୍ନତ ଜାତିରେ ଲୋକ ଯେଉଁମାନେ ହାହୁ ହାହୁ ଡାକୁଥିଲେ ସେମାନଙ୍କର ମୁହଁ ଉଜ୍ଜ୍ୱଳ ହୋଇ ଆସୁଛି ।

ବୃଦ୍ଧଆଡ଼େ ଯାହା ମୁହଁରୁ ଶୁଣିବ "ବଦରିକା ଆଶ୍ରମରୁ ନୂଆ ଯୁଗ ସୃଷ୍ଟି ହେଲାଣି ।"

ସ ମା ପ୍ତ

ମୁଦ୍ରାକର ଶ୍ରୀ ବିଶ୍ୱମ୍ଭର ପରିଡ଼ା, ପ୍ରଜାତନ୍ତ୍ର ପ୍ରେସ, କଟକ—୨